

SCALIGERI
ADVERSUS
DESID. ERASMV

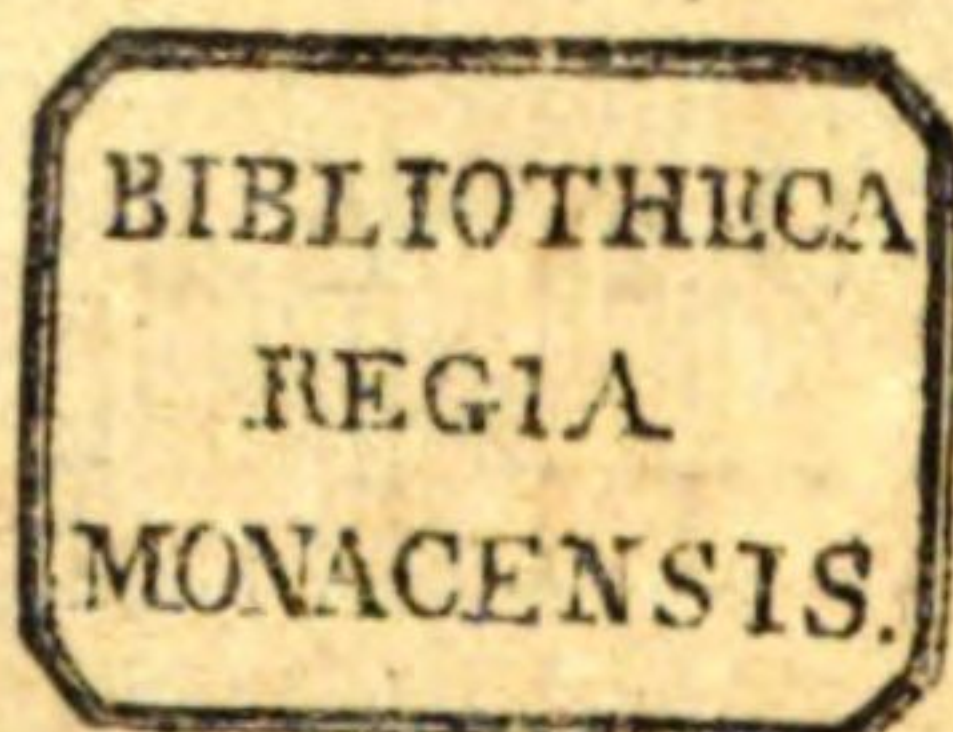
ORATIONES DVÆ,
ELOQVENTIÆ ROMANÆ
vindices:

VNA CVM EIVSDEM EPISTOLIS,
& opusculis aliquot nondum vulgatis.

QVIBVS DE NOVO ETIAM ACCE-
dunt PROBLEMATTA GELLIANA, vt
reperiri potuerunt.

TOLOSÆ TECTOSAGVM,
Apud DOMINICVM BOSC, & PETRVM BOSC.
M. DC. XXI.

Δόξα μὲν ἀνθρώποισι κακὸν μέγα, πῖρα δ' ἄριστον,

Πολλοὶ ἀπείρητοι δόξαν ἔχουσ' ἀγαθῶν.

A D

GVILLELMVM VAIRVM

LEXOVIENSEM EPISCOPVM,

Galliæ Procancellarium

P R Æ F A T I O.

VI mystice, & extra omnem penitus humanitatem, inter paucos excellentius philosophati sunt, GVILLELME VAIRE, sermonem mentis fratrem, interpretem, & obstetricem esse mira concinnitate cecinerunt. Et certe, quemadmodum in homine præstantissima res est mens & ratiocinatio: ut pote quæ rotundissimum opus, & ipsius vniuersitatis animatæ fragmentum, aut secretiori religione post principem Legislatorem expressum æmulumque imaginis diuinæ simulachrum dicatur. Ita sermonem, qui mentis illius cogitationes dias tollit in auras, pari perfectione & natura gaudere existimandum est: imo & nobiliori, quando nihil mens producere potis sit quod non à ser-

PRÆFATIO.

mone foueatur: vt, veluti quæ obscurissimis tenebris obumbrantur, Sole adueniente lucidissima fiunt, sic mens sermonis illustretur auxilio & radijs eius splendescat. Egreditur enim vt occurrat mentis cogitationibus, ipsasque reserandi ac patefaciendi desiderio aduolat, ex innata cuique rei in proprium opus propensione, & quia sermonis ipsius proprium est dicere. Quod si puræ illæ animæ, vere coelestes, atque ad immortalitatem natæ tanto pretio dignum autumauerint nudum simplicemque sermonem, quanto maiori honestiorique loco collocaturas eas fuisse augurari debemus sermonem illum qui non iam nudo solum vocis ministerio formatur, sed præter naturalem innatamque pulchritudinem, ab arte multum recipit decoris & ornamenti. Eloquentiam dico cuius originem verborum esse dilectum iure merito pronunciauit Imperatorum & Cæsarum Maximus. Tātum enim discrepat à sermone tumultuario & incondito, quantum opus impositum & rude ab affabre facto & consummato, vel subrusticus quidam homo & subrostrarius à politico & maximis Reipublicæ munijs negotijsque occupato. Et sicut illum naturalis & inafectatus sermo, ita hunc compositus decet & omnibus suis numeris absolutus. Quippe nihil est

PRÆFATIO.

quod nos perfectiores & diuinitati propinquiores reddat quàm consilium eloquiumque: quia, vt non postremus veterum Poëtarum eleganter cecinit, omnia ratione perficiuntur: & in omnibus pene tum belli pacisque negotijs, oratio sapientia temperata, siue prudens consilium arsque illud proferendi, robur quodcunque virile longe superant & antecellunt. Quæ tamen non eo dicuntur à me, vt censeam eum qui tractat rempublicam, eloquentiæ plane addictum esse debere, aut ex ea laudem comparare: imbecillis namque illud animi est, vt me docuit auctorum grauissimus; sed vt in memoriam reuocem diuinum illud Platonis oraculum: malorum pausam tunc habituras ciuitates, cum feliciter & bono earum genio, magna vis & prudentia occurrent sibi inuicem vna cum omnium spectatissima iustitia. Quæ de probo consilio & graui eloquentia solis imperiorum firmissimis columnis accipienda subtiliter moneo. Quid enim est eloquentia quàm loquens sapientia? Cuius vires & dignitatem nemo est tam veterum quam recentiorum qui nō probe nouerit, eorum dico qui paulo humaniores facti sunt in musarum contubernio, & qui puritatem antiquam ac pristinam venustatem spurcis cadaueribus aut turpibus imaginibus hodiernæ

PRÆFATIO.

& nouissimæ meretriculæ non coinquinârunt. Illas autem vires neque hic est repetendi locus, neque iuuat me minus eloquio potentem parumq; facundum coram eloquentissimo mortalium ipsiusque eloquentiæ vero iudice recensere: coram te inquam, GUILLELME VAIRE, qui & causas corruptionis tam docte, tam eloquenter ac solide demonstraſti peculiari libello, vt veteribus ipsis huius laudis præmium præripuisse, coæuis vero admirationem, & posteris inuidiæ ac solam æmulationis spem reliquisse videaris. Verumtamen quia de eius defensione agitur, & contigit, vt in manus meas inciderint scripta nobilissimi viri Iul. Cæs. Scaligeri non adhuc vulgata, in quibus strenue & plusquã humanis artibus sua- dele eiusque parentis nomen protegitur, non potui mihi temperare quin hoc onus in me reciperem, & eximia eloquentiæ specimina ab æterna obliuione citra vllam malevolentiam vindicaret. Non hodie, vt dicitur, & heri natas esse has querelas sciunt, & qui de antiquorum scriptis iudicare possunt, & qui vt decet subacti sunt in eloquentiæ exercitationibus. Vetus est dissensio de germana eloquentia & Romanæ linguæ puritate, & toties orta, quoties inuenti sunt rabulæ, aut sophistæ qui rudere quàm loqui maluerunt, & qui

PRÆFATIO.

nullis stylum terminis circumscribi vnquam passi sunt, liberas ad diuagandum habenas semper exoptantes. Itaque ne rem altius repetamus: accidit abhinc aliquot annis, vt inter duos eximios antagonistas natum sit dissidiũ super hac ipsa re, quod potius sopitum silentio quàm diremptum fuisse villo iudicio videri possit. Quando vero publicæ rei maxime interest, vt alicuius arbitrio dirimatur hæc controuersia, neque pereant maximi Herois pro Ciceronis eloquentia defensiones, ad te merito, GVILLELME VAIRE, appellatum est, vt in tuo tribunali, vbi solent vere solum eloquentes admitti, lis tota terminetur supremo & vltimo iudicio. Erasmi *Ciceronianus* inter alios eius Dialogos publice censetur, & qui ab eius partibus sunt, nō negabunt, plurima illic, qua criminosa, qua inuidiæ & cauillationis plena, tam contra ipsummet Romanæ puritatis auctorem, quàm posteros eius sectatores, & præcipue non laucos Italos qui præterito seculo floruerunt, esse corrolata & effutita: vt erat liberrimum & petulantissimum præstantissimi illius viri, & suspicienti si voluisset, ingenium. Vnde postea factum, vt seditiosi quidam & tyrannidem in Repub. litteraria affectantes, per aliquod tempus, faciles & ad obuia quæque promptos iuuenum animos à ve-

P R Æ F A T I O.

ris eloquentiæ Romanæ tramitibus auerterint, & ita delirijs erroribúsq; suis irretiuerint, vt vix tandem resipuerint, & sero facti fuerint sapientes. Ecce quid non possit nouitatis appetentia & sui ipsius amor. Nolumus in hoc campo diutius nos exercere, vbi de veris eloquentiæ argumentis & legitimo dicēdi genere copiose dici posset. Videremur enim, & noctuas Athenas ferre, & in publica peccare commoda, si te longe grauioribus occupatum, & armis patriæ ciuilibus bene compositis, iura togæ condigne regentem, in publicis hisce restitute imperio pacis acclamationibus moreremur, & æternam regni nostri tranquillitatem meditantem monomachijs istis interpellaremus. Sed quia publica res agitur, & pacandum est plusquam ciuile & intestinum bellum, quod inter eruditorum corypheos ortum est, ne inter hæc dissidia, maximo tum Reipublicæ detrimēto, tum parentum priuatorumque dispendio, adolescentium ingenuorum ingenia desciscant & deuia ducantur: permitte mihi commodum hic occasionem nacto verum palam profiteri, & ne tempore rationis tādē vincatur vsus, aut mora malorum det causas, latentes eorum insidias detegere, qui post quosdam nouatores, soli omnium scientiarum & eloquentiæ arcem fastigiumque se putant
atti-

PRÆFATIO.

attigisse. Multorum hic morbus est, qui ne communis fiat, aut latius serpat & grassetur, citius sanandus: afferam ego singulis medicinam consilij si quam potero, & tamen faciam ne magna breuibus careant compendia dictis. A restitutis igitur non ita pridem, quæ diutius in Europa iacuerant, litteris, post expulsa ignorantiae tenebras, vix vlla est, vt opinor, scientia, aut liberalis disciplina quæ noua quadam accessione illustrata non fuerit, doctorum quorumcumque virorum laboribus & industria. Et, vt summam tantum rerum figuram referam: quis negabit ab eo tempore excellentissimos viros in ea quæ nos propius ad Dei & veræ religionis cognitionem ducit, scientia, exortos esse: quis etiam in regina humanarum scientiarum Philosophia eximios & veteribus ipsis comparandos simul vixisse: quis in Mathematicis ex omni parte perfectos exstitisse: quis denique in recti æquique notitia, alijsque fere omnibus artibus & disciplinis, tot egregios & admirandos heroes viguisse eodem tempore inficias ibit, vt nullum seculum tantorum ingeniorum feracius reuera dici queat? At vero si quæ ex illis artibus sit quæ nō habuerit liberatorem aut Herculem suum, vnica ni fallor eloquentia est, quæ licet multos ad se procos, innumeros amasios pel-

PRÆFATIO.

lexerit: imbelles tamen potius, profugos, & desertores videtur habuisse, litterarum, vt ita loquar, & musarum dehonestamenta, si paucos demas qui vix communi illi dicto *omnia octo* locum dēt, quàm maritos & fortes viros qui domina sua potiti sint. Vt quemadmodum iam dictum est, nullo seculo floruisse præclariora & acutiora ingenia quàm præterito & hoc nostro: ita etiam tot portentis & litterarum mastigijs nullum laborasse fatendum sit: quo modo nullum aurora diem aperit aut reseat quem non statim claudat atra & horrenda mortalibus nox. Nimirum fata & fatuos suos habent litteræ: fata quidem, vt genita omnia, & honores ac dignitates, quas non personæ semper assequuntur, sed vt plurimum personati: vt in sacris personatus permixtos aliquando videas dignitatibus: & in eo infelix omnino virtus & noxia felix: Fatuos vero, vt omnium fere principum aulæ, in quibus inter tot illustres aulicos sæpius videas moriones, aut facetosos quosdam risum reliquis excitantes, qui ad æternam fatuitatem scriptis dictisque nomina sua cogunt, vt illi egregijs factis ad immortalitatem. Vnde vel ab inuitis euincas litterarum quendam principatum & dominationem, namque fatuos admittunt etiā & barones in sacris suis. Ecquis non indignetur in

P R Æ F A T I O.

impudentes homunculos illos, qui scriptis & recitationibus suis putidis omnino & pueritiam redolētibus, vel, vt verius loquar, alienam industriam, sperare audēt se veris musarum alumnis palmam prærepturos non meritis, sed fauore, non doctrina & ingenij acumine pulchritudineve, sed insolentia, sordibus, & factionibus illicitis. Volunt illi præferri in certamine ac veteranorum gaudere priuilegijs, & nondum tyrones sunt. Cupiunt & in litterarum regia assidere principes, atque in numerum Apollinum referri, & Claudij sunt Apocolocynthosi potius digni quàm apotheosi. Publice quoque declamare tentant, & tamen subfelia pulpitaque vocis asperitate frangunt: ita vt auditores non ab eorum pendeant ore, sed ab imperitia. Mirantur enim, nō vt olim antiquitas elephantes funambulos, imo, quod insolentius est, multo crassiores bestias tā sublimes locos petere potuisse. Docere etiam alios aggrediuntur, & nūquam didicerunt. Vt autem doceas, aiebat veterum sapientissimus, semper discendum est, etiam feni, & perseuerandum assiduoque studio robur addendum, donec bona mens sit quod bona voluntas est, & vno verbo, quādiu nescias, aut quādiu viuas. Sed, vt ad eloquentiam, quam pene deserueram litterarum in transcurso calamitatem

PRÆFATIO.

deflens & iniurias vlciscens redeam: Castissima illa venustatum mater, vt ordiebar dicere, tam male habita est à procis suis, vt ab exoletis & fornicarijs excepta potius videatur quàm à prudentibus & integris vitæ scelerumque puris. Ab ipso enim initio nascentium litterarum inuenti sunt qui spretis ducum, sub quibus merebant, stipendijs, leges sibi figere maluerunt, & imperium inuadere temerario ausu, quàm docilitate secunda parere. Atque vt omnium audaciam & arrogantiam paucis patefaciam: Hic primùm omnia sibi licere existimauit, nullisque limitibus circumcludi, sed per varios auctorum campos spatium voluit, vt prædo & malæ fidei possessor. Tum ille cui littera verbum est, vt noua quadam eloquentia famam adipisceretur, tam parcus verborum fuit, adeoque famelicas induxit periodos, vt dictiones omnes, si potuisset, decurtasset, egregius profecto tortor eloquētiæ & dignus cui lingua præcinderetur, vt breuius diceret. Nec caruit tamen stipatoribus: habet enim hoc in se nouitas, vt omnes ad eam concurrant, quod acrior ignota cognoscendi quàm nota repetendi sit cupiditas: nec si noui semper aliquid non afferatur, à curiosis istis imitatoribus aspicitur aut gustatur: recens singulis momentis ferculum apponendum est, vt eorū

P R Æ F A T I O.

delicatissimo palato faciat. Faceſſāt huiusmodi in litteris Epicuri, qui ſummum elocutionis & doctrinæ bonum in voluptate & varietate narrationum & nœniarum, aut verborū hinc inde emendicatorum anxia quadam ſerie miſeri collocant, vt molliores & hilariores ſint: non in fortitudine ſententiarum aut rerum, ex quarum lectione meliores & doctiores euaderent. Peſſimum omnino factum: nihil etenim imperitum hominem prius arguit quàm ardens talia cōſectandi deſiderium: quod apud ignaros ſit magna pars mali nouitas. Ab iſtis Laconibus & verborum furibus caueant ſtudioſi tanquam à ſcopulis. Nec minus quoque deuitent alios vere auios & late vagantes, qui neſcio quo Sole aut ſolo potuerint exoriri. Ex ampullatis enim & ſeſquipedalibus quibus buccas & ſcripta ſua inflant verbis, conijcias, non vt homines velle eos loqui, ſed coruorum more crocitare. Nequiores adhuc iſti, qui cum poſtremi bipedum ſint, barbarorum emiſſarij, & ἐντελέχεια ſiue medulla pædagogix, arrogant tamen ſibi principatū in omni ſcientiarum genere, & præcipue ſe mortalium eloquentiſſimos prædicāt, nullumque patiuntur qui multa eos ignorare doceat: magni certe ardeliones, operum ſuorum admiratores ſummi, alienorum vero frigidiffimi laudatores,

PRÆFATIO.

homines iniuriarum vindictæque amantissimi, & qui nihil inausum scelerisve dolive relinquunt, ut quò eos maligna rabies fert, qua iure qua iniuria perueniant: qui denique laudato pauone superbiores, Turcarum more, copia fimiæ & multitudine sperant se tyrannidem non litterarum modo, sed totius orbis inuasuros. Credite mihi boni viri, non hoc modo sunt colendæ musæ, nō ita excipienda eloquētia: virgo est & castius vult amari: vnde & ex Poëta mathematico signum virginis, decus lingue regnumque loquendi facit. Centonibus quoque nec pædagogicis & scholasticis figuris & exclamationibus est oneranda, nec scurrilitate ac vernilitate debet foueri, aut apparatu pompatico: quia nihil interest inter clamorem scholæ & theatri. Nec etiam, quod summo pere aduertendum, aucupes tantum syllabarum & vocularum admittit. Sicut enim poëtæ non sūt illi, sed potius rhythmi, qui paucula carmina aut rhythmos vno impetu profundūt, & effutiūt, quales hodie videmus principum & magnatum aulas frequentare, pecuniæ accipitres, & culinarum popinarumque dedititios non Apollinis aut musarum: Ita nec illi eloquentes aut oratores, qui circuitus quosdam verborum vernacula lingua queunt aliqua rotunditate donare, postquā Mer-

P R Æ F A T I O.

curius aliquis in aures eorum infususauerit res
& fortia dicta. Indigna præcipue res hæc & non
ferenda, non tantum viro eloquenti, sed & magi-
stratui, aliena lingua loqui, vel quod sequius est,
cuidam scriptorum generi semper inhærere, qui
nihil nisi fabellas iterant, & toti sunt in verbis,
exangues omnino, & omnibus scientijs rebusque
vacui. Nec ideo præferam morem illorum, qui in-
gentia sola mole opera moliuntur, aut longis &
tædiosis recitationibus aures auditorum rum-
punt: farragines enim locorum male intellectu-
rum & sæpius per indices collectorum seruili
labore tanquam scopas dissolutas simul assuunt.
Absit: lixas illud hominum genus potius voca-
re soleo quàm eloquentes. Valeant huiusmodi
homines, omnium ineptiarum prædes: nihil
illis cum eloquentia, vt nec alijs quibus ea fuit
hactenus & semper erit ignota, nisi dediscant
loqui & recta incedant. Quamuis enim elo-
quentiam à qua in omnes artes facilem esse de-
cursum vident, vt pote quæ instruat quos non
sibi exercet, mortalium sapientiores ambiant:
tantus tamen in eius regula ex se satis incer-
ta error est, vt vitia quidam sua intelligant,
& ament. Equidem multa donanda ingenijs
non negem, maxime in hac parte, sed vitia

P R Æ F A T I O.

non portenta. Quamplurimi hoc stadium cucur-
rerunt, sed pauci confecerunt: innumeri etiam lo-
cuti sunt, sed pauciores elocuti: infinitæ quoque
sunt viæ quæ Romam ducunt, quò plures profi-
ciscuntur, sed pauci perueniunt. Quisque pro libi-
dine hac vel illac incedit, & normam sibi præscri-
bit eloquendi: & nullibi altiores radices egerunt
vitia mortalium quàm in hoc agro. Quod enim
ratio regere deberet, hoc vincit opinio, & hodie-
norum ingeniorum commune malum ostenta-
tio, & amor sui. Omnes hodie sub ariete nasci-
mur, & semper propria cupimus nos vendere lau-
de: imo & Narcissi facti sumus, opera nostra tan-
quam specula & fontes consulentes, atque ita sen-
sim immanibus vanæ gloriæ vorticibus submer-
gimur & deuoramus. Opinione denique viui-
mus, & proh Deum atque hominum fidem, reli-
gio ipsa opinione formatur, quæ statim atque ad
pertinaciam vergit, hæresis est: etiam in sapientia:
vnde Socratici, Epicurei, alijque id genus. Quod
si tandem erronei illi præcepta quibus manu du-
cantur, exquirant, dicam nihil profectura, quan-
diu eorum mentibus error obfusus fuerit: si ille
discutitur, apparebit quid cuiq; necessarium erit.
Habeant igitur tanquam in antecessum paucula
hæc in numerato, dum pleniora parantur à nobis,
opere

P R Æ F A T I O.

opere peculiari; non multis primum, sed paucis & sanis scribendum, nec ideo scripta torquenda esse, & de singulis verbis in consilium veniendum, verum apposite omnia & cum ratione vsurpanda. Cogitent etiam variam & magnam rem esse eloquentiam, nec adhuc sic vlli indulgisse, vt tota contingeret, satisque felicem esse qui in aliquam eius partem fuerit receptus. Sciant præterea veterum quorumcumque libros euoluendos qui de eloquentia tractauerint, & recentiorum quorundam, ex quorum operibus, vtinam, vt hanc iacturam obiter lugeam, nobis superessent Herois nostri nunquam sine laude nominandi tres de *Exemplis Eloquentia* libri: sciant inquam laudabilia quælibet hinc & illinc excerpenda, vt arenam & calcem struendæ eloquentiæ arci præparatam: Ariadnem vero solam, id est Ciceronem, tum demum explicaturam labyrinthum, aut daturam fila quibus ad optatum finem perducantur. Meminerint etiam in hoc negotio vnus tantum vestigijs insistendum, contra quam senserit veterum quidam non postremus ex eloquentibus. Ciceronis nempe, quem si deserueris, postquam alios omnes deuoraueris, esuries. Eius ore aliorum facta & egregie dicta proferenda sunt, quicquid ingrati quidam & effrontes contra præ-

PRÆFATIO.

cipere ausi sint. Fateantur enim necesse est cum inuidis omnibus, quicquid Romana facundia habuit quod insolenti Græciæ aut opponeret aut præferret, circa Ciceronem effloruisse, & omnia ingenia quæ lucem eloquentiæ attulerunt, tunc nata esse. Atque si hæc non sufficiant, necessario concludam, ad te, GVILLELME VAIRE, tanquam ad legitimum virtutum Ciceronianarum hæredem recurrendum esse: ad te inquam, in quo eloquentium virorum bona sic sunt, vt non ab alijs exemplum capere debeas, sed etiam si illi non fuissent, cæteris exemplum relinquere, & qui nihil vnquam gratiosum fecisti aut scripsisti, licet in te omnes gratiæ, vneres & lepores conuenerint: ad te inquam, cuius curis post tradita diu rerum præclara documenta, potentia Gallica & rerum commissus apex: non enim tantum te parte sui, sed in omni corpore sumpsit imperium, rectorisque ipsos cuncta tellure regendos dedit: ad te denique, qui Gallicum nostrum Herculem in postremis hisce calamitatibus imperij, tam generose tam fortiter consilio tuo iuuisti, vt felicibus eius armis non alta modo sit data patriæ pax, sed verus Dei cultus illic adauctus, vera religio tam subito propagata, vbi nec ipsi Magni se posse restituere sperauerant. Digna res profecto quæ ad posteros

P R Æ F A T I O.

perueniat & historiarum monumentis celebre-
tur. Nulli etenim principi tot, tantas, tam conti-
nuas victorias, tam breui spatio datas, quod Cæci-
lius de quodam populo prædicauit olim, quàm
Ludouico vere Iusto, vere Christiano, & vere
Triumphatori vêtura sæcula fatebuntur. Ego ve-
ro scriptores Ægyptios imitatus, qui opera sua
Mercurio inscribebant, vel quod omnia ab eo in-
uenta esse sibi persuaderent, vel quod eloquentiæ
præesset, ad te, **GVILLELME VAIRE**, veni
non tantum vt Galliæ nostræ genuinum Mercu-
rium, & quia de eloquentia hic certatur, & de no-
mine famaue auctoris tui, Ciceronis scilicet
quem vnice à te diligere certo sciunt omnes: Sed
etiam vt solo nutu tuo sopiantur hæ duorum ex-
cellentium virorum discordiæ, & cessent eius
osores furere, cessent etiam mei si qui sint, aliò
mentem meam detorquere, & omnia benigne
interpretari pergant. Neminem enim ne cogitan-
do quidem nedum scribendo lædere volui, & in
publica vitia tantum declamaui Atticę legis non
immemor, *ὁνομασί μὴ καμωδῆν τὰ πρὸς ὅσους*. Et erunt ta-
men, sat scio, qui augurabuntur de se nos loquu-
tos esse. Prudentia optimorum oratorum vfi haud
dubie videmur, qui dum publicos morbos dete-
gunt, priuatos celare student. Quod si priuati illi

P R Æ F A T I O.

inuidi, potius quam emulatores vel obloqui meditentur, nec molliantur eorum corda dulcedine & mansuetudine fautoris, aut illustrissimi Mœcenatis auctoritate cohibeantur: credant velim, me cum eis posthac pugnaturum tanquam cum spectris aut Lamiarum phantasmatis, Apollonij Tyanei more, grauibus nempe & contumeliosis dictis, vt expellantur & euanescant: Vel potius, instar Herculis, Lyndijs per imprecationes sacra auspicantibus, ipsis licet famelicis & impijs bonam mentem atque omnia fausta precaturum.

ΕΙΣ Δ Τ Ο Λ Ο Γ Ο Τ Σ.

Ιελὶς τῷ Σκαλιγέρῳ

Τ Ο Τ Π Ι Γ Ρ Α Μ Μ Α.

Ρήτορικῆς νέῃ Α'υσιόης ἀνατέλλει ἀστὴρ

Α'φανίστων ἑτέρων ῥήτορας ἤσι βολῆς.

Τένειά μοι δοκεῖ εἶναι Ἰέλιος ἥλιος

Μαρυαριγᾶς ἀλαῶν πᾶν σέλας ἄλλον εἶς.

Ἡλίου ἔμπά περ εἶδ' ἄτερ σε ἀιήλιος εἶη

Σώμακε, μωσάων χάρις περισσεφάνων.

Π. Σ. Σ. Ι.

IDEM LATINE PENE AD VERBUM.

Loquij nouus Ansonij caput exerit ἀστὴρ

Omnes extincturus Ρήτορα luce sua.

Ergo mihi iste videtur Ἰέλιος ἥλιος esse,

Excacat radijs qui inbar omne suis.

Te tamen absque foret, Sol hic sine Sole fuisset,

Somace, penpicomi maxima cura chori.

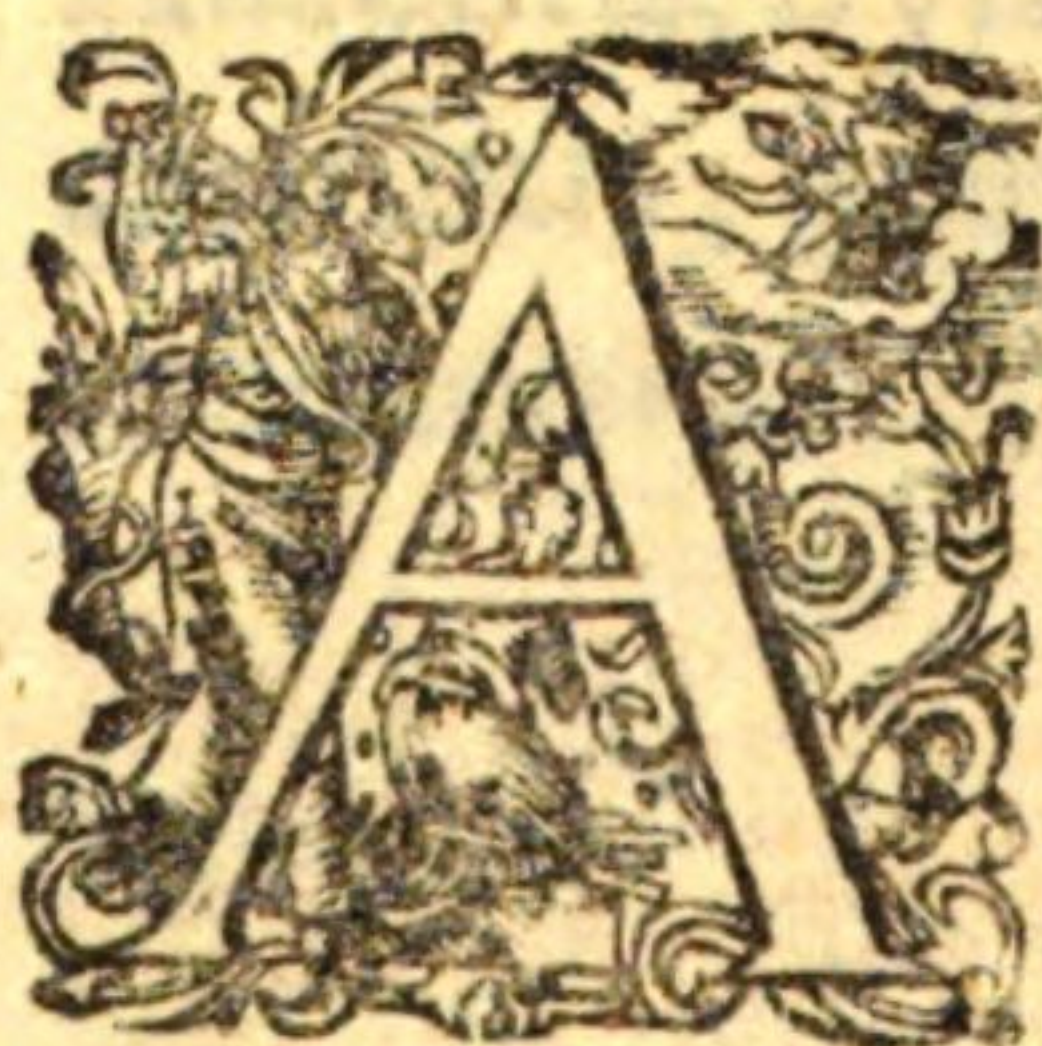
P. S. S. I.

DESID. ERASMVVS

Roterod. ornatissimo viro

Ioanni Vlattenno

S. D.

ARDVVVM in primis, planèque regium munus est, Vir Ornatissime, prudentibus fidi-
que consilijs reip. prospicere, quod nimirum
intelligens Homerus eum, penes quem erat
summa rerum, βαλνρόεον appellat: nec alijs
mortalium ulli præclarius de ciuitatibus ac
regionibus merentur, quum omni quidem tempore, tum vero
præcipuè hoc sæculo, quo nescio quo fatali tumultu sursum deor-
sum miscentur omnia, siue Christianæ religionis statum inspicias,
siue monarcharum ac rerumpub. conditionem reputes, siue studio-
rum ac litterarum rationem intueare, omnibus sic perturbatis, ut
non alio tempore verius fuerit illud Græcis celebratum, ἰσπὸν ἢ βάλ-
λῃ. Te verò in hoc pulcherrimo negotio summâ fide, mirâ vigi-
lantiâ, parique dexteritate versantem interpellare, fortassis im-
probum, aut impium etiam videatur: sed quoniam arbitror non
sine causa præcipere Flaccum, Misce stultitiam consilijs breuem,
en adest ab Erasmo tibi libellus, qui suis nugis aliquantisper
auocet animum tuum à grauioribus tetricisque negotijs. Quan-
quam hæc nuge sunt eius generis, ut quemadmodum ait idem, se-

ria ducant: tantum autem abest, ut nihil attineant ad remp. ut ad te peculiariter spectent, qui rei scholasticae apud Aquisgranos summam curam susceperis. Multorum enim partim ignavia, partim sinistris moribus fit, ut bonae litterae, quae sat feliciter ceperant efflorescere, iam passim vergant ad interitum, & quasi sit hoc parum, extitère pridem, qui nobis veluti nouam sectam moliuntur inuhere. Ciceronianos sese vocant, intolerabili supercilio reiicientes omnium scripta, quae Ciceronis lineamenta non referunt: & adolescentiam à ceterorum scriptorum lectione deterritam ad unius M. Tullij superstitosam emulationem adigunt, quum nulli minus exprimant Ciceronem quàm ipsi, qui se huius tituli fumo molestissimè venditant iactitantque. Quanta verò studiorum pernicies, si persuasum fuerit neminem præter unum M. Tullium vel legendum esse vel imitandum? Subolet autem & aliud huius nominis prætextu geri, nimirum ut pro Christianis reddamur Pagani, quum ego nihil prius agendum existimem quàm ut bonae litterae, Christi domini Deique nostri gloriam, eà sermonis copiâ, splendore, nitoréque prædicent, quo M. Tullius de rebus prophanis dicere solitus est. Et animaduerto iuuenes aliquot, quos nobis remittit Italia, præcipuè Roma, nonnihil afflatos hoc affectu. Visus itaque sum mihi rem facturus nec inutilem ad pietatem, & studijs adolescentiae conducibilem, si lucubratiunculam unam huic rei darem, non ut eloquentiae candidatos à Ciceronis imitatione deterream: quid n. insanius? Sed ut ostendam quo pacto fieri posset, ut verè Ciceronem exprimamus, & summam illius viri facundiam cum Christianâ pietate copulemus. Argumentum hoc dialogo tractauimus, quò simul & minus esset tædij lectoribus & res facilius illaberetur in affectibus iuuenum. Bene vale. Basilea. postridie Idus Februarij. Anno M. D. XXVIII.

DES. ERASMI ROTER.

Dialogus,

Cui titulus *Ciceronianus*, siue, de optimo
dicendi genere.

Personæ,

Bulephorus, Hypologus, & Nosoponus.

BVLEPHORVS. Quem video nobis
procul in extremâ porticu deambulantem?
Nisi parum prospiciunt oculi, Nosoponus
est vetus sodalis, & studiorum *συνεργός*.
Hyp. An hic est ille Nosoponus, olim om-
nium congerronum lepidissimus, rubicun-
dulus, obesulus, Veneribus & Gratijs vn-
dique scatens? Bu. Is ipse est. Hyp. Vnde hæc noua species?
Larux similior videtur quàm homini. Num quis hominem ha-
bet morbus? B. Habet grauissimus. H. Quis obsecro? Num hy-
drops? B. Interius malum est quàm in cute. H. Num nouum
hoc lepræ genus, cui vulgus hodie scabiei nomine blanditur? B.
Et hoc interior hæc lues. H. Num ptyxis? B. Penitiùs insedit ma-
lum quàm in pulmone. H. Num phthisis aut iëteris? B. Est
quiddam felle interius. H. Fortasse febris in venis & corde
grassans. B. Febris est & non febris, interius quiddam adurens
quàm si febris in venis aut corde grassetur, ab intimis animi pe-
netralibus quæ in cerebro sunt, proficiscens. Sed desine frustra

diuinare, nouum mali genus est. H. Nondum igitur habet nomen? B. Apud Latinos nondum, Græci vocant *Zeloduleam*. H. Nuper accidit, an *χελύδιον* est malum? B. Annos iam plus septem eo tenetur miser. Sed heus, conspecti sumus. Videtur huc gradum flectere, melius ex ipso cognosces quid sit mali. Initio Dauum agam, tu fac orationi subseruias, & fabulæ partem agas. H. Equidem id faciam sedulò, si nòrim quid mihi deleges. B. Percupio veterem amiculum tanto leuare malo. H. Etiamne rem medicam calles? B. Scis esse dementiæ genus, quod non totam mentem adimit, sed vnā modò partem animi lædit, verum insigniter: veluti sunt qui sibi videtur capite taurina gestare cornua, aut naso prælongo onusti, aut ingens idq; fictile portare caput exili collo innixum, mox comminuendum, si se vel tantulum commoueant: nonnulli sunt, qui, quoniam se mortuos arbitrantur, viuorū exhorrent congressum. H. Desine: noui istud morbi genus. B. Ad his medendum non alia via commodior, quàm si te simules eodem teneri malo. H. Istud audiui frequenter. B. Id nunc fiet. H. Huius fabulæ non modò spectator, verum etiam adiutor lubens vero: nam homini cum primis bene volo. B. Ergo compone vultum & sume personam, ne quid illi suboleat rem de composito geri. H. Fiet. B. Nosoponum etiam atque etiam saluere iubeo. H. Et Hypologus Nosopono salutem dicit. N. Equidem vobis ambobus paria vicissim precor. Sed vtinam adsit quod optatis mihi. B. Non abesset, si nobis tam esset in manu dare quàm est optare. Sed quid est rogo te mali? Nam ista facies ac macies nescio quid sinistri pollicentur. Apparet hepatis esse vitiū. N. Imò cordis vir optime. H. Bona verba: siquidem malum immedicabile narras. B. Nullane spes in medicis? N. Ab humanis præsijs nihil est quod sperem. Numinis opus est ope. B. Atrocem morbum narras. At cuius tandem numinis? N. Est diua quæ Græce dicitur *Ἐρως*. B. Noui deam flexanimam. N. Huius amore depereo, emoriturus ni potiar. B. Haud mirum Nosopone si contabescis. Noui quàm sit res violenta Cupido, & quid sit esse *νυμφόληπτον*. Sed quàm pridem te corripuit amor? N. Anni sunt fermè decem, quod hoc saxum voluo, nec adhuc succedit. Itaque certum est, aut immori negotio, aut assequi tandem quod amo. B. Tenacem

pariter atque infelicem amorem narras, qui tot annis nec elabi potuerit, nec copiā adamati fecerit. H. Fortassis hunc nymphæ suæ copia discruciat magis quàm inopia. N. Imò inopia maceror infelix. B. Quî potest? Quando sic hætenus omnium vnus excelluisti dicendi facultate, vt pleriq; de te prædicarent, quod olim de Pericle dictum est, Suadelam in tuis selsitare labris. N. Vt paucis dicam, mihi pûtet omnis eloquentia præter Ciceronianam. Hæc est illa nymphea cuius amore colliquesco. B. Nunc affectum intelligo tuum. Speciosum illud & amabile Ciceroniani cognomen ambis. N. Adeò, vt ni consequar, vitam mihi acerbam putem. B. Prorsus mirari desino. Ad rem enim omnium pulcherrimam animum adiecisti, sed nimium verum est quod dici solet, *δυσκολὰ τὰ καλὰ*. Iam tuis votis in me ipso faueo, si quis Deus propitius nos respiciat. N. Quid rei est? B. Dicam, si potes riualet perpeti. N. Quorsum ista? B. Eiusdem nymphæ me discruciat amor. N. Quid audio? Teneris eadem curâ? B. Vt qui maximè, & in dies accrescunt flammæ. N. Isto quidem nomine mihi charior es Bulephore, vt quem hætenus semper in primis dilexi, nunc etiam amare incipiam, posteaquam conueniunt animi. B. Fortasse nolles isto leuari morbo, si quis herbis, gemmis, aut incantamentis opem polliceatur. N. Istuc esset occidere non mederi. Aut moriendum est, aut potiundum, nil medium est. B. Vt facilè tuum affectum ex meo diuinabam. N. Nihil itaque te celabo, velut iisdem mysterijs initiatum. B. Tutò quidem istuc feceris Nesopone. N. Me non solum pulcherrimi cognominis splendor sollicitat, verumetiam Italorum quorundam procax insultatio, qui cum nullam omnino phrasim probet præter Ciceronianā, summiq; probri loco ducant, negari quempiam esse Ciceronianum, tamen huius cognominis honorem ab orbe condito nemini Cisalpinorum contigisse jactitant, præterquam vni Christophoro Longolio, qui nuper è viuis excessit. Cui ne videar hoc laudis inuidere, idem ausim de illo prædicare, quod de Caluo scripsit Quintilianus, *fecit illi properata mors iniuriam*. H. Imò non tam illi quàm optimis studijs præpropere Longolij mors fecit iniuriam. Quid enim ille non potuisset nobis in bonis literis restituere, si tali ingenio, tali industriæ iustum

vitæ spatium addidissent Superi. B. Verum, quid vetat quominus quod vni datum est, Musis fauentibus, obtingat pluribus. N. Ille huic pulcherrimo facinori immortuus est, mea sententiâ felix. Quid enim pulchrius, quid amplius, quid magnificentius, quàm Cisalpinum hominem Italorum suffragijs appellari Ciceronianum? B. Gratulandum arbitror illius felicitati, qui suo tempore decesserit, priusquam hanc gloriam aliqua nebula offuscaret, vel ob Græcarum litterarum studium cui se dicare cœperat: vel ex Christianis auctoribus obortâ nebula, à quibus fortasse non satis constanter abstinuisset, si diuturnior vita contigisset. B. Sic est, vt ais, illi pulcherrimo facinori immori datum est. At mihi spes est futurum, vt huic pulcherrimo facinori supersimus etiam, non immoriamur. N. Quàm faueo tuis votis. Dispeream, ni isthuc malim, quàm in Diuorum adscribi numerum. B. Quis enim non malit apud posteros celebrari Ciceronianus quàm sanctus? Cæterum quando hoc amoris genus zelum nescit, obsecro te perq; curas, perque spes mihi tecum communes, vt pariter amanti saltem consilium tuum impertias, quibus rationibus tu tuam amicam ambias. Fortasse citius perueniemus ambo, si vterque alteri fuerit auxilio. N. Musæ nesciunt inuidiam, multo minus Gratiæ Musarum fœdales. Studiorû focio nihil negandum est, & amicorum oportet esse communia omnia. B. Plane beâris me, si id feceris. H. Quid si me quoque in vestrum contubernium recipiatis? Sum enim iam pridem eodem cæstro percitus. N. Recipimus. Ergo velut eidem initiatis Deo, retegam mysteria. Iam annos septem totos nihil attingo præter libros Ciceronianos, à cæteris non minore religione temperans, quàm Carthusiani temperant à carnibus. B. Cur istuc? N. Ne quid alicunde hæreat alienæ phraseos, ac veluti labem aspergat nitori Ciceroniani sermonis. Proinde ne quid hîc peccem imprudens, quidquid est aliorum codicum, ab oculis submoui, scrinijs inclusum, nec vlli proflus est locus in meâ bibliothecâ, præterquam vni Ciceroni B. O me negligentem, tantâ religione nunquam colui Ciceronem. N. Non tantum in Larario Musæoq; , verum & in omnibus ostijs imaginem illius habeo bellè depictam, quam & gemmis insculptam circumfero, ne vnquam non obuerfetur

animo. Nec aliud simulachrū in somnis occurrit præterquàm Ciceronis. B. Non miror. H. Ego Ciceroni inter apostolos in Calendario meo locum dedi. B. Nihil miror. Deum enim eloquentiæ quondam appellabant. N. In huius igitur scriptis euoluendis ac reuoluendis adeò sum assiduus, vt totum propemodum edidicerim. B. Industriam tuam mihi narras. N. Nunc accingor ad imitationem. B. Huic quantum temporis destinasti. N. Tantundem quantum lectioni. B. Rei tam arduæ parum est. Vtinam mihi vel septuagenario contingat tam speciosi cognominis decus. N. At mane: Non huic fido diligentia. Nulla est in omnibus diuini viri libris vocula, quam non in Lexicon alphabeticum digesserim. B. Ingens volumen sit oportet. N. Duo robusti baiuli vix tergo gestent probè clitellati. B. Hui. At ego vidi Lutetiæ, qui elephanto gestando sufficerent. N. Verùm est alterum volumen etiam hoc grandius, in quod iuxta literarum ordinem annotati formulas loquēdi M. Tullio peculiæres. B. Nunc demum me pudet oscitantia meæ pristina. N. Additum est tertium. B. Hui etiãne tertium N. Sic opus est. In hoc congesi pedes omnes, quibus Cicero incipit vel finit commata, cola, periodos, quibusque numeris horum media temperat, tum quibus sententijs quam modulationem accommodet, vt ne tantillum quidem possit subfugere. B. Verùm quâ fieri potest, vt primus index tanto maior sit toto Cicerone? N. Disce rem & mirari desines. Tu fortè me credis hac cura contentum, vt singulas annotem dictiones. B. Sic opinabar. Estne amplius? N. Imò istuc plusquam nihil est. B. Quâ quæso? N. Vide quantum aberres à scopo. Eadem vox non semper eodem vsurpatur modo. Sit exempli gratia: *Refero* verbum, aliam vim habet quàm ait M. Tullius *referre gratiam*: aliam quàm ait, *Liberi parentes & formâ corporis & moribus referunt*: aliam quàm ait, *Refero me ad intermissa studia*: rursus aliam quàm ait, *Si quid erit quod meâ referat scire*: deniq; aliam quàm ait, *Non ignota referam*. Item aliud est *orare Lentulum*, aliud *orare causam*. Rursus aliter *contendit* qui cum altero certat, aliter qui quid instanter ab aliquo petit: aliter *contendit* qui magno studio connititur ad aliquid efficiendum: aliter qui res duas inter se committit comparatque. H. Papæ, isthuc est scribe *λεξικὰς ἐλέγχας*. B. Nunc

demum intelligo & tuam vigilantiam & meam oscitantiam. N. Nec singulas dictiones incomitatas noto, sed adiungo, quæ præcedunt ac sequuntur. Nec sat habeo vnum aut alterum notasse locum, quod alij solent, sed quoties dictio reperitur apud Ciceronem, quamuis consimili forma, toties noto paginam, latus paginæ, & versus numerum, addito, signo, quod indicet in medio ne versus sit dictio, an in initio, an in fine. His rebus fieri vides, ut vna dictio plures occupet paginas. B. Deum immortalem! quid tanta non efficiat cura? N. Manedum Bulephore. Nihil est quod hætenus audisti. B. Quid istis potest accedere? N. Quid prodest tenere verbum, si hæreas, aut etiam labaris in deflexis, deriuatis & compositis? B. Non satis percipio quod dicis. N. Expediam. Quid tritius aut vulgatus his verbis, *amo, lego, scribo*? B. Etiamne hæc in dubium veniunt. N. Aut his nominibus, *amor, lectio, scriptor*? B. Nihil. N. At illud habeto persuasum, & necessum esse mihi, & opus esse quicumque contendat ad Ciceroniam cognominis dignitatem, tantâ religione, ut nec his quamlibet vulgatis dictionibus utatur, nisi consulto indice. Nisi forte tutum existimas fidere Grammaticis, qui verba per omnes modos, personas, genera & tempora, nomina, pronomina & participia, per omnes, casus & numeros inflectunt, quum nobis fas non sit, quicquam horum usurpare, quod à Cicerone non fuerit usurpatum. Non magnum est grammaticè dicere, sed diuinum est Tullianè loqui. B. Dic obsecro clariùs. N. *Amo, amas, amat*, sit enim hoc exempli causâ dictum, apud Cicerone inuenio: at *amamus & amatis* fortasse non inuenio. Item *amabam* inuenio, *amabatis* non inuenio. Rursus *amaueras* inuenio, *amâras* non inuenio. Contra *amâsti* reperio, *amauisti* nequaquam. Iam quid si *legeram, legeras, legerat*, reperias, *legeratis* non reperias? Si *scripseram* inuenias, *scripseratis* non inuenias? Ad eundem modum coniecta de verborum omnium inflexionibus. De casuum inflexionibus similis est ratio, *amor, amoris, amanti, amorem*, comperio apud Ciceronem: *ô amor, hos amores, horum amorum, his amoribus, ô amores* non comperio. Item *lectio, lectionis, lectioni, lectionem* inuenio, *lectiones, lectionum, lectionibus, has lectiones, & ô lectiones* non inuenio: Ita *scriptor & scriptores* reperio: *scriptoribus & scriptorum* pro substantiuo nomine non reperio. Non obsto

quo minus hæc videantur ridicula, si vos audebitis *stultitias & stultitiarum, vigilantias & vigilantiarum, speciebus & specierum, fructuum, ornatuum, cultuum, vultuum, ambitibus, & ambituum*, aliaque huius generis innumera fando vsurpare. Ex his paucis exempli gratia propositis æstimare potes de cæteris omnibus, quæ con- similem ad modum inflectuntur. H. *In tenui labor.* B. *At tenuis non gloria.* N. Succinam & ego, *si quem Numina læua sinunt, audit- que vocatus Apollo.* Nunc de deriuatis accipe. *Lego non vereor vsurpare, legor non ausim dicere. Nasutus ausim dicere: nasutior & nasutissimus nequaquam. Ornatus & ornatissimus, laudatus & lau- datissimus intrepidè dico: ornator & laudator nisi comperero, di- cere religio sit.* Nec quia *scriptor & lectio* offendo apud Cicero- nem, statim ausim dicere, *scriptorculus & lectiuncula.* B. Immen- sam rerum syluam video. N. Nunc accipe de compositis, *Amo, adamo, redamo, dicam, deamo* non dicam. *Perspicio dicam, dispicio* non item. *Scribo, describo, subscribo, rescribo, inscribo* dicam, *transscri- bo* non dicam, nisi deprehendero in libris M. Tullij. B. Ne te plane commemorando defatiges, Nosopone, rem non aliter quàm in speculo videmus. N. Hæc index ille minimus omnium complectitur. B. Cameli video sarcinam. H. Et quidem iustam. B. Qua ratione fit vt in his tam varijs non aberres? N. Primum hic nihil fido nec Grammaticis, nec cæteris auctoribus quamli- bet probatis, nec præceptionibus, nec regulis, nec analogijs quæ plurimis imponunt. In Elencho noto omnes singularum vo- eum inflexiones, tum deriuationes: postremò compositiones. Quæ sunt apud Ciceronem, miniatâ virgulâ signo: quæ non sunt, atrâ. Ita fieri non potest vt fallar vnquam. B. Quid si dictio sit apud Terentium, aut æquè probatum auctorem, notabitur atrâ virgulâ? N. Nulla est exceptio. Ciceronianus non erit in cuius libris vel vna dictiuncula reperiat, quam non possit in Ciceronis lucubrationibus ostendere, totâque phrasim homi- nis non aliter quàm adulterinum numisma, reprobam iudica- bo, in quâ vel vnum verbum resederit, quod Ciceroniani cha- racteris non habeat notam, cui soli velut eloquentiæ principi datum est à superis, Romani sermonis monetam eudere. B. Ista lex seuerior est etiam Draconis legibus, si ob vnâ dictiuncu- lam parum Ciceronianam, totum volumen damnatur, quamuis

aliàs elegans ac facundum. H. Atqui iustum est. An non vides ob vnicum nummulum adulterinum ingentem pecuniæ vim confiscari: & vno neuo quamlibet exiguo totam puellæ formam, licet aliàs egregiam, deuenustari? B. Accedo. N. Ex his quæ diximus si iam omnia conijciantes, satis intuemini quanta sit huius indicis moles, cogitate quanto maior sit eius indicis, in quo formulas loquēdi, tropos, & schemata, gnomas, epiphonemata, lepide dicta, similēsque dictionis delitias omnes sum cōplexus. Rursus tertij, qui numeros omnes & pedes, quibus M. Tullius orationis partes inchoat, profert, finit, continet. Nullus est enim in toto Cicerone locus, quem non ad certos pedes redegerim. B. Ista moles vel elephantē baiulum desideret. Prorsus ἀμφοτέρων onus narras. N. Atqui nihil mentior. B. Næ tu septennium hoc haud malè collocāsti. Nunc quando perpulchrè instructus es indicibus, superest vt nobis amicus amicis, ac συμμίταις, & illud indices, quibus rationibus supellectilem istam præclaram ad scribendi, dicendūque vsum accommodare soleas. N. Non committam vt quicquam per me quidem vos latuisse videatur. Ac de scribendo dicam prius, quando verè dictum est, *stylum optimum esse dicendi magistrum*. Primum illud est: Nunquam ad scribendum accingor, nisi nocte intempestā, quum profunda quies, & altum silentium tenet omnia, & si mauultis, Maronis audire carmen,

-----Placidum quum carpunt fessa soporem
Corpora per terras, syluæque & sæua quierunt
Aequora, cum medio voluntur sydera lapsu,
Quum tacet omnis ager, pecudes, pictæque volucres:

Denique cum tanta rerum omnium tranquillitas est, vt Pythagoras, si viueret, orbium cælestium harmoniam exaudire liquiddò posset. Nam tali tempore Dij deæque gaudent cum puris mentibus miscere colloquium. H. Isto noctis tempore nos profani lemurum occurfus formidare solemus. N. At nobis Mufæ dederunt, & inauspicatos lemures, & malignum spernere vulgus. B. At sunt noctes adeò tranquillæ, vt in his Austri Boreæque ruinas ædium, ac miseranda ludant naufragia. N. Noui, sed ego tranquillissimas eligo. Non arbitror esse vanum quod scripsit Ouidius. *Est Deus in nobis, agitante calescimus illo*. Si quid igitur

igitur diuinum habet hominis animus, id sese profert in eo profundissimo silentio. B. Non me fugit, istud secretum semper à laudatissimis viris fuisse captatū, quoties aliquid immortalitate dignum molirentur. N. habeo Musæum in intimis ædibus, densis parietibus, geminis & foribus & fenestris, rimis omnibus gypso picæque diligenter obturatis, vt vix interdiu lux aut sonitus vllus possit irrumpere, nisi vehementior, qualis est fæminarum rixantium, aut fabrorum ferrariorum. B. Vocum humanarum tonitrua & officinarum strepitus non sinunt animum sibi præsentem esse. N. Proinde ne in proximis quidem conclauibus patior quenquam habere cubile, ne vel dormientium voces ronchiue, cogitationis secretum interpellent. Sunt enim qui in somnis loquuntur, & nonnulli tam clarè stertunt, vt procul etiam audiantur. H. Mihi frequenter & forices noctu scripturienti negotium faceffunt. N. in meis ædibus ne muscæ quidem locus est. B. sapienter tu quidem atque feliciter, Nosopone, si queas & animi curas obstrepentes excludere: quæ si nos & nocte comitantur in abditum illud, quid profecerimus captato silentio? N. Rectè mones Bulephore. Nam intelligo tumultus illos alijs sæpe molestiores esse, quàm vicinorum fabrorum folles aut malleos. B. Quid ergo? tibi nunquam obstrepunt, amor, odium, liuor, spes, metus, zelotypia? N. Ne te multis morer, illud semel scito, Bulephore, qui amore, zelotypia, ambitione, studio pecuniæ, similibusque tenentur morbis, eos frustra hanc ambire laudem, cuius nos sumus candidati. Res tam sacra requirit pectus non modò purum ab omnibus vitijs, verum etiam ab omnibus curis vacuum, non aliter quàm secretiores illæ disciplinæ, Magia, Astrologia, & quam vocant *Alchymisticam*. Porro leuiiores illæ curæ facilè cedunt intentioni tam acri, tamque ferriæ. Quamquam & has si quæ sunt, dispello, priusquam sacrum illud adeam. Nam in hoc animum multo studio consuefeci meum. Atque hac potissimum de causa cælebs agere decreui, nequaquam ignarus quàm sancta res sit coniugium: sed quod vitari nequit, quin vxor, liberi, affines multam curarum materiam secum trahant. B. Sapiisti Nosopone. Nam mea coniunx, si noctu parem ad istum modum operam darem Ciceroni, perumperet ostium, laceraret indices, exureret schedas Cicero-

nem meditantes:& quoniam his etiam est intolerabilius, dum ego operam Ciceroni, illa vicarium accerferet, qui ipsi pro me operam daret. Itaque fieret, ut dum ego meditor euadere Ciceroni similis, illa gigneret aliquem Bulephoro dissimilem. N. Istuc quoniam scio quibusdam usu venisse, alieno monitus periculo mihi in tempore caui. Eodem consilio nec vllum munus publicum, nec ecclesiasticam dignitatem suscipere volui, ne quid ex his accederet animo sollicitudinis. B. At ista magnis studiis ambiuntur ab alijs. N. Non equidem inuideo. Mihi vel consulatu, vel summi Pontificis regno potius est, tum esse, tum haberi Ciceronianum. H. Qui verè amat, præter vnam amare non potest. N. Tum si quid huius rei paro, sub eam noctem à cæna tempero, leuiter etiam pransus, ne quid crassæ materiæ liquidioris animi sedem inuadat: neu qua nebula è stomacho exhalata grauet atque affigat humo diuinæ particulam auræ. B. Sic affectum fuisse arbitror Hesiodum, quum Musæ cum ipso loquerentur. H. At *Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma profiliyt dicenda*. N. Et ideo scripsit vinum olentia carmina. B. Et satur est quum dicit Horatius, *ohe*. N. Quid agat furor Poëticus, nihil ad nos. Ciceronianum esse sobria res est. H. Me cerebrum destituit si quando ieiuno. N. Non planè ieiunium est. Sumo decem acinos vux passæ minutulæ, quam *Corinthiacam* vocant. Hic neque cibus est neque potus, & tamen vtrumque est. B. Intellego, leniter humectant, conferuntque cerebro ac memoriæ. N. Addo tria coriandri grana saccaro incrustata. B. optimè, ne quid vaporis ex decem illis acinis prouolet in mentis sedem. N. Neque verò quibuslibet noctibus abutor ad hanc operam. B. Non? Eas excepisti, quibus sæuit Auster aut Boreas. Fortassis hybernas fugis ob noctis rigorem. N. Hoc incommodi facilè depellit focus luculentus. H. At interim obstrepit fumus & materiæ crepitus. N. Acapnis vtor. B. Quas igitur noctes deligis. N. Paucae sunt felices huic sane negotio: proinde prosperas deligo. B. Vnde quæso? N. Ex Astrologiâ. B. Quum plusquam totum te possideat Cicero, quum fuit otium Astrologiæ perdiscendæ? N. Indicem mihi mercatus sum ab huius artis peritissimo. Huius consilio rem gero. H. Audio multos indicibus istiusmodi fuisse delusos, quoties scriptor errauit.

in numero. N. Exploratum ac spectatum emi. B. Deum immortalem, istuc est scribere: nec iam miror, Hypologe, si nostra sunt incondita rudiâque. Verum ad istum composito modum, vtra cogitatio prior, de rebus, an de verbis? N. Vtraque prior, & vtraque posterior. B. Ænigma dedisti, non responsum. N. At explicabo nodum. In genere de rebus prior est cogitatio, in specie posterior. B. Nondum fatis liquet quid velis. N. Exemplo faciam perspicuum. Statui scribere Titio, sic fingite, vt quamprimùm curet ad me remittendos codices, quos illi commodato dederã, si nostram amicitia vellet esse incolumem. Nam incidisse quiddam, vt illis mihi vehementer sit opus. Id si fecerit, nihil esse in rebus meis, quod non suum ducere possit: sin minus, me veteris amicitia tesseram illi remittere, ac similitatem denuntiare. Hæc prima cogitatio nimirum de re, sed in genere. B. Intellego. N. Huic illicò succedit verborum cura. Euoluo quamplurimas Ciceronis epistolas: elenchos meos omnes consulo: seligo voces aliquot insigniter Ciceronianas, deinde tropos, formulas: tum numeros. Demum affatim instructus huiusmodi supellectile, dispicio quos flosculos quibus locis possim inferere. Mox ad sententiarum curam redeo. Hoc enim iam artis est, sensus ad hæc verborum ornamenta inuenire. H. Haud aliter quàm si quis egregius artifex, vestem præclaram apparet, ad hæc, monilium, annulorum & gemmarum vim, mox ceream affingat statuam, cui hæc accommodet ornamenta, vel potius quam ad ipsa conlectat ornamenta. B. Quidni? Verum age Nosopone. Num tota nox vni datur epistolæ? N. Quid mihi narras vnam? Musis pulchrè videor litasse, si periodum vnicam absoluerit nox hyberna. B. Itane de re tam non magnâ, tam prolixas scribis litteras? N. imò perbreues, ne sis insciens, vt quæ sextam periodum non excedant. B. Quin igitur sex noctes sufficiunt his absoluendis. N. Quasi satis sit scripsisse semel. Decies refingendum quod scripseris: decies ad indicem exigendum, ne qua fortè dictiuncula te fefellerit adulterina. Rursus altera superest examinatio de tropis ac formulis, postrema de numeris & compositione. B. Istuc nimirum opus est absolueret. N. Ne id quidem satis est, ô bone. Dehinc quod elaboratum est curâ, quantâ potest maximâ, seponen-

dum est in aliquot dies, ut ex intervallo, refrigerato iam inventionis amore, velut aliena legas, quæ tua sunt. Hic demum gravis agitur censura. Hoc severum, incorruptum, & ut Græci vocant, *ἀσέβητος* iudicium, ubi qui scripsit ex parente fit Areopagites. Hic sæpenumero fit, ut verso stylo, nihil relinquo. B. Omnino sic fiunt accuratæ literæ, sed interim ille fruitur codicibus abs te desideratis. N. Istuc incommodi malim perpeti quàm aliquid à me proficisci, quod non sit Ciceronianum. Ducitur suo quisque iudicio. Ego malim multum scribere quàm multa. B. Scribendi rationem habemus. Ad dicendum quâ meditatione te paras? N. Prima cautio est, ne cui loquar latinè, quod queam effugere. B. Ne Latine? Atqui dicendo fieri prædicant, ut benè dicamus. Nouum autem exercitationis genus, si silendo discimus loqui. N. Dicendo fit ut dicamus expeditè: ut Ciceroniano more, nequaquam. Qui se parant equestri certamini, generosos equos à cursu prohibent, quo ad seriam rem integris viribus veniant. Nec venator prius demit lorum generoso cani, quàm visa est fera. Ad garriendum de quibuslibet nugis, sufficit mihi sermo Gallicus, aut Batauicus: prophanis ac vulgaribus fabulis non contamino sacram linguam. Quod si qua res vrget, ut Latinè dicendum sit, & pauca loquor, nec sine præmeditatione: & in eum usum habeo paratas aliquot formulas. B. Quas dicis formulas? N. Velut si sit salutandus, aut resalutandus amicus eruditus, qui forte factus est obuius, aut vicissim laudandus qui te laudarit, aut si gratulandum ex longinquâ peregrinatione reduci, siue ex ægrotatione graui rediuiuo, aut agenda gratiæ qui præstitit officium, aut benè precandum ei qui nuper duxerit uxorem, aut deplorandus casus, cui periit vxor. Ad hæc & huiusmodi, formulis instructus sum è Cicerone decerptis, atque concinnatis: eas edidici quo possim uti velut ex tempore. Porro si quis casus inciderit, ut vitari non queat quin in longum proferatur sermo, protinus multa lectione diluo, quod contractum est labis. Neque enim me fugit, hoc ipso colloquio, quod vobiscum nunc habetur, quantum flagitiorum admittam, quantum detrimenti capiam ad id quod molior. Itaque ad sarcinendum vix menstrua suffecerit lectio. B. Quid si detur spatiū meditationi? N. Tum quod

fuerit ijs quas dixi, rationibus elucubratum edisco, quóque sit memoria certior, subinde mecum recito: ita fit, vt quum res poscit, veluti de scripto pronunciem. B. Quid si qua necessitas exigeret extemporalem orationem? N. Quí potest incidere, qui nihil ago publicum? Et si quam functionem publicam obirem, non sum melior Demosthene, qui nunquam voluit nisi meditatus assurgere, quamlibet populi vocibus efflagitatus. Nec mihi pudendum ducerem, quod in Oratorum apud Græcos principe laudatur: nec me pœniteat conuitij, si quis dicat mea τὸν λύχρον ἀπόζειν. B. Equidem & propositum tuum admiror, & animi fortitudinem suspicio, Nosopone, supra quàm dici possit: inuiderem etiam, si vel in hoc genere studiorum, vel inter tam coniunctos amicos ac sodales tanta pestis incidere possit. Ceterum quoniam arduum est quod expetimus, & via non modo longa ac perdifficilis est, verumetiã anceps. Si periculum propriè tuum esset, tamen arbitrarer hoc esse necessitudinis nostræ, neque vulgaris, neque recentis, liberis consilijs amico prospicere, ne tot curas, tot vigilias cum valetudinis ac rei familiaris dispendio frustra susciperet, susceptas vrgeret, neque, quod in rebus humanis nimium frequenter accidere videmus, pro thesauro diu multumque quæsito tandem reperiret carbonem. Nunc verò cùm pari cupidine ducamur omnes, eiusdemque Nymphæ teneamur amore, Nam & Hypologus eiusdem est animi: tuæ quoque fuerit humanitatis, & si quid admonemus, boni consulere, & si quid habes melius, libenter amicis communicare. N. Æquissimum, Bulephore, postulas: proinde nec te grauati audiam, nec malignè si quid consulere queam in medium conferam. B. Primum illud mihi tecum conuenit, opinor, ei qui dicendi scribendiue laudem affectat, cognitis ante diligentèrque perceptis artis præceptionibus, ex multis laudatis scriptoribus optimum quempiam esse seligendum, quem imitetur, & ad quem exprimendum se componat. N. Maximè. B. Neminem autem esse apud Latinos, qui pluribus eloquentiæ virtutibus excellat, quàm M. Tullius, de quo iure optimo prædicatum est, quod de Apelle, in quem vnum conflatum erat, quidquid in cæteris pictoribus erat eximium ac singulare. N. Quis istuc neget? B. Dabis veniam, Nosopone,

si crassius rusticiusque collegero, Dialectices rudis. N. Inter amicos decet omnia boni consulere. Quamquam & alioqui mihi satis argutè colligit qui verè colligit. B. Age, quid igitur sentis de Zeufide Heracleota? N. Quid aliud quàm quod excellentissimo graphices artifice dignum est? B. Nam & ingenio iudicioque valuisse putas? N. Qui potuit ars tanta carere iudicio? B. Commodè respondes. Quid igitur illi veniebat in mentem, ut, quum Crotoniatis picturus Helenæ simulachrum, in quo decreuerat quidquid artis suæ viribus posset explicare, & absolutum formæ muliebris (nam in hoc argumento cæteris antecelluisse legitur) exemplar viuæ simillimum edere, in quo nulla venustatis portio desiderari valeret: non vnā quampiam omnium pulcherrimam adhibuit, sed ex omnibus oblatis aliquot cæteris præstantiores elegerit, ut ex singulis decerperet quod in quaque decentissimum esset: itaque demum admirandum illud artis suæ monumentum absoluerit? N. Diligentissimi pictoris officio functus est. B. Vide igitur num recto cōsilio ducamur, qui eloquentiæ simulachrum ab vno Cicerone, quamuis præstātissimo, petendum arbitramur. N. Si tali forma virginem Zeufis esset nactus, qualis est in eloquētia M. Tullius, fortassis vnius corporis exemplo fuisset contentus. B. Atqui hoc ipsum quo pacto iudicare potuisset, nisi multis corporibus diligenter inspectis? N. Finge persuasum fuisse. B. In hac igitur sententia, nullam in alijs oratoribus esse virtutem imitatu dignam, quæ non eximia sit in M. Tullio? N. Ita censeo. B. Nec vllum in hoc esse neuum, qui non maior sit in cæteris? N. Ita prorsus. B. Non hic proferam M. Brutum, qui totum hoc dicendi genus, quod Ciceroni visum est optimum, improbauit: quumque status ac diuisionis propositiones, velut causæ totius columnæ, præcipua sit orationis pars, in oratione pro *Milone*, quam adeo suspiciunt omnes, Brutus non probauit primarium ac secundarium causæ statum adhibitum à M. Tullio, sed eandem causam aliter tractauit. Non obijciam Pomponium Atticum, cuius vnguiculos ac miniatulas cerulas se metuere scribit Cicero, quibus ille notare solitus est, quæ in M. Tullij scriptis offendeat: non Marcum Catonem, qui Ciceronem, quum sibi maximè festiuus videretur, *ridiculum* appellauit. Haftenus

& viros graues & amicos Ciceronis recensui. His si adijciam Gallum, Lartium, Licinium, Cestium, Caluum, & Asinium: si Cælium ac Senecam, si complures alios, qui quum de Cicero-
nis ingenio non satis magnificè senserunt, tum orationis genus damnarunt, alijs illum appellantibus *aridum, ieiunum, exu-
cum, exanguem, elumbem ac dissolutum, mollem, ac parum virum:*
rursus alijs *tumidum, Asiaticum, ac superfluis redundantem:*
respondebis hæc esse vel inimicorum, vel inuidorum iudicia,
qui iam Triumvirali proscriptione deiecti, famam etiam moliti
sunt, si minus extinguere, certè obscurare. N. Rectè diuinas.
Nam istuc planè responsurus eram, & optimo iure respon-
dendum arbitror. B. Tribuantur sanè hæc iudicia vel odio, vel
liuori, certè fateberis, opinor, cum eruditis omnibus, facetiam
seu risum esse partem artis Rhetoricæ. N. Alioqui quorsum
opus erat ab oratoribus tam multa de hoc præcipi? B. Nemo
negat Ciceronem in iocando fuisse multum, alij nimium præ-
dicant, tum intempestiuum, & scurrilitati proximum. Certè
modum illi defuisse, quemadmodum Demostheni facultatem,
doctorum ferè consensus fuit: nec admodum repugnat Quin-
tilianus, culpam in Tyronem conferens, qui nimium indulserit
numero dictorum, ac plus in congerendis studijs, quàm in eli-
gendis iudicij adhibuerit. Verùm hæc Tyronis accusatio in
patronum recidit. Sed hæc vtcumque habent, quis vnquam in
hoc genere laudis primas tribuit M. Tullio? Lacedæmoniorū
peculiaris hæc erat laus, & secundum hos Atticorum. Adeo vt
cum poëma bucolicum & comoedia lepore facetiæque potissi-
mum commendetur, ad hanc Venerem Latini ne aspirauerint
quidem. Est igitur aliqua virtus oratoris, quæ rectius petatur
ab alijs, quàm à Cicerone. N. Nos de Latinis agimus. B. Age,
audebimus ne Ciceronis iocos cum C. Cæsaris, aut cū Octauij
Cæsaris dictis conferre? N. Vix ausim quod adhuc nemo do-
ctorum ausus est. B. Itaque si res festiuitatem desideret, non
mihi fas erit aliquid ex Octauij dictis effingere? N. Non, si ve-
lis haberi Ciceronianus. B. Rursus abs te quæro, num senten-
tias ponas inter ornamenta dictionis. N. Gemmæ sunt & lumi-
na, tantum abest, vt submoueam ab arte. B. Hic appello tuum
iudicium, an in hoc genere laudis Cicero cæteris omnibus an-

cellat. N. Non me clam est, quòd Seneca Publium Mimographum in hac laude præfert omnibus. Verùm non protinus oraculum est, quod Senecæ visum est, qui ipse in sententijs immodicus est, & quibusdam friuolis indulget. H. Et istud Quintiliani, & Auli Gellij iudicium reiici poterat, quod vterq; videatur inuisum habuisse Senecam, alter ob æmulationem, alter ob ingenij dictionisq; similitudinē. B. At idem Gellius, quamuis parum æquus, fatetur inter Senecæ sententias esse, quibus nihil melius dici poterat. Nec fieri potest vt omnes æquè felices sint, vbi sermo totus sententijs contextus est. Verùm ex his facilius inuenias quod imiteris, quàm ex alijs in quibus non crebræ sunt, nec insignes. Agedum. Nonne res interdum exigit breuitatem? N. Fortassis. B. Huius exemplum vtrum rectius petes à Salustio, Bruto, an à Cicerone? N. Cicero breuitatem non affectauit. B. In Demosthene laudatur vis orationis, hoc est, neruosum quiddam ac naturale: ab vtro hoc rectius petimus? N. De Latinis agebamus. B. Verùm hæc sunt omnium linguarum communia. Rursum res interdum postulat seueritatem, huius exemplum rectius-ne petemus à Cicerone, an à Bruto, & Pollione? H. Vt pro hoc respondeam: ab his qui hac nota fuerunt insignes. B. Vbi negotium inuolutum partitionibus explicandum est, vtrum à Cicerone petemus, an ab Hortensio, aut si quis Hortensio similis? N. Quid petemus ab eo, cuius præter memoriam nihil extat? B. Verùm disputandi gratia fingamus extare. N. Nihil opus fingere, veris ac notis agamus. B. Nemo non fatetur, fidem in oratore præcipuam esse. Eam conciliat probitatis & grauitatis opinio, eleuat artis aut intemperantiæ suspicio. Habeatur sanè Cicero vir bonus, quod vix illi Fabius, licet impendio fauens, audet tribuere: sed, quod dissimulari non potest, artem magis ostētat, de se plura gloriōse commemorat, licentius in alios inuehitur quàm Cato, Brutus, aut Cælius, cui sanctitatem tribuit Quintilianus. Harum itaq; rerum exemplū nonne rectius petemus ab Aristide, Phocione, Catone, Bruto, quàm à Cicerone? N. Videris huc venisse meditatus. Ciceronis vituperationem. B. Minimè gentium, ô Nosopone. Si sermonis exitum patienter expectaris, intelliges & Ciceronis & nostram agi causam: Ciceronis, ne fortè perperam.

peram illum exprimentes, gloriam eius obscuremus, quemadmodum solent imperiti pictores eos traducere, quorum effigiem fecus quàm oportet expresserunt: nostram, ne malè colloce-
mus amores nostros, ac ridiculum quiddam, nec minus infelix
vsu veniat nobis, quàm quod obtigisse dicitur Ixioni, qui pro
adamatâ Iunone, nubis inane simulacrum complexus est: aut
Paridi qui pro raptâ Helenâ decem annis bellum gessit, quum
interim mendax Helenæ simulacrum amplecteretur, nimirum
ipsa procul in Ægyptum deorum artificio sublata. Quid enim
nobis infelicius aut magis ridiculū, si tot laboribus nihil aliud
quàm inanem ac fallacem Ciceronis vmbra affeque contingeret?
N. Istuc omen auertant superi. B. Auertant, inquam, & hoc
agimus, ne quid simile eueniat. N. Nonnihil & illud
conducit ad imitationem Ciceronis, vt quàm optimè sentia-
mus de Cicerone. B. Nouus candor, si melius sentiamus de
Cicerone, quàm ipse sensit de seipso. Verum tribuatur hoc
illius modestiæ, si parcius de se prædicauit, quis vnquam vete-
rum sic admiratus est Ciceronem, vt ab vno petenda putârit
omnia dictionis ornamenta? N. At hodie sunt quamplurimi,
quos hæc habet opinio. B. Nihil moror quamplurimos: corda-
tum ac verè doctum reor esse neminem. Cui mortalium hæcte-
nus sic indulsit natura, vel in vnâ quapiam disciplinâ, vt vnus
in singulis eius partibus excelleret omnes, vt non aliquid reli-
querit in eo desiderandum, aut ita dederit, vt non ab alijs supe-
raretur? Quantò id incredibilius in dicendi facultate, quæ dis-
ciplinis propemodum omnibus constat, quæ tot alias res desi-
derat, quas nemo præceptis tradere possit: Fingamus hodie
Ciceronem viuere, & esse quendam Trachalo simillimum,
vtrum malles à Cicerone vocis moderationem petere, an à
Trachalo? Opinor ab eo, qui hac parte præfertur omnibus. Pu-
doris ac modestiæ specimen vtrum malles à Craſſo, si viueret,
petere, an à Cicerone? Et ne de singulis commemorem, nonne
sumeres à singulis, in quo cæteris antestarent? H. Quis non in-
telligeret potiora, nisi qui vel non dijudicaret, vel sibi inuide-
ret? B. Itaque mihi probatur Zeufidis exemplū, quod sequutus
etiam Quintilianus, imitatori præcipit, nec vnum esse legen-
dum, nec omnes, nec quoslibet, sed ex præcipuis deligendos

aliquot eximios, inter quos Ciceroni primas tribuit, non solitudinem. Summum enim esse vult inter proceres, non solitarium exclusis cæteris. N. Si Quintiliani consilij auscultabimus, idem nobis usu veniet, quod euenit ipsi. B. Quidnam? N. Vt parum euadamus Ciceroniani. Nobis alius propositus est scopus. B. An parum erit Ciceronianum, cui quidquam accesserit, quod à Cicerone petatum non fuerit? N. Sic autumant. B. Etiam si melius fuerit quod ab alio petitur, aut ne sit quidem illud apud Ciceronem? N. Quidni? B. Sed interim illud mihi cogites velim, optime Nosopone, quanta pars Ciceronianorum voluminum intercederit, & in his diuinum illud opus de *Repub.* cuius Fragmentum nescio quo fato seruatum, nihil aliud quàm desiderio reliquorum voluminum discruciat animos nostros, quæ cuiusmodi fuerint, hinc licet æstimare, leonem, vt aiunt, ex vnguibus. Ne quid interim commemorem de tot epistolarum libris, de tot orationibus iniuriâ temporum interceptis, de tribus voluminibus, quibus Tyro libertus iocos & scitè dicta Ciceronis complexus esse legitur, de quæ cæterorum huius viri scriptorum naufragio. Quipotes igitur absolutus esse Ciceronianus, qui tam multa illius non legeris? Adde quòd Cicero non tractauit omnes materias. Ergo si fortè dicendum fuerit de his quas ille non attigit, vnde tandem petemus orationis supellectilem? An proficiscemur in campos Elysios, ab ipso percunctaturi, quibus verbis ille talia fuerit dicturus? N. Ea duntaxat tractabo quæ possint verbis Tullianis explicari. B. Quid? annon iudicas Ciceronem oratorum præstantissimum? N. Plusquam præstantissimum. B. Quid Apellem? nonne pictorum optimum? N. Aiunt, & credo. B. An eum Apelleum appellares, qui non posset quarumlibet rerum imagines effingere, sed tantum eas quas ante pinxisset Apelles? Atque adeo qui non omnes tabulas Apellis manu depictas conspexisset? H. Quis istud diceret, nisi si cui placet ille pictor, in què iocatur Horatius, qui dato precio conductus ad pingendū naufragium, pinxit cupressum, & indignatum conductorem rogauit, ecquid vellet appingi prominens è eupresso. B. Quid aliud est esse Ciceronianum, quàm illi simillimum esse? N. Nihil aliud. B. An ille similis videtur Ciceroni, qui non potest nisi de certis materijs dicere? N. Perge. B. Mihi ne oratoris quidem titulo di-

gnus haberetur. Si Cicero quauis de re potuit optime dicere, is mihi Ciceronianus erit, qui quacunque de re valeat præclare differere: quemadmodum Apelli simillimus erit, qui & Deorum & hominum & animantium, & omnium denique rerum formas penicillo suo poterit adumbrare. N. Equidem pulchrius esse duco tres epistolas scribere phrasi Ciceronianâ, quàm centum volumina stilo quamlibet expolito, modò à Ciceroniano discrepante. B. Verùm, Nosopone, si istæc sententia federit animo nostro, vereor futurum, vt non solùm non euadamus Ciceroniani, sed ipsi etiam Ciceroni, anoi videamur. Quæso illud mihi bonâ fide respondeas, totum Ciceronem exprimendum censes, an mutilum? N. Et totum quantus est, & solum. B. Quî totum, qui se totum non expressit? Rursus quî ea parte qua se nobis conspicuum fecit, mutilus est ac vix dimidiatus? Adde quòd in his ipsis quæ extant, aliquando sibi non satisfecit: Siquidem de *Inuentione* libros, substituto *Oratore*, veluti damnauit: & orationem pro *Deiotaro* munus leuidentse vocat. Ad hæc in his quæ scripsit tantum, non etiam recognouit, ipse Cicero non est Ciceronianus, cuiusmodi sunt libri de *Legibus*, præter alia multa. Quî fiet igitur, vt totum quantus est æmulemur, quem & mutilum habemus & truncum, & in nonnullis indolatum ac sui dissimilem? Nisi forte probaturus es illum, qui inchoatas Apellis tabulas, aut rudes Lysippi statuas imitans speret se alterum Apellem, aut Lysippum euasurum. Id si conspiceret Apelles ipse, quem ferunt ingenio candido liberóque fuisse, nonne clamaret, Quid facis κακόζηλε? Istic non est Apelles. Iam si quis sibi proposuisset insignem Lysippi statuam effingendam, cui rubigo vitiaffet mentum & os, aut ei parti non imposuisset artifex extremam manum, grauaretur eius partis exemplum ab alio quopiam artifice sumere, an potius haberet illud, vt est corruptum & imperfectum æmulari, ne recedat ab exemplo cui semet addixit, quàm ex alterius artificis signo, quod deest supplere? N. Vt possumus, aiunt, quando vt volumus non licet. B. Alijs, Nosopone, rectius istud verbû vsurpabitur, qui quod in Cicero ne diminutum est, ex alijs scriptoribus sarciri. Mallent enim ex vno omnia, vel quia pròptius est, vel quia nullus illo dixit felicius. Verùm quâdo id nō est datû, ex alijs mutuatur. Quid quòd.

Ciceronē habemus non modo truncum ac lacerū , verūetiam ita deprauatum, vt si reuiuisceret, ipse opinor, nec agnosceret sua scripta, nec restituere posset, quæ librariorum ac semidoctorum audaciā, incuriā, inscitiāq: corrupta sunt, quod malum Teutonibus potissimum imputat Politianus, quibus vt hīc patrocinarī nolim, ita puto nihilo minus inuectum mendarū ab audacibus quibusdam ac sciolis Italis. Vt ne commemorem interim supposititia, falsoq; titulo Ciceronem autorem mentientia. Quo de genere sunt libri Rhetorici quatuor ad *Hereniū*, hominis haud quaquam indocti, sed ad Ciceronem balbi. Sunt & inter orationes, quæ nō à Cicerone scriptæ, sed ab alio quopiā erudito exercendæ dictionis gratia confictæ videntur. Adiecta est nuper oratio pro *M. Valerio*, quæ solœcismis scatēbat, tantū abest vt Ciceroniana dici possit. Nec desunt, qui Portij Latronis declamationem in *Catilinam* pro Ciceroniana legant oratione. Proinde si deuotis animis nos vnius Ciceronis imitationi dediderimus, citra delectum expressuri quidquid apud illum compererimus, nonne nosmet in summum coniecerimus discrimen, ne quum diu multumq; nosmetipsos torserimus, tandem Gotticas voces, aut Teutonum solœcismos pro Ciceronianis flosculis amplectamur æmulemūrque? N. Istuc malum auertant Musæ. B. Vereor ne Musis dormitantibus id nobis frequenter eueniat, Nosopone: nec enim semel lusum hunc vidimus. Fragmentum ē Cicerone decerptum addito Germani cuiuspiam titulo, quā deridebāt, quoties barbarum inclamabant, qui sibi valde Ciceroniani videbantur? Rursus aliquid pridie confictum proferebatur in medium, addebatur Ciceronis nomen, & fingebatur exemplar repertum in bibliothecā peruetustā: quā exosculabantur, quā adorabant diuinam illam & inimitabilem Ciceronis phrasim? Quid quod eruditi non negant in Ciceronis scriptis inueniri solœcismos inexcusabiles, quales & olim exciderunt & excidunt hodie viris eruditis, dum in varias res distractā cogitatione, magis sententiæ præcedentis meminerunt, quā verborum, eoque fit vt periodi clausula prioribus non respondeat. Quod genus sit. *Diutius commorans Athenis, quoniam venti negabant soluendi facultatem, erat animus ad te scribere.* Initio versabatur

in animo, *volebam*, aut *statueram*: post magis arrisit, *in animo erat*. Quæ voces eundem efficiunt sensum, sed parum congruunt ijs quæ præcesserant. Quin A. Gellius libro sexto Capite decimoquinto, profert locum ex secundo libro Ciceronis de *Gloria*, in quo manifestò lapsus est, versus aliquot Homericos ex *Iliados* n tribuens Aiaci, quum ibi dicantur ab Hectore. An id quoque conabimur æmulari? Id profecto faciendum, si totum exprimemus. Ad hæc obseruatum memoriæq; proditum est, Ciceronem dixisse quædam, quæ nemo doctus putauit imitanda, veluti quum ait, *in potestatem esse*, pro, *in potestate esse*. Ac sanè fieri potest, vt illud *tem*, pro *te*, fecerit in autographo calami fluxus, aut alius quispiam casus, aut in alijs exemplaribus librarius oscitans induxerit. Rursus in edicto M. Antonij. M. Tullius veluti barbaram & Latinis inauditâ vocem proscindit, *pÿssimus* à pio, quum ea apud probatissimos Latinæ linguæ scriptores reperiatur. Idem vt solœcon in eo reprehendit quod scripsisset, *facere contumeliam*, quemadmodum dicimus Latinè, *facere iniuriam*, quum apud Terentiũ, optimum, ni fallor, elegantiae Romanæ auctorem ita loquatur Thais: *Nam si ego digna hac contumelia sim maxime, at tu indignus qui faceres tamen*: opinor enim tacitè repeti *contumeliam*. Idem ab his vocibus *nouissimè* & *nouissimus*, ceu male Latinis abstinuit, quum eis non veriti sint vti M. Cato & Salustius. Qua religione Marcum Tulliũ A. Gellius testatur vsum, & in alijs multis dictionibus, quibus auctores benè Latini, & ante illum, & post illum frequenter vsi sunt. Fertur & geminũ *ss* ascripsisse, quoties antecedebat longa vocalis, velut in *caussa*, *visse*, *remissi*, pro *causa*, *vise*, *remisi*. Num igitur totum Ciceronem imitantes abstinebimus ab his quæ contra doctissimorum hominũ sententiam vni Ciceroni non placuerunt, aut ea sequemur, quæ nulli docti voluerunt imitari, ac nec excusare potuerunt? H. Istuc quidem amantium est, etiam nãuos earum quas amant exoculari. B. Age si totus erit exprimendus, num illius exemplo Musis & Apolline nullo scribemus versus? N. Carmen excipio. B. Næ tu bonam eruditionis partem excipis, dum carmen excipis. Cæterum quid vetat quo minus vtamur hac exceptione, & in his virtutibus in quibus ab alijs superatur Cicero, que-

admodum in hoc toto genere multis est inferior, ne dicam omnibus? Quàm multos versus admiscet scriptis suis ex Homero, Sophocle & Euripide, parum feliciter versos, præter Græcorum exemplum in Iambicis eam vsurpans libertatem, quam sibi Latini Comœdiarum scriptores permiserunt. Tu si quid simile voles facere, num vereberis ea felicius, si possis ac minore licentia vertere, ne sis parum Ciceroni similis? Annon dehonestat orationem solutam, qui versiculos, quos vertendo facit suos, parum reliquæ dictioni congruentes admiscet? Tum quoniam identidē ille suis libris adspersit versus Ennianos, Neuianos, Pacuuianos & Lucilianos, horridam illam & inconditam antiquitatem respicientes: tibi religio erit similes, imò dissimiles versus ex Virgilio, Horatio, Onidio, Lucano, Persiōue proferre, quorum lucubrationes, ut minus horroris, ita plus habent tam elegantiae, tum eruditionis? An hīc metues videri M. Tullio dissimilis? N. Certē nōnihil recesserimus ab eo, quē modis omnibus exprimere conamur. B. at quid est necesse semper ac modis omnibus esse simile, quū sæpè potius sit esse parem, & interdum facilius sit superare quàm equare, hoc est, meliora scribere, quàm similia? N. Meliora Ciceronianis ne Musas quidē ipsas dicturas opinor. H. Fortasse possent, si nervos intenderent, & noctu incænata scriberent ad lucernulam. B. Ne quæso commouere, Nosopone, semel stipulatus sum, impune dicendi quæ viderentur potestatem. Si quis sit vsque adeò deditus addictusq; Ciceroni, quem admodum nos hætenus sumus, annon periculum sit, ne cæcus amore, vel pro virtutibus admiretur vitia, vel sciens ipsa quoque vitia effingat? N. H' *εὐλας*, in Cicerone vitia? B. Nulla, nisi fortē solæcismus vitium est apud alios, apud Ciceronem non est. At solæcismos, ut diximus, eruditi commonstrant in libris M. Tullij: nisi labi memoria vitium non est, & hoc commonstratum est à doctis. Si vitium non est immoderata mentione propriarū laudum etiam illum grauare cui patrocinaris, quod in Milonis defensione factum testatur Asconius Pedianus, & vix vsquam non submolestus est hoc affectu Cicero, *non sine causa*, ut eleganter inquit Seneca, *sed sine fine glorians*. Et haud scio utrū re sit intemperantior, de se gloriando, an alios infectando. Quocunque colore defenderimus hæc, illud inficiari non poterit.

mus, hac duntaxat in parte, rectius exemplum ab alijs peti posse. N. Missum faciamus sermonem de moribus, de viribus ac virtutibus eloquendi nobis instituta est disputatio. B. Ego verò lubens missum fecero, nisi rhetores ipsi contenderent, bonum oratorem esse non posse, qui non sit idem vir bonus. Verum age, num tibi videtur esse vitiosa compositio, si dictio sequens incipiat ab iisdem syllabis, in quas desijt præcedens, velut Echûs imaginem ludicram referens? Quod genus si dicas, *ne mihi dona donata, ne voces referas feras, ne mihi per imperitos scribas scribas*. N. Fateor ineptam & absurdam compositionem. B. Atqui talem proferunt ex amasio nostro Cicero-
ne: *O fortunatam natam me consule Romam*. N. Iam semel carmen excepi. B. Per me licebit, modo simul excipias illud, totum Ciceronem. Sed nondum elapsus es. En tibi nihilo meliorem compositionem ex oratione solutâ profert Quintilianus: *Res mihi inuise vise sunt Brute*. Aut si malis Ciceroniano sonare more, *inuise visse sunt*. Ne quid calumnier interim de duobus molossis in clausula. N. Istuc excidit in epistola familiari. B. Nihil repugno, tantum quæro, num existimes imitandum? Certe fateris aliquid posse dici melius. N. Nescio. B. Quid hâc memorem de vocalium crebra collisione, quæ reddit hiulcam & inamœnam orationem? Annon hoc quoque notatum est à doctis in Cicerone? Neglexit, inquires: nihil reclamo, modo fateamur quiddâ esse quod apud alios aut non sit, aut sit melius. Rursus ex te quæram, ecquem nouisti scriptorem tam vigilantem, tamque felicem, ut non alicubi dormitârit? N. Quidni? homines erant. B. Inter homines igitur numeras Ciceronem? N. Interdum. B. Vtrum igitur putes esse consultius imitari dormitantem Tullium, an vigilantem Salustium, aut Brutum, aut Cæsarem? Quis non mallet vigilantem exprimere? B. Annon sic Homerum imitatus est Virgilius, ut multa correxerit, nonnulla reliquerit? Nonne sic Hesiodum, ut nusquam nō vice-
rit? Nonne sic Horatius est Lyricos Græcos æmulatus, ut ex vnoquoque decerpens quod esset bellissimū, omnes post se reliquerit? Ego, inquit, *apis Matina more modoque grata carpentis thyma per laborem plurimum, circa nemus, vuidique Tiburis ripas, operosa paruus carmina fingo*. Annon sic imitatus est Lucilium,

ut quædam in illo sciens prætermiserit, ab alijs sumpturus quod imitatione dignius esset? Quid alios commemorem? Num ipse Marcus Tullius tam admirabilem eloquentiam ex vno quopiam contraxit? An potius excussis Græcorum pariter ac Latinorum philosophis, historicis, rhetoribus, comicis, tragicis, lyricis, demum ex omni scriptorum omnium genere suam illam diuinam phrasim collegit, contexuit, absoluit? Si modis omnibus libet imitari Ciceronem, & hoc illius exēplum imitemur. H. Non absurdè mihi, Nosopone, loqui videtur Bulephorus. B. Quid? annon hoc ipse docuit Cicero, caput artis esse dissimulare artem? Friget enim, & fide caret, ac velut insidiosa timetur oratio, quæ significationem artis dedit. Quis enim ab eo non metuat, qui fucum & vim parat animis nostris? Itaque si feliciter Ciceronem imitari volumus, dissimulanda cumprimis est ipsa Ciceronis imitatio. At qui nusquam discedit ab illius lineamentis, qui verba, figuras, numeros ex illo cōcinnat, quædam imitans etiam non imitanda: (veluti quidam Platonis discipuli adductis humeris præceptorem referebant: Aristotelis auditores subbalbum quiddam in loquendo, quod in eo fuisse legitur, reddebant:) quoniam manifesto præ se fert imitandi studium, cui videbitur ex animo loqui, aut quid laudis assequetur denique? nimirum id quod assequuntur ij qui scribunt centones. Delectant fortassis, sed paulisper, sed otiosos duntaxat: cæterum nec docent, nec mouent, nec persuadent. Summa laus est, probè tenet Virgilium, multo sudore concinnauit emblemata. N. Quò magis elucebit imitatio, hoc magis habebor Ciceronianus. Hæc est votorum summa. B. Rectè dicis, si facundiam ostentationi paramus, non vsui. Verum plurimum interest inter histrionem & oratorem. Illi delectasse satis est, hic etiam prodesse studet, si modò vir bonus est: quòd si non est, nec oratoris nomen tueri poterit. Iam demonstrauius, opinor, in Cicerone quædam esse vitanda, quædam in eo desiderari, quædam sic adesse, ut in his ab alijs hac parte felicioribus superetur. Sed donemus nullum esse virtutum aut ornamentorum genus, in quo non sit cæteris vel par, vel superior: certè in alijs alia magis eminent ob raritatē, quæ in M. Tullio ornamentorum densitate velut obscurantur: perinde quasi si certas stel-
las

las notare velis, facilius id facies, si raræ luceant, quàm si tota cæli pars pariter insignibus obsita sit. Itidem si vestem conspicias totam gemmis obtectam, minus te capient singulæ. N. Qui totum imbibit Ciceronem, non potest aliud quàm Ciceronem exprimere. B. Eódem reuoluimur. Fatebor eloquentem, qui Ciceronem feliciter expresserit: sed qui totum, exceptis vitijs: & ne sim iniquior vnà cum ipsi vitijs, modo totum. Fereamus illud subinane, fereamus mentum leuâ demulceri, fereamus & collum oblongum atque exilius, fereamus perpetuam vocis contentionem, fereamus indecoram parùmque virilem in initio dicendi trepidationem, fereamus iocorum intemperantiam: & si qua sunt alia in quibus M. Tullius, vel sibi vel alijs displicuit, modo simul & illa exprimant, quibus ista vel texit ille, vel pensauit. N. Vtinam id mihi contingat ante supremum vitæ diem. Istuc vt contingat nunc agimus Nosopone. At vide quàm multa, quàm paucis complectitur, qui totum dicit Ciceronem. Sed ô Musæ quantulam Ciceronis portionem vobis referunt isti Ciceronis simij, qui oculis, formulis, tropis, & clausulis aliquot, hinc atque hinc ceu corrogatis summam modo cutem, seu bracteam potiùs Ciceronis nobis exhibent. Sic olim Atticum dicendi genus quidam æmulabantur, quùm interim essent aridi, ieiuni, frigidique, semper, vt ait ille, *manum intra pallium habentes*, nec subtilitatem, nec sanitatem, nec gratiam Atticorum vlla ex parte possent assequi. Optimo iure Quintilianus irridet quosdam, qui se germanos Cicerones haberi volebant, quòd aliquoties his vocibus absoluerent clausulam, *esse videatur*, propterea quòd ea semel atque iterum Ciceroni forsitan excidit, si periodum longiore ambitu circumduxissent, quod in initijs præsertim nõnunquam fecit ille. Nec hodie parum multi sunt istorum similes, qui sese valde mirantur & alteros, vt aiunt, Cicerones esse credunt, si prima vox orationis sit, *quanquam*, aut *etsi*, aut *animaduerti*, aut *quum*, aut *si*, quod *Officiorum* libros sic ordiatur M. Tullius: *Quanquam te Marce fili*, periodum vix nono versu absoluens. Et pro lege Manilia: *Quanquam mihi semper*. Laudatissimam illam pro Milone orationem sic auspicatus est: *Et si vereor, iudices*. Rursus Philippicarum duodecimam: *Etsi minime decere videtur*. Item pro C.

Rabirio: Etsi Quirites. Et Epistolis aliquot simile est initium: & haud scio an isti libros ad *Herennium* ob id tribuant Ciceroni, quòd ab *etsi*, accipiat exordium. Porro de *Finibus bonorum* librum quintum sic incipit: *Quum audiuissem Antiochum Brute.* Tusculanas quæstiones sic auspicatur: *Quum defensionum laboribus.* Et eiusdem operis quartum librum: *Quum multis in locis nostrorum hominum ingenia.* Pro *L. Flacco*: *Quum in maximis periculis.* Item pro *domo sua ad Pontifices*: *Quum multa diuinitus.* Iterum pro *Plancio*: *Quum propter egregiam.* Ad hæc librum de *Natura Deorum* primum: *Quum multe res in Philosophia.* Et *Scipionis somnium*: *Quum multe res in Africa.* Pro *Rabirio* dicens sic orditur: *Animaduerti iudices.* Rursus ad *Brutum* de *Paradoxis Stoicorum*: *Animaduerti Brute.* Pro *E. Cornelio Balbo* sic orditur: *Si auctoritas patronorum.* Pro *P. Sextio*: *Si quis antea iudices.* Pro *Cecinna*: *Si quantum in agro.* Pro *Archia poëta*: *Si quid est in me ingenij.* In *Vatinium testem*: *Si tua tantummodo Vatini.* Ad *Equites* iturus in exilium: *Si quando inimicorum.* Ad *Senatum* post reditum: *Si P.C. vestris.* Pro *M. Calio*: *Si quis Iudices.* De *prouincijs consularibus*: *Si quis vestrum P. C.* Quid autem magis ridiculū, ac Ciceroni dissimilius esse possit, quàm nihil habere Ciceronis, præter tales voculas in orationis exordio: de quibus si quis percontetur Ciceronem, cur ab ijs vocibus sit orsus, respondebit, opinor, quod in insulis fortunatis Luciano respondit Homerus roganti cur primam Iliadis dictionem voluerit esse *μῦνον*: nam hæc quæstio multis sæculis torserat Grammaticos, *illud*, inquit, *tum* fortè venit in mentem. Consimilis impudentiæ sunt, qui sibi plusquam Ciceroniani videntur quòd aliquoties infulciant, *etiam* atque *etiam* pro *vehementer*, & *maiores in modum* pro *valde*, *identidem* pro *subinde*, *quum* & *tum*, quoties inæqualis momenti sunt quæ connectimus, *tum* & *tum* quoties æqualis. *Tuorum in me meritorum.* *Quid quæris*, pro in *summa* aut *breuiter*. Non solum peto, verum *etiam* oro contendōque. *Antehac dilexisse tantum*, nunc *etiam* amare mihi videor. *Valetudinem tuam cura*, & *me ut facis ama.* Non ille quidem vir malus, sed parum diligens: qua locutionis formula sic M. Tullius videtur delectatus, ut in eadem pagina crebro repetitam inuenias. Simile est, quum per *illud* pronomen indicat non quod præcessit, sed quod mox sequitur. Et in *Epistolis* for-

tassis semel atque iterum dixit, *cogitabam in Tusculanum*. Itaque Ciceronianus sibi videtur, qui subinde dixerit, *Romã cogitabam*, pro eo quod erat, *in animo habebam*, siue *statueram proficisci Romam*. Marcus Tullius anni numerum non adscribit epistolis, sed tantum mensis diem: Et Ciceronianus non erit, si quis à Christi natali annum ascripserit, quod sæpe necessarium est, semper vtile? Idem non ferunt, si quis honoris gratia, nomen eius, ad quem scribat, suo præferat, quod genus sit, *Carolo Cæsari Codrus Vrceus salutem*. Par flagitium existimant, si quid dignitatis, aut laudis addas proprio nomini, velut *inclyto Pannonia Bohemiaque regi Ferdinando, Velius salutem dicit*. Nec Plinio iuniori possunt ignoscere quòd *suum* appellat, si quando scribit amico, quum eius facti nullum apud Ciceronem extet exemplum. Vt parum Tullianus reiicietur, qui, quod exemplum à principum officijs mutuati docti quidam nuper vsurpare cæperunt, summam eius epistolæ, cui respondere parat, in initio proponat, quòd id nusquam factum sit à M. Tullio. Noui quosdam notatos vt solæcos, quòd in salutatione pro *S. D.* posuerint. *S. P. D.* id est *salutem plurimam dicit*, quòd negarent hoc apud Ciceronem inueniri. Nonnulli verò putant & illud Tullianum esse, salutationem non in fronte, sed in tergo literarum ponere, quòd his verbis admoneretur lator, quas quibus deberet reddere, non sine salutationis officio. Quantula res facit, vt ab hac palmâ decidamus? Multo verò minus erit Ciceronianus, qui salutârît hac formulâ, *Hilarius Bertulphus, Leuino Panagatho totius hominis salutem*, aut *salutem perpetuam*. Verum hic quoque longius aberit à Ciceroniano, qui sic orsus fuerit epistolam, *Gratia, pax & misericordia à Deo Patre, & Domino Iesu Christo*. Item qui pro, *cura vt rectè valeas*, ita claudat epistolam, *Sospitet te dominus Iesus*: aut, *incolumem te seruet dominus totius salutis auctor*. Quos risus, quos cachinnos hîc tollent Ciceroniani? Quid autem admissum est piaculi? Annon verba latina sunt, munda, sonantia, atque etiam splendida? Iam si sensum introspicias, quantò plus est hîc quàm in, *Salutem dicit*, & *bene vale*? Quid vulgarius quàm dicere salutem? Præstat hoc officium herus seruo, inimicus inimico. Quis autem credet esse Latinum, *dicit illi salutem*, & *iubet illum saluere*, nisi nobis sermonem hunc

veterum consuetudo commendaret? Hoc in aditu : iam in digressu vale dicimus & his quibus malè precamur. Quantò melior emphasis in formulis Christianorum, si modo verè & ex animo simus Christiani. Gratia declarat gratuitam condonationem admissorum : pax, quietem & gaudium conscientiae, quòd Deum pro irato habemus propitium : misericordia dotes varias & corporis & animi, quibus suos locupletat arcani spiritus benignitas, quòque magis speremus nobis hæc fore perpetua, additur, *à Deo patre & Domino nostro Iesu Christo*. Quùm patrem audis, ponis seruilem trepidationem, ascitus in affectum filij : quùm *dominum* audis, confirmaris aduersus vires Satanæ. Non deseret ille quod tam charè redemit, & vnus potentior est vniuersis Satanæ cohortibus. Quid suauius his verbis ei qui iam hæc apud se sentit? quid vtilius hac admonitione ei qui nondum in hunc affectum transijt? Verbis itaque non vincimur, imò vincimus potius: sententia longè superamus. Restat illud decorum & aptum quod vbique cum primis spectandum est. At hæc quantò magis conueniunt homini Christiano, quàm illa, *salutem dicit, & cura vt valeas*? Tantùm faceffat illa puerilis imaginatio, non sic loquutus est Cicero. Quid miri, si non sic loquutus est, quum rem ignorârit? Quot millia sunt rerum, de quibus nobis frequenter dicendum est, de quibus M. Tullius ne somniauit quidem? Ac si viueret nobiscum eadem loqueretur. Annon igitur frigidi videntur imitatores qui talium rerum obseruatiunculis referunt M. Tullium, ac dissimulatis tot diuinis viri virtutibus, numeris, tropis, formulis ac dictiunculis ea imitantur, quæ M. Tullio vel placuerunt, vel crebrius exciderunt? Hæc ad te quidem nihil attinent, Nos opone, sed tamen quoniam incidit vt de Ciceronis imitatoribus loqueremur, & hæc commemorare non abs re visum est. Hoc hominum genus, & nobis & ipsi Ciceroni pariter inuisum esse debet: nobis, qui verè Ciceronem conamur exprimere, quia per istos vocamur in iocum & fabulam, dum ex illorum æstimamur stultitia: Ciceroni, qui per tales, vt ante diximus, imitatores non aliter infamatur, quàm bonus præceptor per malos discipulos, probus vir per improbos liberos, formosa mulier per imperitum pictorem. Perspexit hoc Quintilianus, dum queri-

tur Senecam infamari quorundam immodico studio, qui vitia dumtaxat imitabantur: itaque fiebat ut qui Senecam non legerant, ex illorum scriptis Senecæ facundiam æstimarēt. Quemadmodum autem nulli magis se iactant venditantque de præceptorum ac maiorum nomine, quàm indocti discipuli & improbi filij, aliunde captantes virtutis opinionem, quùm suis bonis eam conciliare non queant: ita nulli gestiunt insolentius nomine Ciceronis, quàm qui Ciceronis sunt dissimillimi. Noui Medicos insigniter artis quam profitebantur imperitos, qui quò quæstum facerent vberiore, celebris alicuius Medici, quem vix viderant, se discipulos iactitabant, rogati que cur præter artem hoc aut illud ministrarent ægrotis, conuitio respondere solent, Num tu illo doctior? Hunc præceptorem sequor. Atqui illius quem nominabant penè nihil imitabantur, præter vitanda potius quàm æmulanda: putà si fortè celebris ille fuit in respondendo consultoribus difficilior aut morosior, vel in exigenda mercede durior. Quo tandem animo credis egregium illum Medicum esse erga tales discipulos? H. Haud dubium quin pessimo, nisi prorsus nullam habet existimationis suæ rationem. B. Quonam reliquos eiusdem Medici veros ac germanos discipulos? H. Æquè malo, quòd apud vulgus tales habentur discipuli, qualem experiuntur illum gloriosum impostorem. Atqui si pateris ut orationis tuæ cursum interpellem, faxo ut videas. B. Licet. H. Quidam casu viderat Erasmus scribere calamo, cui ob breuitatem additum erat lignum, cœpit illico suis pennis alligare baculum, atque ita sibi visus est Erasimico more scribere. Sed perge obsecro. B. Nec illepidum est, nec ἀποροδιδόνον quod narras. Cæterum ut institutum prosequar. Annon audimus patresfamilias obiurgantes malè moratos filios: vos me redditis infamem & inuisum ciuibus meis, vos obscuratis imagines maiorum, pudet me talium liberorū: si pergitis, abdicabo vos? Nonne ad consimilem modum audimus interdum fratrem indignari fratri, quòd illius improbis moribus detrimentum opinionis suæ capiat? Hoc animo probabile est Ciceronem esse in istos ridiculos simios, hoc animo nos esse decet, qui illius γήσια τέχνη studemus haberi. N. In re tam præclara non nihil est vel vmbra assequi. B. Sit hoc aliquid ijs,

quibus satis est umbras vocari Ciceronis: ego nec Apollinis umbram dici me cupiam: malim enim esse viuis Crassus, quàm umbraticus Cicero. Verùm vt quod instituimus peragamus, fac esse qui totum Ciceronem in verbis, figuris & numeris exprimat, quod ipsum tamen an multi possint nescio, quantum is habebit Ciceronis? Sit hoc in imitando Cicerone, quod Zeús fuit in effigiando corpore muliebri. Expressit lineamenta, colorem, ætatem, & vt summum artificium præstiterit, affectus non nihil, hoc est, dolentis, gaudentis, irati, metuentis, attenti, aut dormitantis. Hæc qui præstitit, nonne quidquid ars potest absoluit? Quantum licuit, viuis hominis speciem in mutum simulacrum transtulit. Nec aliud exigere potest à pictore. Agnoscis formam eius quæ depicta est, vides ætatem & affectus, fortassis & valetudinem: adde quod à quibusdam effectum legimus, agnoscit indolẽ & mores & vitæ spatium physiognomon. Sed immane quantum illic abest hominis? Quod ex summa cute conijci potest, expressum est. Cæterum quum homo constet ex animâ & corpore, quantum illic est vnius partis, cuiusque deterius? Vbi cerebrum, vbi caro, vbi venæ, vbi nerui & ossa, vbi intestina, vbi sanguis, spiritus & phlegma, vbi vita, vbi motus, vbi sensus, vbi vox & sermo, denique vbi quæ sunt hominis propria, mens, ingenium, memoria, consilium? Quemadmodum quæ sunt hominis præcipua, pictori sunt inimitabilia: ita summas oratoris virtutes nulla assequitur affectatio, sed à nobis ipsis sumamus oportet. Verùm à pictore nihil aliud exigitur, si præstitit quod vnum ars proficitur: à nobis, si totum Ciceronem exprimere volumus, multò aliud requiritur. Si nostrum simulacrum, quo M. Tullium effingimus, careat vita, actu, affectu, neruis & ossibus, quid erit imitatione nostrâ frigidius? Sed multò magis erit ridiculum, si tuberibus, næuis, cicatricibus, aliâue membri deformitate demum efficiamus, vt lector agnoscat nos legisse Ciceronem. H. Istius generis pictor quidam nuper risui nobis fuit. Susceperat effingendum ad viuis formam Murium sodalem nostrum: quumque veram hominis formam reddere non posset, circumspexit si quid haberet in corpore seu vestitu notabile. Æstate cœperat, iamque magna ex parte tabulam absoluerat, pinxerat annulum quem

gestabat, pinxerat crumenam & cingulum, tum pileum capitis diligenter expressit. Animaduertit illi in leuæ manus indice esse cicatricem, eam expressit accuratè. Tum in dextrâ, quâ manus peninsula brachio committitur, tuber insigne, nec hoc prætermisit. Rursus in supercilio dextro pilos aliquot in diuersum flexos reddidit. Item in buccâ leuâ cicatricem effinxit, vulneris vestigium. Vbi reuersus, nam crebrò redibat ad exemplar, vidisset barbam demessam, effinxit nouum mentum: rursus vbi barbam aliquantulum prouenisse, quia magis id placebat, mutauit illi mentum. Interim oborta est Murio febricula, ea, vt solet recedens, in labrum eruperat, pictor expressit pustulam. Tandem venit hyems, sumptum est aliud pileum, mutauit ille picturam: sumpta est vestis hyberna pellibus subducta, pinxit nouam vestem. Rigor mutârat colorem & cutem, vt solet, contraxerat, mutauit totam cutem: inciderat pituita, quæ sinistrum oculum vitiârat, & nasum, dum frequenter emungitur, reddiderat & aliquanto maiorem, & multo rubiundiores, pinxit illico nouum oculum & nasum nouum. Si quando vidisset impexum, exprimebat capillorum inæqualitatem: rursus si pexum, componebat capillitium: forte dormitabat Murius dum pingeretur, expressit dormitantem: sumperat pharmacum hortatu Medici, ea res addidit aliquid senij, mutauit faciem. Si veram ac natiuam hominis formam potuisset exprimere, non confugisset ad hæc *ωάπειρα*. Itaque si ad iustum modum imitemur Ciceronem, nōne merito clamet in nos Horatius:

O imitatores seruum pecus, vt mihi sæpe

Risum, sæpe iocum vestri mouere tumultus?

Sed finge nos feliciter expressisse in Cicerone quidquid hominis exprimere potest absolutus pictor, vbi pectus illud Ciceronis, vbi rerum tam copiosa, tam felix inuentio, vbi dispositionis ratio, vbi propositionum excogitatio, vbi consilium in tractandis argumentis, vbi vis in mouendis affectibus, vbi iucunditas in delectando, vbi tam felix ac prompta memoria, vbi tantarum rerum cognitio: denique vbi mens illa spirans etiamnum in scriptis, vbi genius ille peculiarem & arcanam adferens energiam? Hæc si absint, quàm erit frigidum imita

tionis nostræ simulacrum ? N. Ista disertè tu quidem, Bulephore, sed quorsum spectant, nisi vt adolescentes ab effingendo Cicerone deterreas ? B. Bona verba, Nosopone. Quin potiùs eò spectant hæc omnia, vt contempto simiorum quorundam inepto tumultu, Ciceronem, quatenus licet, & totum & feliciter imitemur. N. Hæc sanè rem eandem agimus. B. Id ni fiat dextrè, futurum est vt sedulò quidem, sed parum feliciter æmulando, Ciceronis dissimillimi reddamur. Nihil enim periculosius esse scito, quàm affectare Ciceronis imaginem. Malè cessit Gigantibus affectâsse sedem Iouis. Nonnullis exitium attulit euocâsse Deos. Periculosa plenum opus aleæ est, diuinam illam & humanâ naturâ superiorem exprimere linguâ. Cicero nasci fortassis potest aliquis, fieri nemo. N. Quid nunc agis ? B. Quia virtutes illius vt summæ sunt, ita vitij sunt proximæ. Porro fieri non potest quin imitatio defluat ab eo, quod sequi tantum, non etiam vincere studet. Proinde quò impensius affectas illius simulacrum, hoc vitio propior es. N. Non satis intelligo quid dicas. B. Efficiam vt intelligas. Nonne Medici corporis optimam valetudinem prædicant periculosissimam, quòd aduersæ valetudini sit proxima ? N. Audiui. Quid tum postea ? B. Summa Monarchia nonne Tyrannidi proxima est ? N. Aiunt. B. Et tamen summa Monarchia nihil est melius, si absit Tyrannis. Et summa liberalitas nonne vicina est profusionis vitio ? Et summa seueritas annon affinis est truculentia ? N. Sanè. B. Et summa festiuitas, vrbaniatque nonne ad scurrilitatis ac leuitatis accedit viciniam ? N. Desine commemorare cætera, finge me de singulis esse confessum. B. Prius audies illud Horatianum, *Breuis esse laboro, obscurus fio, sectantem lenia, nerui deficiunt, animique professus grandia turget*. Ita qui affectant Atticismum, pro argutis ac venustis fiunt aridi: qui genus Rhodiense, dissoluti: qui Asiaticum, tumidi. Laudata est in Salustio compositionis breuitas: nonne si quis hanc superstitiosè conetur æmulari, periculum sit ne concisus & abruptus euadat ? N. Fortasse. B. Prædicatus est in Demosthene verborum & argumentorum modus, cui nihil possis detrachere. N. ita censuit Quintilianus. B. Ad hanc laudem æmulandam, si quis componat se anxie, quò Demosthenicus videatur, periculo vicinus est,

nus est, ne minùs dicat quàm oportet. Applauditur Isocratis structuræ numerisque. Huc qui vehementer annitatur, in periculum veniet, ne superstitione compositionis fit molestus & artificij iactatione fidem amittat. Senecę laudata est copia. Huius incautus ac sedulus æmulator, periclitatur ne redundans & immodicus euadat pro copioso. Bruti grauitatem si æmuleris anxie, fortasse tristis & asper euades. Laudatur Crispi iucunditas. Huius æmulator veniet in discrimen, ne pro iucundo fiat ineptus aut leuis. Noui qui cum mirabilem illam Ouidij facilitatem conarentur exprimere, versus effutirent, & neruis & spiritu carentes. Et ne singulos commemorando tibi fiam molestus, dicam in genere quod restat. In quibusdam eminet argumentandi subtilitas: hanc qui vehementer affectat, periclitatur, ne vel frigidus, vel obscurus euadat. In alijs admiramur felicem artis neglectum. Hoc qui contendit effingere, fortassis in vulgare dicendi, vel potiùs garriendi genus incidet. In alio dilucet summa artis obseruatio, id qui nitatur exprimere, incidet in scenicum quoddam dicendi genus. Atticæ frugalitati proxima est exilitas: copioso verborum fluxui vicina est loquacitas. Summam in mouendis affectibus *δύσκολον* excipit insanix species, vt granditatem fastus, asseuerandi fiduciam, improbitas. N. Confessa prædicas. B. Ex his verò sunt quædam quæ sic eminent in autoribus, vt pro vitijs habenda sint, nisi iunctis virtutibus pensarentur: quemadmodum in Seneca compositionis abruptum, & sententiarum immodicam densitatem multæ virtutes excusant, vt præceptorum sanctitas, verborum rerumque splendor ac iucunditas orationis: nec Isocratis laudaretur compositio, nisi perspicuitas dictionis & sententiarum grauitas illi patrocinaretur. N. Nihil adhuc audio falsi: cæterum quorsum hæc tendant nondum video. B. Nimirum huc. Quùm in vno Cicerone tam multa sint huiusmodi, periculosa mihi videtur illius superstitiosa & addicta æmulatio, quando virtutes quibus ista vel commendauit, vel texit, æmulari non possumus. N. Quænam ista dicis? B. Tam fluidum est illi dictionis genus, vt remissus ac solutus alicubi videri queat: tam exuberans verborum copia, vt redundans: tam artis obseruans, vt declamatori, quàm Oratori propior, fidei iacturâ capians artificij glo-

riam: tam liber in sectando, ut maledicus haberi possit: tam effusus in iocos, ut Catoni consul risum mouerit: tam blandus alicubi, ut abiectus: tam compositus, ut seuerioribus ingenijs mollis ac parum vir dictus sit. Hæc ut fateamur in Cicerone vitia non esse, propter insignem illam naturæ felicitatem, quam decent, quæ facit omnia, ut etiam virtutes sint: sic tamen insunt, ut ob viciniam non careant specie vitiorum sub iniquo iudice. Attamen ille reprehensionem omnem eximijs ac pluribus virtutibus pensauit, ut omnium iudicio calumniator & impudens habeatur, qui conetur aliquid in huius oratione reprehendere. Verum has virtutes non studemus exprimere, & si Fabio credimus, sunt inimitabiles, nec ab exemplo præceptisue peti possunt, sed à Mineruâ. Hæc verò si absint, qualis eorum, quæ commemorauimus, imitatio? Colligimus igitur nullius imitationem esse periculosiorem, quam Ciceronis, non tantum eo nomine quod summus orator, & extra omnem ingeniorum aleam positus, (quo titulo Flaccus ab æmulatione Pindari deterret, videlicet Icarî exemplo) verumetiam quod pleraque in eo sic summa sunt, ut vitijs sint proxima. Hic nimirum præcipitij discrimen. N. At prius conueniebat inter nos, quæ maximè eminent, ad imitationem esse accommodatissima, quo videlicet ut non nihil decidas ab eo quod effingere studes, tamen laudem auferas rectæ dictionis. B. Aliud est eadem reddere, aliud similia, aliud imitari præscriptum, aliud seruire, nec aliud quam sequi. Denique defluit ab exemplo, qui non reddit & illa quæ reprehensionem excludunt. Atqui hæc Fabius iudicat ferè inimitabilia felicibus etiam ingenijs. N. Atque ego ad huius laudis ambitum non recipio nisi vehementer eximia quædam ac dijs proxima ingenia, quibus si accesserit indefatigabile studium, ita demum spes est fore ut feliciter exprimant phrasim Ciceronianam. B. Fortasse, sed ita raros, ut numerari non valeant. Iam sunt arguti quidam qui distinguunt imitationem ab æmulatione. Siquidem imitatio spectat similitudinem, æmulatio victoriam. Itaque si totum & vnum Ciceronem tibi proposueris, non in hoc tantum ut illum exprimas, verumetiam ut vincas, non prætercurrendus erit, sed relinquendus magis. Alioqui si illius copiam velis addere, fies redundans: si libertati,

fies petulans: si iocis, fies scurrilis: si compositioni, fies pro oratore cantor. Itaque fit, vt si Tullium æquare studeas, pericliteris ne hoc ipso peius dicas, quòd diuinas hominis virtutes, quibus ea pensauit, quæ vel vitia sunt, vel vitio proxima, non possis assequi, cætera nimirum assequutus. Sin coneris & anteuertere, etiam si in illis, quæ nullo studio possis assequi, paria cum illo facias, tamen vitiosum erit, quidquid Ciceroni fuerit adiectum de quo verè pronunciatum videtur, quòd illius eloquentiæ nihil possit adijci, quemadmodum Demosthenis, nihil demi. Vides Nosopone periculum. N. Nihil me terret periculum, modò tandem hoc laudis assequi liceat, vt dicar Ciceronianus. B. Hæc omnia si contemnis, est alius scrupus qui magis vrget animum meum, si non grauaberis audire. N. Vtere pactis arbitratu tuo. B. An censes vllum hominem eloquentis nomen promereri, qui non dicat aptè? N. Nequaquam, quandoquidem hæc præcipua virtus est Oratoris, appositè dicere. B. Verùm illud appositum, vnde perpenditur, nõne partim à rebus de quibus verba fiunt, partim à personis, tum dicentium, tum audientium: partim à loco, tempore, reliquisque circumstantijs? N. Maximè. B. Ciceronianum autem nõne præstantem oratorem esse vis? N. Quid ni? B. Itaque non erit Ciceronianus, si quis in theatro differat de Stoicorum paradoxis, deque Chrysippeis argutijs: aut apud Areopagitas in capitis discrimine lasciuiat facetijs: aut de re culinaria, verbis ac figuris tragicorum loquatur. N. Iste nihilo minus ridiculus erit orator, quàm si quis in tragico cultu saltet Atellanas: aut *feli*, quod est in prouerbijs, *inducat Crocoton*, *simia purpuram*, *Bacchum aut Sardanapalum leonis exuuiò*, & *clauā exornet Herculis*. Nihil enim laudis meretur quamlibet per se magnificum, si sit ineptum. B. Et commodè respondes & verè. Ergo M. Tullius qui suo seculo dixit optimè, non optimè dixisset, si ætate Catonis Censorij, Scipionis, aut Ennij simili modo fuisset loquutus. N. Non tulissent aures comptum illud & numerosum dictionis genus, nimirum horridioribus assuetæ. Nam istorum oratio moribus illorum temporum congruebat. B. Dicis igitur orationem quasi vestem esse rerum? N. Aio, nisi mauis picturam dici. B. Vestis igitur quæ decora est puero, non decet senem: nec quæ fæminæ congruit,

conueniret viro : nec quæ decet in nuptijs , deceret in funere : nec quæ laudi dabatur olim ante annos centum , nunc probaretur. N. Imo sibilis omnibus & risu omnium exciperetur. Contemplare in picturis non admodum vetustis , fortassis ante annos sexaginta editis, cultum muliercularum aulicarum ac procerum : quo si quis nunc prodeat in publicum , futurum sit vt putribus malis à pueris ac morionibus lapidetur. H. Verissima narras. Quis enim nunc ferat in honestis matronis, cornua, pyramides, metásque prælongas in vértice prominentes , frontes ac tempora pilis arte vulsis glabra ad medium prope cranium : in viris pileorum thoros cum ingenti cauda pensili, oras vestiũ insectas , toros in humeris tumentes, cæsariem duobus digitis supra aures derafam, vestem longè breuiorem , quàm vt ad genua porrigatur , vix pudenda tegentem , calceos rostris in immensum porrectis, catenam argenteam à genu ad talum vsque reuinctam. Nec illis temporibus minùs prodigiosus fuisset cultus qui nunc habetur honestissimus. N. De veste conuenit. B. Da nunc si libet ex pictoribus Apellem, qui suæ ætatis & deos & homines optimè pingere solitus est, si quo fato rediret in hoc seculum , & tales pingeret Germanos , quales olim pinxit Græcos , tales monarchas , qualem olim pinxit Alexandrum, quùm hodie tales non sint , nōne diceretur malè pinxisse ? N. Malè, quia non aptè. B. Si tali habitu pingeret quis Deum patrem, quali pinxit olim Iouem : tali specie Christum, quali tum pingebat Apollinem, num probares tabulam ? N. Nequaquam. B. Quid si quis virginem matrem hodie sic exprimeret, quemadmodum Apelles olim effigiabat Dianam : aut Agnen virginem eâ formâ, quâ ille pinxit illam omnium literis celebratam *ἀνὰ βοὸς ἢ λέω* : aut diuam Theclam eâ specie quâ pinxit Laïdem, num hunc diceres Apelli similem ? N. Non arbitror. B. Et si quis templa nostrâ talibus ornaret simulacris , qualibus olim Lysippus ornauit fana deorum , num hunc diceres Lysippo similem ? N. Non dicerem. B. Cur ita ? N. Quia signa rebus non congruerent. Idem dicerem, si quis asinum pingeret specie bubali : aut accipitrem figura cuculi, etiam si ad eam tabulam summam alioqui curam & artem adhiberet. H. Ego nec illum appellarem probum pictorem, qui deformem hominem, in tabu-

la formosum redderet. B. Quid si alioqui summam artem præstaret? H. Non artis expertem tabulam dicerem, sed mendacem. Potuisset enim aliter pingere, si voluisset: Cæterum ei quem expressit, vel blandiri maluit, vel illudere. Sed quid? num hunc putas probum artificem? N. Vt sit, hîc certe non præstitit. B. Bonum igitur virum existimas. N. Nec bonum artificem, nec bonum virum. Siquidem caput artis est, rem vt est, oculis repræsentare. B. Ad hoc non est magnopere opus eloquentiâ Ciceronianâ. Nam vestri rhetores permittunt oratori mentiri nonnunquam, res humiles verbis attollere, magnificas deijcere, quod sanè præstigij genus est, obrepere insidijs in animum auditoris: postremò mouendis affectibus, quod veneficij genus est, vim adferre mentibus. N. Verum, vbi dignus est auditor qui fallatur. B. Sed hæc interim mittamus alieniora. Mihi satis est, quòd amiectum non probas corpori parum accommodum: quòd picturam damnas, non aptam ei rei, quam profitetur se velle effingere. N. Sed quem exitum habituræ sunt istæ tuæ Socraticæ εἰσαγγελίαι? B. Videlicet huc ibam, mi Nosopone, Hoc mihi tecum conuenit, Ciceronem omnium optimè dicere. N. Conuenit. B. Nec Ciceroniani pulcherrimum mereri cognomen, nisi qui similiter possit dicere. N. Prorsus. B. Tum ne bene quidem dicere, qui non dicat aptè. N. Conuenit & istuc. B. Vt autem aptè dicamus ita demum fieri, si sermo noster personis & rebus præsentibus congruat. N. Scilicet. B. Quid? Videtur præsens seculi status, cum eorum temporum ratione congruere, quibus vixit ac dixit Cicero, quàm sint in diuersum mutata religio, imperium, magistratus, respublica, leges, mores, studia, ipsa hominum facies: denique quid non? N. Nihil simile. B. Quid igitur frontis habeat ille, qui à nobis exigat, vt per omnia Ciceronis more dicamus? Reddat is nobis priùs Romam illam, quæ fuit olim, reddat senatum & curiam, patres conscriptos, equestrem ordinem, populum in tribus & centurias digestum: reddat augurum & aruspicum collegia, pontifices maximos, flamines & vestales, ædiles, prætores, tribunos plebis, consules, dictatores, Cæsares, comitia, leges, senatusconsulta, plebiscita, statuas, triumphos, ouationes, supplicationes, fana, delubra, puluinaria, sacrorum ritus, deos deasque, Capitolium, &

ignem sacrum : reddat prouincias, colonias, municipia, & focios vrbs rerum dominæ. Porro quum vndequaque tota rerum humanarum scena inuersa sit, quis hodie potest aptè dicere nisi multum Ciceroni dissimilis? Adeò mihi videtur hoc quod agebamus in diuersum exisse. Tu negas quenquam bene dicere, nisi Ciceronem exprimat: at res ipsa clamat, neminem posse bene dicere, nisi prudens recedat ab exemplo Ciceronis. Quocunque me verto, video mutata omnia, in alio sto proscenio, aliud conspicio theatrum, imò mundum alium. Quid faciam? Christiano mihi dicendum est apud Christianos de religione Christianâ: num vt aptè dicam imaginabor me viuere ætate Ciceronis, & in frequenti senatu, apud Patres Conscriptos, in arce Tarpeia dicere, & ex orationibus, quas in senatu dixit Cicero, voculas aliquot, figuras, & numeros emendicabo? Habenda est concio apud promiscuam multitudinem, in qua sunt & virgines & vxores & viduæ: dicendum est de laude ieiunij, de pœnitentia, de fructu orandi, de vtilitate eleemosynarum, de sanctitate matrimonij, de contemptu rerum fluxarum, de studio diuinarum literarum, quid his opitulabitur mihi Ciceronis eloquentia, cui quemadmodum res, de quibus dicendum est, erant ignotæ, ita non potuerunt vsitata esse vocabula, quæ post illum noua cum rebus nouis exorta sunt. Annon frigidus orator erit, qui ad has materias, veluti pannos Ciceroni detractos affuat? Referam non rumore perlata, sed quod his auribus audiui, his oculis conspexi. Florebant id temporis Romæ præter cæteros dicendi laude Petrus Phædrus, & Camillus hoc ætate minor, sed eloquendi viribus maior, nisi quòd ille iam huius laudis arcem occupârat. Verum horum neuter, ni fallor, genere Romanus erat. Erat autem cuiuspiam delegata prouincia qui de morte Christi diceret die sacro, quem *parasceues* appellant, idque apud summum Pontificem. Aliquot antè diebus ad eam orationem audiendam sum inuitatus ab eruditis. Caue, inqueiebant, ne desis: nunc demum audies, quid lingua Romana sonet in ore Romano. Adfui percupidè, astiti suggesto proximis, ne quid effugeret. Aderat ipse Iulius Secundus, quod solet, valetudinis opinor causâ, admodum rarò: aderat frequens Cardinalium Episcoporumque confessus, ac præter ignobilem

turbam, docti plerique, qui tum Romæ agebant. Nomen oratoris non edam, ne cui videar hominis probi & eruditi famam arroderere voluisse. Erat hoc animo quo tu nunc es, Nosopone, nimirum Ciceronianæ facundiæ candidatus. Proœmium & peroratio oratione pene totâ longior, consumebatur prædicandis Iulij Secūdi laudibus, quem appellabat Iouem Op. Max. qui dextrâ omnipotente tenens ac vibrans trifulcum & ineuitabile fulmen, solo nutu faceret quidquid vellet. Quicquid aliquot annis gestum fuerat in Gallijs, in Germaniâ, in Hispanijs, in Lusitaniâ, in Africâ, in Græciâ, id unius nutu perfectum esse prædicabat. Atque hæc quidem Romæ Romanus, ore Romano, sonóque Romano. Sed quid hæc ad Iulium Christianæ religionis antistitem, Christi vices gerentem, Petri & Pauli successorem? Quid hæc ad Cardinales & Episcopos reliquorum apostolorum vicem obtinentes? Iam argumento, quod susceperat tractandum, quid sacratius, quid verius, quid mirabilius, quid sublimius, quid commouēdis affectibus accommodatius? Quis hic vel vulgari quapiam eloquentia præditus, non faxeis etiam hominibus excitet lacrymas? Consilium orationis hoc erat, vt primùm Christi mortem faceret luctuosam, mox in diuersum flexa dictione redderet gloriosam ac triumphalem: nimirum vt nobis exhiberet exemplum Ciceronianæ dinoscens, quâ potuit auditorum animos in quemcunque vellet affectum rapere. H. Quid? successitne? B. Mihi, quùm maxime tractaret affectus illos tragicos, quos rhetores appellant *πάθη*, ne quid fingam, ridere lubebat. Nec quenquam in toto illo confessu vidi pilo tristiores, quùm totis eloquentiæ viribus exaggeraret indignos innocentissimi Christi cruciatus. Rursum nec tantulo hilariorem quenquam, quùm totus in hoc esset, vt mortem illam redderet nobis triumphalem, plausibilem & gloriosam. Commemorabat Decios & Q. Curtium, qui se pro salute Reip. dijs Manibus deuouissent. Item Cecropem, Menæceum, Iphigeniam, & alios aliquot quibus patriæ salus ac dignitas ipsâ vitâ fuisset charior. Deplorabat autem valde lugubriter, quòd fortibus viris, qui suis periculis Reip. subuenissent, publicis decretis relata esset gratia, alijs in foro positâ statuâ aureâ, alijs decretis honoribus diuinis: Christum pro suis benefa-

Etis ab ingrata Iudæorum gente præmij loco tulisse crucem, dira passum, summâque affectum ignominiâ. Atque ita nobis bonum illum & innocentem virum, deque gente sua optimè meritum reddebat miserandum, quasi Socratis aut Phocionis mortem deplorâset, qui quùm nihil admisissent sceleris, civium fuorum ingratitude coacti sunt cicutam bibere: aut Epaminondæ, qui ob res præclarè gestas compulsus est capitis sui causam apud suos dicere: aut Scipionis, qui post tot in rempub. merita exulatum abiit: aut Aristidis, quem populus Atheniensium non ferens cognominis invidiam, quòd ob insignem integritatem morum, vulgò iustus diceretur, ostracismo iussit in exilium proficisci. Quæso quid his dici potuit frigidius aut ineptius? & tamen Ciceronem pro viribus æmulatus est. Cæterum de arcano supremi numinis consilio, quod hac inauditâ ratione voluit genus humanum à Diaboli tyrannide redimere per mortem vnici filij, tum de mysterijs, quid sit cõmori Christo, quid sit cum illo sepeleiri, quid cum illo resurgere, nulla mentio. Deplorabatur illius innocentia, traducebatur Iudæorum ingratitude: at non deplorabatur contrà malitia, nostra ingratitude, qui sic redempti, tot beneficijs affecti, ad tantam felicitatem inauditâ benignitate prouocati, rursus illum, quod in nobis est, crucifigimus, vltro reuoluti in Satanæ tyrannidem, feruientes auaritiæ, luxui, voluptatibus, ambitioni, magis huic mundo dediti quàm vnquam fuerint Ethnici, quibus Deus nondum aperuerat hanc celestem Philosophiam. Iam in diuersâ parte cum ille magno conatu id ageret, vt gaudio gestiremus, magis libebat flere: quàm audirem Scipionis, Pauli Æmilij, & C. Cæsaris triumphos, & imperatores in Deorum numerum relatos, cum crucis triumpho conferri. Huius gloriam qui voluisset verbis attollere, Paulum Apostolum potius sibi proponere debebat quàm Ciceronem. Quàm ille in hoc argumento exultat, attollitur, superbit, regnat, triumphat, omnia mundana velut è sublimi despiciens, quoties in crucis prædicationem incidit. Quid multis? Tam Romanè dixit Romanus ille, vt nihil audirem de morte Christi. Et tamen ille Ciceronianæ dictionis ambitiosissimus candidatus, Ciceronianis videbatur mirificè dixisse, quùm de re penè nihil diceret, quam nec in-

nec intelligere, nec amare videbatur, neque quidquam appositè dicebat, nec ullos mouerat affectus. Tantum hoc laudis ferebat quòd Romanè pronunciasset, & aliquid Ciceronis retulisset. Probari poterat hoc velut indolis ingenique specimen, si à puero apud pueros in schola fuisset habita talis oratio. Verum ad talem diem, ad tales auditores, ad tale argumentum quid faciebat obsecro? N. Est *ἀνώνυμος* de quo loqueris? B. Nomen, vt dictum, intelligi malo quàm exprimi. Neque enim nobis hñc propositum est vllius nomen aspergere, sed errorem vitandum ostendimus, qui non paucis hodie sub splendidi nominis umbrà imponit. Hoc nostrà refert, Nos opone; nomen hominis, de quo narrari fabula n, scire nihil refert. Pertinet autem hoc & ad Ciceronis gloriam, cui video te supra modum fauere, cui quotquot vsquam terrarum sunt eruditi meritò fauent. Nam isti simij non solum officiunt adolescentiæ studijs ac moribus, verum etiam ipsum Ciceronis nomen obscurant, cuius cognomine sese venditant, quum nihil sint minùs, quàm Ciceroniani. Quemadmodum eximiae pietatis virum Benedictum infamant, quoties se cultu titulòque iactant Benedictinos, etiam illi qui vita propius ad Sardanapalum accedunt, quàm ad Benedictum: & minimè malitiosum Franciscum, qui se huius cognomine iactitant, quum moribus Pharisæos propius exprimant, quàm Franciscum: Et Augustinum, qui se ferunt Augustinenses, quum à doctrina simul & pietate tanti viri procul abhorreant: Fortasse & Christum, qui præter titulum nihil habent illius. Ita Ciceronis famæ labem aspergunt, qui nihil habent in ore præter Ciceronem & Ciceronianos, quum nulli magis absint ab eloquentiâ Ciceronis. Mirum quo supercilio Thomæ, Scoti, Durandi similiúmque barbariem execrentur: & tamè si res vocetur ad exactum iudicium, illi quum se nec eloquentes, nec Ciceronianos iactitent, magis Ciceroniani sunt, quàm isti qui postulant haberi, non iam Ciceroniani, sed ipsi Cicerones. N. Monstri simile narras. B. Non est monstrosa veritas: qui mentitur, monstri simile dicit. Nonne fateris Ciceroni simillimum, qui de quacunque re dicit optimè? N. Fateor. B. Ad bene dicendum duæ potissimum res conducunt, vt penitus cognitum habeas, de quo dicendum est: deinde vt

pectus & affectus suppeditet orationem. N. Ista quidem docent Horatius & Fabius, & alioqui citra auctorem verissima sunt: quare non conabor inficias ire. B. Vnde igitur Ciceroniani nomen feret, hoc est, optimè dicentis, qui de rebus loquitur, quas nec penitus intelligit, nec affectu pectoris prosequitur? ut ne dicam, quas planè negligit oditque. H. Id quidem perdifficile est. Quis possit enim pictor, quamvis probus artifex, effingere figuram hominis, quem nunquam attentè contemplatus est, aut fortasse ne vidit quidem? Deinde vix impetres ab hoc artificum genere ut scitè rem exprimant, nisi deleantur argumento. B. Illud igitur in primis curandum erat Ciceronianis: ut intelligant mysteria Christianæ religionis, nec minore studio libros sacros euoluant, quàm Cicero Philosophorum, Poëtarum, Iurisperitorum, Augurum & Historicorum euoluerat. His rebus instructus ille fuit Cicero. Nos qui nostræ professionis, nec leges, nec prophetas, nec historias, nec interpretes attingimus, contemnimus etiam & horremus, quis tandem erimus Ciceroniani? Verùm age, dicendum est apud Christianos, sed de re profanâ, putà de creando magistratu, de matrimonio, aut de pangendo fœdere, aut de bello suscipiendo: an his de rebus Christiani apud Christianos eodem modo dicemus, quò Cicero ethnicus loquebatur apud ethnicos? Annon omnes vitæ nostræ actiones conferendæ sunt ad Christi regulas? à quibus si tua recedat oratio, iam nec bonus orator, nec vir fueris bonus. Quòd si is qui dicit, nullum verbum promittit nisi ex indice suo: quùm res mortalium in diuersum commutatae nouas voces inuexerint, quid hinc faciet Ciceronianus, quùm eas non reperiet, nec in M. Tullij libris, nec in suo elencho? Si reiicietur, quidquid non deprehenditur in libris illius, quùm tam multi interciderint, vide quàm multa vitabimus ut barbara, quæ sunt à Cicerone prodita. Rursus quàm multa, quibus erat vsurus, si de rebus huiusmodi dicendum fuisset. Nusquam apud Ciceronem legimus: *Iesu Christi*, *Verbi Dei*, *Spiritus sancti*, aut *Trinitatis* vocabulum, nec *Euangelium*, nec *Euangelistam*, nec *Mosen*, nec *Prophetam*, nec *Pentateuchum*, nec *Psalmos*, nec *Episcopum*, nec *Archiepiscopum*, nec *Diaconum*, nec *Hypodiaconum*, nec *Acoluthum*, nec *Exorcistam*, nec

ecclesiam, nec fidem, spem & charitatem, nec trium personarum eandem essentiam, nec heresim, nec symbolum, nec septem ecclesie sacramenta, nec baptismum aut baptistam, nec confirmationem, nec eucharistiam, nec sacram vñtionem, nec pœnitentiam, nec sacramentalem confessionem, nec contritionem, nec absolutionem, nec excommunicationem, nec ecclesiasticam sepulturam, nec missam, nec alia innumera, quibus constat omnis vita Christianorum. Hæc nusquam non sunt obuia, quacunque de re tentas dicere, ingerunt sese vel nolenti. Quid faciet? quò se vertet hîc ille superstitiosè Ciceronianus? An pro patre Christi dicet, Iupiter Opt. Max. pro filio dicet Apollinem, aut Aesculapium: pro virginum reginâ dicet Dianam: pro ecclesia, sacram concionem, aut ciuitatem, aut Rempubl. pro ethnico, perduellem: pro heresi, factionem: pro schismate, seditionem: pro fide Christiana, Christianam persuasionem: pro excommunicatione, proscriptionem: pro excommunicare, diris deuouere, aut quod nonnullis magis arripet, aqua & igni interdicere: pro Apostolis, legatos, aut veredarios: pro Romano pontifice, flaminem dialem: pro confessoribus Cardinalium, patres conscriptos: pro synodo generali, S. P. Q. Reipublicæ Christianæ: pro Episcopis, præsides prouinciarum: pro electione Episcoporum, comitia: pro synodica constitutione, senatusconsultum: pro summo pontifice, summum ciuitatis præfectum: pro Christo capite ecclesie, summum Reipublicæ præsidem: pro diabolo, sycophantam: pro prophetâ, vatem aut diuinum: pro prophetijs, oracula diuinum: pro baptismo, tincturam: pro missâ, victimam: pro consecratione corporis Dominici, sacrosanctum panificium: pro Eucharistia, sanctificum crustulum: pro sacerdote, sacrificulum, aut sacrorum antistitem: pro diacono, ministrum aut curionem: pro gratia Dei, numinis munificentiam: pro absolutione, manumissionem. Vides ex innumerâ vocabulorum turbâ quantulam portionem attigerim. Quid hîc faciet Ciceronianæ phraseos candidatus? Vtrûmne tacebit, an ad hunc modum mutabit recepta Christi vocabula? N. Quid ni? B. Fingamus igitur exemplum. Hanc sententiam: Iesus Christus, verbû & filius æterni patris, iuxta prophetias venit in mundum, ac factus homo, spontè se in mortem tradidit, ac redemit ecclesiam, offensique patris iram auertit à nobis, eique nos reconciliauit;

ut per gratiam fidei iustificati, & à tyrannide liberati, inseramur ecclesia, & in ecclesie communione perseverantes, post hanc vitam consequamur regnum cælorum. Sic efferet Ciceronianus. *Optimi maxime Iouis interpretis ac filius servator, rex, iuxta vatum responsa, ex Olympo deuolauit in terras, & hominis assumptâ figurâ, sese pro salute Reip. sponte deuouit Dijs Manibus, atque ita concionem siue ciuitatem, siue Remp. suam asseruit in libertatem, ac Iouis Optimi Maximi vibratum in nostra capita fulmen restinxit, nòsque cum illo redegit in gratiam, ut persuasionis munificentia ad innocentiam reparati, & à sycophantæ dominatu manumissi, cooptemur in ciuitatem, & in Reip. societate perseverantes, quùm fata nos euocârint ex hac vitâ in Deorum immortalium consortio rerum summâ potiamur.* N. *Ludis tu quidem Bulephore.* B. Ita me benè amet nostra *παιδω*, rem feriam ago. Iam si vsus venerit, ut de difficillimis dogmatum nostrorum quæstionibus sit differendum, quantum lucis habebit disputatio, si talibus flosculis ornatus incedat sermo? Quid aliud quàm fumum ingeram materiæ tenebris? Quoties ad has salebras restitabit lector? Sed age liceat hætenus ludere Ciceronis imagine, quid fiet ubi res poscet diuinarum scripturarum testimonia? An quùm erit citandum aliquid ex *Decalogi* præceptis, tantum ascribam, *recita legem*? Quùm pronuncian- dum erit, *constitutio synodi*, ascribam, *recita senatusconsultum*? Quùm erit aliquid promendum ex *Prophetis* aut *Apostolis*, ascribere sat erit, *recita testimonium*? Sic enim omnino solet Cicero. Itaque vitabo, ne dictionem Ciceronianam verbis non Ciceronianis contaminem? N. Quid igitur? Num autor eris nobis sic loquendi, quemadmodum scripserunt Thomas & Scotus? B. Si melius dicit, qui dicit aptius, sic de rebus sacris loqui præstiterat, quàm in his Ciceronem exprimere. Quanquã est medium quiddam inter Scotos & Ciceronis simias. Nec statim malè Latinum est, quod apud Ciceronem non extat, qui, ut sæpè iam dictum est, nec extat totus, & si totus extaret, non tractauit omnes materias, & si tractâisset omnes illorum temporum, nostras res nec tractauit, nec nouit. Postremò quòd ad sermonis proprietatem & elegantiam attinet, nec Ciceroni cedit M. Varro, & hac dote præfertur C. Cæsar. Neque enim M. Tullius fuit autor ac parens Romani sermonis, sed orator

maximus, & in caufarum ciuiliū actionibus primæ laudis, in alijs inferior nonnullis, in carmine frigidus, in vertendis Græcis parum felix, qualis futurus in cæteris, incertum. Si mihi de matrimonio dicendum, cuius multò alia nunc est ratio quàm fuit olim, & de quo M. Tullius nihil memoriæ prodidit, num verebor ex Aristotele, Xenophonte, Plutarcho, è diuinis libris, è Tertulliano, Hieronymo & Auguftino, ſententias ac verba legere, ne cui videar parum Ciceronianus? Item ſi de re ruſticâ præcipiendum fuerit, fas non erit ex Virgilio, Catone, Varro- ne, Columella decerpere quæ placent: Si barbarum habetur, quidquid eſt nouum & recens natum, nulla vox non fuit aliquando barbara. Quàm multa reperies apud ipſum Cicero- nem noua? præſertim in his libris in quibus tractat artem rhe- thoricam aut rem philoſophicam. Quis ante Ciceronem au- diuit *beatitatem* aut *beatitudinem*? Quid apud Latinos ſonat *ſi- nis bonorum*, quàm apud illum ſignificet ſummum bonum, aut id in quo quis ſtatuit ſummâ felicitatē? Quid nobis ſonat *viſum* & *viſio*, *ſpecies*, *præpoſitum*, & *reiectum*? Quid Latinis auribus ſo- nat, *occupatio*, quid *contentio*, quid *ſuperlatio*, quid *complexio*, quid *traductio*, quid *frequentatio*, *licentia*, *gradatio*, quid *ſtatus* & *conſti- tutio*, quid *iudicatio*, quid *continens*, quid *firmamentum*, quid *de- monſtratiuum genus*, quid *inductio*, quid *propoſitum*, quid *aggref- ſio*, quid *inſinuatio*, quid *acclamatio*, quid aliæ voces innumeræ, quas aut priùs Latinis inauditas auſus eſt fingere, aut in eam ſignificationem detorſit, quam Populus Rom. non agnoſcebat? Hoc ille reclamante ſeculo non eſt veritus facere, quàm philo- ſophorum Græcorum dogmata Latinis auribus traderet, & vt quod erat in præceptis rhetorum, peculiaribus vocabulis in hoc propriè repertis explanaret, nonnullas peregrinas voces ci- uitate Romanâ donauit: & nos piaculum admiſſum credimus, ſi rebus nouatis vocibus aliquot nouis vtamur? Nulla eſt ars humana, cui non concedimus ius vtendi ſuis vocabulis. Licet Grammaticis dicere, *ſupinum* & *gerundium*: Mathematicis, *ſeſ- quialteram* & *ſuperbipartientem*. Habent agricolæ & fabri propria ſuarum artium vocabula: & nos cælum terræ miſcemus, ſi no- ſtræ religionis myſteria ſuis verbis explicemus? Voces aliquot Hebraicæ, complures Græcanicæ (quoniam è Palestinâ, Aſiâ

minore & Græciâ, primùm ad nos demanauit Christiana philosophia) vnà cum ipsis rebus inuectæ sunt: quod genus sunt; *osanna, amen, ecclesia, apostolus, episcopus, catholicus, orthodoxus, hereticus, schisma, charisma, dogma, chrisma, Christus, baptizo, paracletus, euangelium, euangelizare, euangelista, proselitus, catechumeni, exorcismus, eucharistia, symbolum, anathema*. Nonnullas prisci Christianæ religionis antistites vsurpârunt, quò commodius possent de rebus tam sublimibus differere, cuiusmodi sunt ὁμοῖον, quod nos *consubstantialis* vertimus: *fides, gratia, mediator*, & si qua sunt alia, quæ antehac vel inaudita Latinis erant, vel non in eundem sensum vsurpata. Num igitur tanti nobis erit dici Ciceronianum, vt de rebus, de quibus solis erat loquendum, prorsus fileamus: aut verbis vel ab Apostolis traditis, vel à maioribus repertis, & in hunc vsque diem tot seculorum consensu receptis abstinerebimus, alia quædam in illorum locum pro suo quisque arbitrio comminiscentes? Imò *mel, piper, & sinapi* cum suæ nationis vocabulis receperunt primùm Græci, mox Latini: & nos fastidimus aliquot dictiones quæ nobis cum illâ cælesti philosophiâ per Christum, per Apostolos, per afflatos sacro spiritu patres, veluti per manus traditæ sunt: atque interim ad Ciceronem confugimus, inde mutuo sumpturi voces, videlicet ἐν τῇ φωνῇ λέγειν, quod apud Græcos dici solet? Si quis nobiscum summo iure contendat, citius diceret, Ciceronis verbis, figuris ac numeris, Christianæ philosophiæ maiestatem fœdari. Verùm istis non assentior, mihi placet in quauis materiâ nitor ac mundicies orationis. At non ille dicit Ciceronianè, qui Christianus apud Christianos de re Christianâ sic loquitur, quemadmodum olim ethnicus apud ethnicos de rebus profanis locutus est Cicero: sed quemadmodum ille eo præditus ingenio quo tum erat, eo dicendi vsu, eâ rerum nostrarum cognitione, quâ tum profanarum erat instructus: Postremò sic inflammatus studio pietatis erga Remp. Christianam, quemadmodum tum vel gloria vel studio flagrabat in urbem Romanam & in maiestatem Romani nominis, dicturus esset hodiè Christianus apud Christianos si viueret. Hoc qui præstare valet, prodeat & æquis animis feremus illum dici Ciceronianum, si tantopere ducitur huius amore cognominis.

Ipse Marcus Tul. si viueret hoc rerum statu, *Dei patris* nomen non iudicaret minùs elegans quàm *Iouis Opt. Max.* nec minus decoris putaret accedere dictioni, si subinde repeteret *Iesum Christum*, quàm si *Romulum*, aut *Scipionem Africanum*, aut *Q. Curtium*, aut *M. Decium*, Nec minùs splendidum existimaret *ecclesiæ Catholice* nomen, quàm *Patrum conscriptorum*, quàm *Quiritium*, quàm *Senatus populiq; Romani*. Diceret nobiscum, *fidem in Christum*, diceret *infideles*, qui à Christo sunt alieni, diceret *paracletum spiritum*, diceret *sanctam trinitatem*. Quod dico, probabilibus argumentis colligi potest. Num illū deterruit elegantiae studium quo minùs in *Philippicis*, dum præit formulam senatusconsulti, vratur verbis solemnibus magis quàm Latinis? Annon in *Topicis* vitur verbis Iureconsultorum longè alienis à phrasi rhetoricâ? An ille fastidisset verba nostræ philosophiæ peculiaria? N. Mihi quidem videris satis feliciter declamare. B. Ad hæc, nōne gratia sermonis bonâ ex parte pendet ex condituris & allusionibus? At M. Tullius vnde sumit hæc condimenta? Nōne ex Homero, Euripide, Sophocle, Ennio, Lucilio, Accio, Pacuio, Neuo: tum ex Philosophorum & Historicorum libris? N. Nimirum sine his ornamentis fordida ac triuialis est oratio. Hæc ceu gemmæ flosculiue intertexta reddunt admirandum quod scribitur. B. Quid si nos eadem petamus ex Virgilio, Flacco, Ouidio, Seneca, Lucano, Martiale, num hac parte dissimiles erimus Ciceronis? N. Istuc concedunt, licet ægrè. Habet enim apud Ciceronem nescio quid maiestatis antiquitas eorum quorum dicta refert. B. Quî fit igitur vt nos existimemus totam orationem conspurcatam, si condimenta, quæ Cicero petebat ethnicus ab ethnicis, nos ex antiquissimis prophetis, Mose, Psalmis, Euangelicis & Apostolicis litteris petamus? Admirandam quandam gemmam appositam existimamus, si quid admixtū erit è Prouerbijs Solomonis? An præ Socrate nobis putet Solomon? Si quid ex Pindari Flacciue dictis fuerit interiectum, splendet oratio: & sordescit, si quid è sacris psalmis aptè fuerit attextum? Pondus ac maiestatem additam arbitramur orationi, si quam Platonis sententiam inseruerimus, & plurimum gratiæ decessisse videtur, si quam Christi sententiam ex Euangelicis literis addiderimus? Vnde hæc

tam præpostera iudicia? An Platonis sapientiam vehementius admiramur quàm Christi? An libri spiritus cælestis afflatu proditi sordent nobis præ scriptis Homeri, Euripidis, aut Enniji? Quin missam hic faciamus spiritus sacri mentionem, ne videamur diuina cum humanis conferre. Historia, si fidem detrahas, ne nomen quidem historiæ meretur. Hic mihi confer, si libet, fabulosum Herodotum cum Mose: confer historiam orbis conditi, exitus ab Ægypto, cum Diodori fabulis: confer libros Iudicũ & Regum cum Tito Liuiio, qui non rarò secum ipse dissidet in rerum gestarum narratione: tantum abest vt nusquam aberret à vero: confer Platonem cum Christo: Socratis *ειρηνείας* cum Christi cælestibus oraculis: confer psalmos nihil humani spirantes cum Pindaricis adulationibus: confer Solomonis Canticum cum Theocriti nænijs. Siue personas spectes, siue rem, nihil simile. Habet diuina sapientia suam quandam eloquentiam, nec mirum si nonnihil diuersam à Demosthenicâ, seu Ciceronianâ, quum alius cultus deceat summi regis uxorem, alius gloriosi militis amicam. Hoc dicturus eram, si quis verba cum verbis, figuras cum figuris, numeros cum numeris incipiat comparare. An dulcius sonat auribus nostris, *Theffala Tempe*, quàm *mons Sion*? An plus habet maiestatis à dijs immortalibus datum, quàm à Deo patre datum? An iucundius est auribus nostris *Socrates Sophronisci filius*, quàm *Iesus Dei filius Deus*? Cur magis blanditur auribus nostris, *Annibal Panorum Imperator*, quàm *Paulus Gentium doctor*? Si personas æstimes, ille Romano imperio moliebatur exitium, hic salutiferam philosophiam inuexit. Si voces conferas, quæso quid interest? H. Si verum fateri velimus, nihil nisi quòd apud homines plurimum valet, vel quæ semel occupauit animum persuasio, vel penitus hausta imaginatio. Hoc accepimus, hoc penitus infedit animis nostris, voces illas esse politas ac splendidas, has inamænas & barbaras. B. Rem acu tetigisti. Sed quæ res istuc persuasit animis nostris? H. Nescio. B. Res ipsa? H. Non opinor. B. Vis eloquar quod vero verius est? H. Per me quidem impunè. B. Huius expecto vocem. N. Vtere iure quod stipulanti concessimus. B. At vereor ne parum videatur Ciceronianum quod dicturus sum. N. Hic nihil refert. B. Paganitas est, mihi crede, Nosopone, paga-

ne, paganitas est, quæ ista persuadet auribus atque animis nostris. Titulo duntaxat sumus Christiani: corpus aquâ sacrâ tinctum est, sed illota mens est: frons cruce signata est, animus crucem execratur: Iesum ore profitemur, sed Iouem Opt. Max. & Romulum gestamus in pectore. Alioqui, si verè, quod dicimur, essemus, quod tandem sub Sole nomen oportuit vel cogitationibus, vel auribus nostris esse iucundius nomine Iesu? per quem à tantis malis erepti, cuius gratuitâ benignitate ad tantam dignitatem vocamur, ad æternam felicitatem inuitamur: ad cuius mentionem contremiscunt impij spiritus, generis humani plus quàm capitales hostes, ceruices ac genua submitunt æthereæ mentes. Quod tã efficax est, vt ad huius inuocationem fugiant Dæmones, cedant immedicabiles morbi, reuiuiscant mortui: tam blandum & amicum, vt nulla sit tam acerba calamitas, quin magno solatio leniatur, si Iesum ex animo nomines. Et hoc nomine persuademus nobis sordidari nitorem orationis, quum *Annibal & Camillus* mera sint orationis lumina? Eijciamus, reuellamus, profligemus ex animo paganitatem hanc, pectus verè Christianum ad lectionem adferamus, & videbimus lucidissimâ stellam additam orationi, quoties *Iesu Christi* nomen fuerit insertum: eximiam accessisse gemmam, quoties *Virginis matris*, quoties *Pauli Petrique* nomen admiscebitur: multum decoris accessisse, quoties ex diuinarum literarum adytis, quoties è spiritus sancti lecythis ac myrotheijs sententiam viderimus interiectam, modò in loco, modò ex animo: multoque plus dignitatis adiunctum dictioni, quàm si ex Ennianis aut Accianis scriptis decem millia dictorum, quæ in illis habentur venustissima, fuissent addita. H. Isto sanè pacto vitatur, ne quid hæreseos insimulent Theologi. B. Iam si quid est ornatus in tropis ac schematis, id totum est nobis cum Cicerone commune: rerum maiestate fidèque longè sumus illo superiores. Tantùm de vocibus imponit nobis imaginatio paganica, fallit affectus parum Christianus, ideo putent nobis quæ suapte natura sunt pulcherrima, quia non amamus, vtinam non odissemus. Vt enim, iuxta Theocriti sententiam, *amanti pulchra sunt & ea quæ pulchra non sunt*: ita nihil est odio non deforme. Veniam ad allusiones, quas si tollas, scis ipse quantum

Veneris decedat orationi. Cur igitur nobis vehementius blanditur, si quis significans aliquem indecenter admixtum alieno gregi, dicat, *vidisses corchorum inter holera*, quàm si dicat, *vidisses Saulem inter Prophetas*: aut si significans quippiam non in loco factum dictumue, dicat, *in leanticulâ unguentum*, quàm *annulum aureum in nare suillâ*: aut si significans, non fortunæ, sed bonæ conscientiæ fidendum esse, dicat, *in sacra ancora presidio spem esse reponendam*, quàm si dicat, *solida petra innitendum*? Aut si quis volens boni viri partes esse, alienis inferuire commodis potius quàm utilitatis propriæ rationem habere, dicat, *nihil minus decet Christianum hominem*, quàm *Assendium agere cytharædum*, quàm si dicat, ad Pauli dictum alludēs, *magis esse spectandum quid liceat quàm quid expediat*. Hæc si persequi laborem, iusti voluminis res sit, indicasse sat habeo. Quàm inhiamus, quàm stupefcimus, si quod veterum Dæmoniorum simulacrum, aut etiam simulacri fragmentum nacti fuerimus: & Christi ac diuorum imagines vix æquis oculis aspicimus. Ut admiramur epigramma, seu epitaphium in corroso quopiam faxyo reperi- tum: *Luciæ coniugi charissimæ, ante tempus extinctæ, Marcellus posuit dijs Manibus sacrum, ô me felicem? Cur viuo?* In huiusmodi quum sæpenumero non solum sensus inepti & paganici, verumetiam insignes reperiantur solœcismi, tamen ea exosculamur, veneramur, ac propemodum adoramus antiquitatem, & Apostolorum reliquias deridemus. Si quis quid proferat ex *Duodecim Tabulis*, quis non iudicet sacratissimo loco dignum? Et leges digito Dei tabulis inscriptas, quis nostrum veneratur, quis exosculatur? Quàm habemus in delitijs Herculis, aut Mercurij, aut Fortunæ, aut Victoriæ, aut Alexandri magni, Cæsarisue cuiuslibet simulacrū nomismate expressum? Et veluti supersticiosos ridemus, qui lignum Crucis, qui Triadis ac diuorū imagines inter res charas habent. Si quando Romæ conspicatus es Ciceronianorum *uſœia*, recale quæso nuncubi videris imaginē Crucifixi, aut sacrę Triadis, aut Apostolorum: paganismi monumentis plena reperies omnia. Et in tabulis magis capit oculos nostros Iupiter per impluuium illapsus in gremium Danaës, quàm Gabriel sacrę Virgini nuncians cœlestem conceptum: vehementiùs delectat raptus ab aquilâ

Ganimedes, quàm Christus ascendens in cœlum: iucundiùs morantur oculos nostros expressa Bacchanalia, Terminaliæue, turpitudinis & obscœnitatis plena, quàm Lazarus in vitam reuocatus, aut Christus à Ioanne baptizatus. Hæc sunt mysteria quæ sub Ciceroniani nominis velo teguntur. Mihi crede, per speciosi tituli prætextum insidiæ tenduntur simplicibus, & ad fraudem idoneis adolescentibus. Paganitatem profiteri non audemus: Ciceroniani cognomen obtendimus. At quantò fatius esset vel mutos esse nos, quàm in hunc affectum venire? N. Expectabam vt adiuuares conatus nostros. Cæterùm nescio quomodo dilapsus aliò, labefactas animû meum, ne pertēdam quod aggressus sum. B. Iam dixi, & repeto, non retraho animû tuum à præclaris cœptis, sed ad ea quæ sunt optima surrigo. Neque enim hæc ideo commemorata sunt, quòd arbitrer te talibus affinem affectibus, sed illud pro mea virili molior, vt feliciter affectemus Ciceronianam eloquentiam, ne sedulò quidem, sed parum rectis iudicijs id agentes nihil aliud assequamur, quàm vt dum valde studemus haberi Ciceroniani, nihil minus simus quàm Ciceroniani, si modo perpetuum esse pateris quod donasti, Ciceronis esse quàm optimè dicere: ac ne benè quidem dicere, qui non dicat aptè: tum frigidam ac mortuam esse dictionem, quæ non proficiscatur è pectore. N. Quî fiet igitur, vt reddamur aliquādo germanè Ciceroniani? Neque enim grauabor tuum sequi consilium, si quod habes meo rectius. B. Hic est quòd nobis optare, quod te monere possim, præterea non multùm. Ingenium ac naturam Cicero- nis optare possum nobis, dare non possum. Habent singula mortalium ingenia suum quiddam ac genuinum, quæ res tantam habet vim, vt ad hoc aut illud dicendi genus naturâ compositus frustra nitatur ad diuersum. Nulli enim bene cessit *θεομαχία*, quemadmodum Græci solent dicere. N. Scio, quod dicis, non indiligenter admonere Quintilianum. B. Sit igitur hæc admonitio prima, ne quiuis sese addicat ad exprimendum Ciceronem, cuius genius vehementer abhorreat à genio Cicero- nis: alioqui mōstri similis euadet, qui quum à suâ natiuâ formâ recesserit, alienam tamen non assequatur. Illud igitur in primis inspiciendum est, ad quod dicendi genus te natura fin-

xerit. Etenim, si qua fides Astrologis, nemo temerè fortunatus est in eo, à quo genesis abhorret. Qui Musis natus est, nunquam felix erit in bello. Qui bello natus est, nunquam scribet felicia poëmata. Qui coniugio natus est, nunquam erit bonus monachus. Qui agriculturæ natus est, nunquam huic erit aula prospera: & contrà. N. Atqui nihil est quod non expugnet labor improbus. Videmus arte humanâ lapidem verti in aquam, plumbum in argentum, æs in aurum, curâ plantas exuere sylvestre ingenium. Quid vetat quo minùs & hominis ingenium arte & vfu transformetur? B. Naturam habilem adiuuat cura, leuiter abhorrentem conciliat, & corruptam emendat: ac prorsus abhorrentem conciliat, & ad diuersa compositam frustra vexes ô Nosopone. Equus discit in gyrum circumagi, discit incessum gradarium, at frustra bouem duxeris ad ceroma, frustra canem vocâris ad aratrum, frustra bubalum ad equestre certamen. Aqua fortasse vertitur in aerem, aer in ignem, si quis omnino est ignis elementaris: sed terra nunquam vertitur in ignem, nec ignis in aquam. N. Sed quid vetat, quo minùs Ciceronis phrasim ad omnem materiam accommodemus. B. Fateor in M. Tullio quædam esse generalia, quæ possunt ad quoduis argumentum transferri, veluti candorem, perspicuitatem, sermonis elegantiam, ordinem & si qua sunt huius generis: at hoc istis Tullij simijs non est satis, totam dictionis faciem exigunt. Quod ipsum vt in quibusdam materijs affinis vtcunque fieri posset, certè in his quæ tota ratione dissident, nequaquam valeat. Maronem sic opinor, fateris inter poëtas Latinos tenere primas, quemadmodum M. Tullius inter oratores. N. fateor. B. Age, si pares scribere carmen Lyricum, vtrum Horatium tibi propones an Maronem? N. Horatium in hoc genere summum. B. Quid si satyram? N. Multo magis. B. Quid si mediteris comœdiam? N. Ad Terentianum exemplar me conferam. B. Nimirum ob insignem argumenti dissimilitudinem. N. Sed habet Tulliana phrasis nescio quid priuæ felicitatis. B. Totidem verbis & ego possim dicere, nescio quid. Imponit multis immodicus Ciceronis amor. Nam M. Tullij phrasim ad materiam vehementer diuersam adaptare, est dissimilem illi fieri. Nec est necesse affectare similitudinem, si contingat esse pa-

rem, aut certè propinquum, licet dissimilem. Quid dissimilius quàm Simaragdus & pyropus, & tamen precio gratiâque pares sunt. Dissimilis est rosa lilio, diuersus odor, & tamen vterque flos alterum æquat. Annon sæpè vidisti duas puellas facie dissimili, sed ambas eâ formâ, vt excellentia factura sit ambiguum delectum, si cui detur optio? Non statim meliùs est, quod ad Ciceronis imaginem propius accedit, quemadmodum antea dicere cœperamus, nullum animal omnibus membris propius ad hominis figuram accedere quàm simiam, adeò, vt si vocem addidisset natura, homo videri possit: nihil autem homini dissimilius esse quàm pauum aut cygnus, & tamen cygnus, opinor, aut pauus esse malles quàm simius. H. Ego vel camelus esse malim aut bubalus quàm simiorum formosissimus. B. Dic mihi Nosopone, vtrum tibi dari malles vocem luciniæ an coccyis? N. Luciniæ. B. Et tamen coccyx propius accedit ad vocem hominis. Vtrum malles cum alaudis canere, an cum coruis crocitari. N. Cum alaudis canere. B. Et tamen coruorum vox similior est humanæ. Vtrum malles cum asinis rudere, an cum equis hinnire? N. Cum equis hinnire, si ad alterutrum adigat fatorum necessitas. B. Et tamen asinus conatur veluti humano more loqui. N. At opinor meam Mineruam non vsque adeò auersam esse ab ingenio Ciceronis. Proinde quod naturæ deest, absoluet meditatio. Quare fac absoluas, quod admonendum existimas. B. Rectè facis quòd in viam reuocas, nam aliò dilapsurus erat sermo meus. Summa est, vt quod cupimus, verè faciamus, hoc est, totum Ciceronem exprimamus, qui nec in verbis, nec in formulis, nec in numeris, nec in scriptis totus est, imò vix dimidiatus, vt ante satis declaratum est. N. Vbi igitur totus? B. Nusquam nisi in se ipso. Quòd si totum vis exprimere Ciceronem, teipsum non potes exprimere. Si teipsum non exprimis, mendax speculum tua fuerit oratio, nihilòque minùs absurdum videbitur, quàm si coloribus oblita facie te pro Nosopono Petronium esse similes. N. Ænigmata loqueris. B. Dicam crassiùs: ineptiunt qui se torquent in hoc, vt Ciceronem istis rationibus totum exprimant, quod fieri nec potest, si expediat: nec expedit si fieri possit. Sic autem totus exprimi potest, si virtutes illius non easdem reddere contendamus, sed

pares ad illius imitationem exprimere, aut, si licet, etiam vincere. Siquidem fieri potest, ut Ciceronianus sit maximè, qui Ciceroni sit dissimillimus, hoc est, qui optimè aptissimèque dicat, quàm diuersa ratione dicat, nimirum rebus iam in diuersum commutatis. Veluti si quis senem pingere velit, quem Apelles pinxerat adolescentem, hoc ipso fuerit Apelli dissimilis, si iam alium factum velit eodem modo pingere. H. Sphinge dignum ænigma, ut hoc ipso dissimilis sit aliquis, quo similis est. B. Annon id usu veniret, si quis eo modo caneret in funere, quo Hermogenes canere solet epithalamia: aut ea gesticulatione causam diceret apud Areopagitas, qua saltare Roscius solet in theatro? Verùm hætenus licebit affectare Ciceronis similitudinem, si iisdem vestigijs ad eloquentiæ palmam contendamus, quibus ille peruenit. N. Quibus? B. Num ad vnius imitationem semet addixit? Nequaquam, sed ex præcipuis quod in quoque esset aptissimum, exprimere studuit. Hic illi primus erat Demosthenes, non solus: nec hunc ita sibi proposuit, ut totum exprimeret, sed ut congrua seligeret: nec ut sequi contentus esset, sed ut delectu quædam prudens vitaret, nonnulla corrigeret: quæ verò probabat sic æmularetur, ut præire contenderet. Adhæc pectoris sui penum affatim expleuit omnium disciplinarum, auctorum, veterum ac novarum rerum cognitione: suæ ciuitatis familias, ritus, instituta, leges, edicta, plebiscita diligenter ediscebat. Nec solum studiosè versabatur in adytis philosophorum, verumetiam in secessus Musarum se subinde recipiebat, ab alijs pronuntiationem, ab alijs gestum discebat. Hæc qui faciet eadem, dissimillimus euadet M. Tullio: paria qui faciet aut similia, is Ciceroniani cognomen promerebitur. N. Dic aliquantò dilucidius. B. Qui pari studio sese exercebit in cognitione Philosophiæ Christianæ, quo ille se exercuit in profana: qui eo affectu imbibet Psalmos & Prophetas, quo ille hausit poetarum libros: qui tantâ vigilantia studebit cognoscere Apostolorum decreta, ecclesiæ ritus, primordia, progressum ac deliquium Reipub. Christianæ, quantâ ille laborauit, Urbis Romanæ, prouinciarum, municipiorum & sociorum, iura legesque perdiscere, tum qui quod his omnibus studijs comparatum est, ad res præsentis accom-

modabit, is poterit aliquo iure Ciceroniani cognomen ambire. N. Istæc omnia tua non video quorsum pertineant, nisi vt Christianè loquamur, non Ciceronianè, B. Quid? num tibi Ciceronianus est, qui nec aptè dicit, nec intelligit res, de quibus verba facit? N. Nequaquam. B. At huc pertinent illorum studia, qui nunc Ciceroniani volunt haberi. Id ne nobis vsu veniat disquirimus. Nec vlla res vetat quo minùs idem & Christianè dicat & Ciceronianè, si modo fateris eum Ciceronianum, qui dilucidè, copiosè, vehementer & appositè dicat pro rei naturâ, próque temporum ac personarum conditione. Quidam enim benè dicendi facultatem non artem esse voluerunt, sed prudentiam. Et ipse M. Tullius in *Partitionibus* eleganter definit eloquentiam, *copiosè loquentem sapientiam*. Nec dubitandum quin hoc eloquentiæ genus ipse sectatus sit. Ab hac formulâ, Deus bone, quantum absunt isti, qui de rebus tota ratione diuersis, quas ipsas nec intelligunt, nec amant, more Ciceronis volunt dicere. Quòd autem nobis sordidum & solæcum videtur, quidquid à Cicerone dissonat, perniciosum ac mendax animi nostri somnium est, procul à nobis relegandum, si velimus hoc laudis ferre, inter Christianos quod Cicero tulit apud suos. *Scribendi rectè, sapere est & principium & fons*, ait ille Criticorum acutissimus. Fons igitur eloquentiæ Ciceronianæ quis tandem est? Pectus opulenter instructum variâ rerum omnium cognitione, præsertim earum, de quibus institueris dicere: pectus artis præceptionibus, tum multo scribendi dicendique vsu, diutinâ meditatione præparatum: & quod est totius negotij caput, pectus amans ea quæ prædicat, odio prosequens ea quæ vituperat. His omnibus coniunctum oportet esse naturæ iudicium, prudentiam, & consilium, quæ præceptis contineri non possunt. Hæc vnde te rogo, suppetunt istis qui nihil legunt, præter Ciceronem, qui vnum hunc student *nocturna versare manu, versare diurna*? N. Atqui non inscitè dictum est, qui diutius in Sole versati sunt, colorem ducere, & qui diutius in tabernâ aromatariâ confederint, odorem loci secum ferre quàm discedunt. B. Mihi verò perplacet ista similitudo. Tincturam modò cutis secum ferunt, & mox evanescentem aurulam. Hac gloriâ qui contenti sunt, desideant quantumlibet in myrothecijs aut

rosarijs Ciceronis, apricentur in illius Sole. Ego malim si quid est bonorum aromatum demittere in stomachum, traicere in venas, vt non solùm vicinos odore leui aspergam, sed totus incalescam ipse, vegetiôrque reddar, vt quoties res postulant, prodeat vox quæ sani benéque pasti animi videri queat. Ex intimis enim venis, non in cute nascitur oratio, quæ moratur auditorem, quæ mouet, & in quemuis habitum animi rapit. Non hæc eò dico, quòd ex Ciceronis libris mediocrem aut pœnitendam rerum cognitionem colligi existimem, sed quòd ad parandam orationis opulentiam in quouis argumento solus non sufficiat. Quid igitur superest, nisi vt ipsam etiam Ciceronis imitationem ex ipso discamus Cicerone? Sic illum imitemur, quemadmodum ipse est alios imitatus. Si totus in cuius lectione defedit, si se ad vnius præscriptum addixit, si potiozem habuit verborum quàm rerum curam, si non nisi nocte concubiâ scripsit, si se totum mensem torfit in vna epistola, si quidquam putauit eloquens quod ad res non congrueret, faciamus eadem vt Ciceroniani simus. Sui hæc dissident plurimùm ab exemplo Ciceronis, illius exemplo pectus suppellectile rerum cognitu necessariarum expleamus, ac prima sit sententiarum cura, deinde verborum, & verba rebus aptemus, non contrà: nec inter dicendum vsquam oculos à decoro dimoueamus. Ita demum viuida fuerit oratio, si in corde nascatur, non in labijs natet. Artis præcepta non ignoremus: conferunt enim plurimùm ad inuentionem, dispositionem, tractationem argumentorum, & vitanda quæ vel superflunt, vel officiunt causæ: sed quùm erit agenda causa seria, primas teneat consilium. Quamquam & in fictis causis, quæ exercitationis gratia tractantur, conducit veris esse simillima quæ dicuntur. Cicero scripsit animum Lælij spirare in scriptis illius. Stultum est autem hoc conari, vt alieno scribas stomacho, désque operam vt in tuis scriptis spiret animus M. Tullij. Concoquendum est, quod variâ diutinâque lectione deuorâris, meditatione traicendum in venas animi: potiùs quàm in memoriam aut indicem, vt omni pabulorum genere saginatum ingenium ex sese gignat orationem, quæ non hunc aut illum florem, frondem, graménve redoleat, sed indolem affectûsque pectoris tui, vt qui lêgit, non agnoscat

agnoscat fragmenta è Cicerone decerpta, sed imaginem mentis omni genere doctrinarum expletæ. Neminem priorum non legerat Cicero: quid quisque probandum aut reprehendendum haberet, diligenter expenderat: at neminem illorum propriè agnoscas in Cicerone, sed vim mentis ex omnium sententijs vegetatæ. Si te parum mouet exemplum amasij tui, contemplemur exempla naturæ. Apes num ex vno frutice colligunt mellificij materiam, an potiùs ad omnes florum, herbarum, fruticum species mirâ sedulitate circumuolant, frequenter è longinquo petentes quod condant in aluearia? Nec statim mel est quod adferunt, fingunt ore, visceribûsque suis liquorem, ac in ipsas transformatu n rursus ex sese gignunt, in quo non agnoscas, nec floris, nec fruticis delibari saporem, odorémve, sed apiculæ foetum ex omnibus illis temperatum. Iam nec ijsdem frondibus pascuntur capellæ, quo lac illis modo cognatum reddant, sed omni frondium genere saginantur: itaque non succum herbarum, sed lac ex illis transformatum referunt. N. Refert tamen, vnde mellis succum colligat apis, aut quâ fronde satientur capellæ. Siquidem ex taxo toxica mella conficiunt, nec idem erit sapor lactis è capella quernis frondibus & salignis pasta. B. Assentior, sed veniamus ad artifices. Qui laudem præclaram ambiunt in arte statuaria graphicave, num ad vnus tantum manus æmulationem addicunt sese, an potiùs quod in quoque delectat, id arripiunt ad artis absolutionem, sic imitantes vt contentur, si queant, anteire? Quid architectus parans insignem aliquam domum absoluere, num ex vnis ædibus sumit omnia? Non opinor, sed cum iudicio deligit è plurimis, quod conspexerit esse felix. Alioqui nihil egregiæ laudis videbitur assequutus, si spectator agnoscat hoc aut illud ædificium imitatione redditum esse. Et tamen hîc tolerabilius sit seruîsse exemplari quàm in oratione. Quæ ratio est igitur nos tanta superstitione vni Ciceroni addictos esse? Bis autem peccât qui non solum assident vni præscripto, verumetiam nullis artis rhetoricæ præceptionibus instructi nec alium legunt, quàm Ciceronem, nec aliud quàm legunt. Quid enim confert oculos in Ciceronem habere fixos, nisi admoueas artifices oculos? Quid enim mihi profuerit graphices ignaro, si totos dies spectem Apellis aut

Zeuxidis tabulas? Verum ubi didiceris rectè dicendi præcepta, ubi deinde peritus quispiam artifex indicârit tibi in aliquot Ciceronis orationibus, in quibus plurimum artis expressit, colorem & statum, tum propositiones feliciter inuentas, mox harum ordinem, partitionem, tractationem, locupletationem, ab-
solutionem, totius orationis in procemio semina: tum coagmen-
tationem singularum partium, ad hæc, consilium, iudiciûmque, quod animaduerti potest, arte præcipi non potest. Item pruden-
tiam oratoris, quid quo loco posuerit, quid quare omiserit, quid in quem locum distulerit. Præterea quibus rationibus tractet affectus utriusque generis: postremò lucem, copiam, ornatum sermonis: tum demum mira perspicies in Cicerone, quæ non perspicit sedulus ille contemplator. Non enim imitatur artem qui non intelligit, nec intelligit nisi artifex. Arte confectum opus interdum nonnulla voluptate delinit & eos, qui artis sunt imperiti, sed quantulum est quod ille videt? N. Et artem vnde petes rectius quàm à Cicerone. B. Fateor, nemo tradidit felicius, nemo vsus est absolutius: sed tamen accuratius præcepit Quintilianus, atque etiam copiosius, qui non præcepta modò proponit, verumetiam elementa, progressum, rationem, vsum, exercitationem ponit ob oculos, non pauca adiiciens, quæ M. Tullius vel prætermisit, vel obiter attigit. Quod genus sunt, de ratione concitandorum affectuum, de generibus & vfu sententiarum, de modis amplificandi, de inuentione propositionum, de partiendis iisdem ac digerendis, de transmigratione ac concursu statuum, de modo legendi, imitandi, scribendi. Verum præceptiones ut ignorari non oportet, ita non conducit in his consenescere, quorum anxia observatio facit ut peius dicamus, quàm in hoc reperta sit artis ratio ut benè dicamus. Commonstrator ille peritus multò plus contulerit, quàm præceptiones. Id conati sunt nonnulli tum apud Græcos, tum apud Latinos, sed, meâ sententiâ, non admodum feliciter. Cauendum est igitur, ô Nosopone, ne quod isti faciunt vix degustatis præceptionibus, tantùm assiduitate legendi Ciceronem confidamus nos fore Ciceronianos. Nam hi si quid assequuntur Ciceronis, præter summam cutem, umbram & auram modò quandam nihil assequuntur. N. Tales esse permultos haud inficior Bulephore,

nec mihi placuit vnquam illorum ratio. B. Nec tuâ causâ hæc moneo, mihi & Hypologo canitur hæc cantio. Nunc & illud æquis iudicijs expendamus, vir amicissime: primùm an deceat nos: deinde num operæpretium sit tantis vigilijs emere Ciceroniani cognominis honorem? N. Nihil honestius: quod autem honestum, idem non potest non esse decorum. B. Vt de decoro disquiramus, fateris opinor M. Tullij dictionem non placituram fuisse seculo Catonis Censorij: quippe comptiorem magisque lasciuientem quàm illius ætatis moribus conueniebat. Frugalis erat vita, frugalis erat oratio. Quin & ea ætate quâ viuebat Cicero, non deerant viri priscam illam seueritatem adhuc spirantes: veluti Cato Uticensis, & Brutus, & Asinius Pollio, qui seuerius quiddam, minùs theatricum, magisque masculum requirerent in Ciceronis eloquentiâ, & tamen illis temporibus eloquentia florebat, vt quùm maximè, tum in populari conuentu, tum in confessu patrum, tum in iudicijs, ad eò vt ornamenta, iucunditatèque dictionis & expectarent & exigerent à patronis iudices. Quod igitur parùm virile ducebatur in Cicerone, num putas decorum videri Christianis, quorum omnis ratio magis spectat ad benè viuendam, quàm ad ornatè comptèque dicendum: à quorum moribus oportet plurimum abesse, quidquid ad fucos & scenicam delectationem accedit? Sed fac esse decorum, quos fructus speras tantis pares sudoribus? Finis totius huius studij est persuadere. At quantò hîc erat potentior Phocion quàm Demosthenes, Aristides quàm Themistocles, quantò efficacior Cato quàm Cicero, qui reos nonnunquam grauabat suo patrocinio, accusatione subleuabat. Nihil hîc moror illa magnificè sanè dicta: pulchrius est esse Phidiam, quàm scriniariũ aut coquũ, cùm horum opera magis necessaria sint Reip. quàm signa Phidiæ: Pictorum ac statuariorum ars delectandis oculis reperta est, id vbi præstitit, absoluit manus suum. Eloquentia quæ nihil aliud quàm delectat, non est eloquentia, nimirum in aliud reperta, quod nisi præstat, nec decora videri debet bono viro. Verùm vt olim fuerit utilis eloquentia Ciceronis, hodie quis est illius vsus? An in iudicijs? Ibi res agitur articulis ac formulis, per procuratores & aduocatos, quiduis potius quàm Ciceronianos, apud iudi-

ces, apud quos barbarus esset Cicero. Neque multo maior usus in consilijs, vbi singuli paucis aperiunt quod videtur, idque Gallicè, aut Germanicè. Maxime verò res hodie per consilium, quod arcanum vocant, conficiuntur: ad id vix tres homines adhibentur, illiterati ferè: reliquis licet consultare. Iam etiamsi res agerentur hodie Latinè, quis ferret Ciceronem ea perorantem quæ dixit in Verrem, in Catilinam, in Clodium, in Vatinius testem? Quis senatus tam ociosus, tam patiens, ut perpeffurus sit orationes quas dixit in Antonium, quùm in his tamen senilior sit, minùs redundans, minùs exultans eloquentia? Itaque cui tandem vsui paramus hanc operosam Ciceronis eloquentiam? Num concionibus? Vulgus Ciceronis linguam non intelligit, & apud populum nihil agitur de rep. Sacris verò concionibus minimè congruit hoc dicendi genus. Quis igitur superest vsus, nisi fortè in legationibus, quæ Romæ præsertim Latinè peraguntur, ex more magis quàm ex animo, & magnificentiae causa potiùs quàm utilitatis gratiâ. In his enim ferè nihil agitur rei seriae. In laudibus eius ad quæ mitteris, in testificatione beneuolentiae illius à quo mitteris, & in locis quibusdam vulgaribus consumitur omnis oratio. Quid multis? Totum hoc eius generis est, ut rem magnam præstiteris, si speciem adulationis vitâris, quùm ipsam adulationem non liceat. Frigidius etiam est, quod huic ex more respondetur, interdum non sine graui tædio prolixæ dictionis, nonnunquam & pudore illius qui laudatur immodicè: sæpe dicentis non pudore tantùm, sed & periculo, dum sudat recitans quæ edidicit, dum hæret, dum sibi aliquoties excidit, vel obliuione vel animi perturbatione. Quid autem admirationis habeant tales orationes, quùm ferè qui recitat, ab rhetore quopiam elaboratam edidicerit? ut ad oratorem nostrum nihil redeat laudis præter recitandi fortitudinem. Hic itaque præter salutationis officium, nihil agitur, quod est serium, priuatim litteris & Gallicis colloquijs peragitur. Quod igitur theatrum petet noster Ciceronianus? Scribet epistolas Ciceronianas? Ad quos? ad eruditos. Paucissimi sunt, & hi nihil morantur Ciceronianam phrasim, modo sit sana, prudens, munda doctaque oratio. Ad quos igitur? Ad quatuor Italos qui se nuper iactare cœperunt Ciceronianos, quùm ut

ostensum est, nihil sit Ciceroni dissimilius, vixque tenuem umbram habeant Ciceronis. Quod ipsum quidquid est, si minimo constaret, si præsto esset vltro, si non officeret maioribus commodis, fortasse non esset reiiciendum. Nunc fac rationem tecum ineas, num hoc laudis sit tot vigilijs, tot sudoribus redimendum non sine periculo valetudinis, ut à quatuor ineptis Italis adolescentibus recipiaris in catalogum Ciceronianorum. N. Non probas benè dicendi studium. B. Marcus Tullius non requirit à philosopho eloquentiam. An quenquam existimas inter Ethnicos Philosophos tam seuerum, ut putes cuius Christiano præferendum? H. Imò tota Græcorum philosophia præ philosophiâ Christi somnium est ac nugamentum. B. Quâ igitur fronte nos exigimus à Christiano Ciceronianam eloquentiam, hoc est, & inimitabilem, & quam Ethnici viro graui vix decoram existimârunt? Nec statim malè dicit, qui secus dicit quàm Cicero dixit. Nec omnino, quod crebro repetendum est, bene dicit qui non dicit aptè. Ad hæc inutilis est armatura, quæ quum tantum ad ostentationem valeat, nec ad manum est, ubi res virum postulat. Interdum res vrget, ut eodem die viginti scribamus epistolas. Quid hic faciet meus Ciceronianus? Ad hæc quotusquisque nunc est, qui Ciceronianâ phrasi capiatur? Quid quod Cicero varius est in dicendo? Alius est cum sermone remisso placidòque docet philosophiam, alius in actionibus causarum, alius in epistolis, in quibus ferè neglectus & illaboratus sermo; atque hoc ipsum decet epistolam, quæ in familiaris colloquij vicem successit. Annon igitur præposterè fecerit, qui eâ curâ conscribat epistolam de re familiari, quâ Cicero meditatus est orationem pro Milone? Et nos epistolæ non longæ de rebus non ita magni momenti dabimus operam mensuram? Ne M. quidem Tullius tanti redempturus erat eloquentiam quam præstat in causis, si tot vigilijs constitisset, quanti nobis constat epistola, quum illis temporibus tantum esset in repub. vsus eloquentiæ, quum hoc studium publicè priuatimque floreret, quum longè parabilior esset ea facultas. Iure derisus est quidam qui multis diebus se torserat, nec adhuc poterat orationis exordium inuenire, quod affectaret meliùs dicere quàm posset. Est in Cicerone felix quædam facilitas,

naturæ donum: est natiua perspicuitas. Hoc si nobis natura negauit, cur nos ipsos frustra discruciamus? Quanto verò longius absunt à sanâ mente, qui temporibus alienis, qui rerum humanarum totâ inuersâ scenâ, quùm vix vsquam sit Ciceronianæ dictionis vsus, hoc vno studio sese macerant, vt videantur Ciceroniani, nec quidquam aliud quàm Ciceroniani. N. Bellè tu quidem rhetoricaris: verùm hunc affectum non possum excutere, adeo penitus insedit animo meo. B. A mediocri æmulandi studio te non reuoco, modò quâ est optimus, hac æmuleris potiùs quàm sequaris, modò studeas æqualis esse veriùs quàm similis, modò ne pugnes aduersus genium tuum, modò ne sic affectes congruere Ciceroni tuam orationem, vt res, de qua loqueris, non congruat. Super hæc omnia, absit anxietas, quæ nusquam non est infelix, sed haud alibi quàm in dicendo infelicior. Postremò ne sic affectus sis, vt si quod sequeris, non assequaris, vitam acerbam putes, nec viuere libeat non Ciceroniano, quùm tot sint hominum eruditorum millia, qui sine hoc titulo & viui laudem egregiam, & mortui nominis immortalitatem sunt assequuti. N. Hunc in modum nunc quidem affectus sum. B. Idem affectus & me quondam habuit, sed ab eo morbo reualui. N. Quo tandem pacto? B. Adhibui medicum. N. Quem obsecro? B. Facundum & efficacem. N. Quem inquam? B. Ad quem nihil Æsculapius aut Hippocrates. N. Enecas. B. Quo nemo paratior, nec amicior, nec fidelior, nec curat hepar aut stomachum: hominis intima sanat. N. Si nomē edere grauaris, saltem indica pharmacum. B. Et nomen & pharmacum scies, ὁ λόγος τοῦ πρὸς λόγον mihi medicatus est. H. Verissima prædicas. Ψυχῆς νοσήσης ἐστὶν ἰατρὸς λόγος. B. Sic ab eo morbo reuixi Nosopone. Quòd si voles hic aliquantisper eius quam priùs gessi personam suscipere, ego τὰ λόγων vices obiero. N. Suscipio, quando ita videtur. B. Quùm me vehemens teneret morbi paroxysmus, sic adortus est Medicus, quemadmodum nunc loquor tibi. Pudor, inquit, te malus vrget infelix, qui ferre non possis conuitium cum tot hominum millibus commune. N. Quodnam? B. Quia negaris esse Ciceronianus. N. Istuc me discruciat fateor. B. At responde mihi per Musas, quem mihi dabis Ciceronianum præter vnum Ciceronem? A veteribus ordiamur. In oratorum catalogo quem perlongum in *Bruto* con-

texuit M. Tullius, vix duo sunt, quos dignetur oratorum titulo, tantum abest vt Ciceroniani videri queant. Iam C. Cæsar Ciceronianus dici non potest, vel quia vixit iisdem temporibus, vel quia longè aliud dicendi genus sibi proposuerat, contentus eleganter, proprièque dicere. At hæc quantula est Ciceronis portio? Neque enim tam præclarum est oratorem Latinè dicere quàm turpe est nescire Latinè. Ad hæc nihil extat Cæsaris præter epistolas aliquot & Commentarios rerum ab ipso gestarum, quanquam eruditi de horum auctore vehementer ambigunt. Nulla certè extat oratio, quàm hîc demum excellerit Cicero. Idem mihi dicere licet de M. Cælio, Planco, Decio Bruto, quorum satis multas habemus epistolas Tyronis studio seruatas: pauciores Cn. Pompeij, L. Cornelij Balbi, Lentuli, Cassij, Dolabellæ, Trebonij, P. Vatinij, Seruij Sulpitij, Auli Cecinnæ, Bithynij, M. Bruti, Asinij Pollionis, C. Cæsaris, & si qui fortè sunt alij, quos constat eadem ætate fuisse cum Cicerone, vt non magis conueniat M. Cælium dici Ciceronianum, quàm Ciceronem Cælianum. Nec in his epistolis quidquam congruit præter sermonis Romani dilucidam & inaffectatam elegantiam. At in hoc non est totus Cicero, quem tibi proponis æmulandum. Quid enim nunc commemorem de Crispo Salustio, qui quàm eiusdem fuerit ætatis, dictione dissimillimus est Ciceroni. N. Ne commemora mihi priscos illos horridos & impexos, quàm nondû vnà cum moribus enituisset eloquentia, nec eos qui pariter cum Cicerone decurrerunt: eos refer qui Ciceronē sequuti sunt? B. Age nū tibi Seneca videtur Ciceronianus? N. Nihil minus, præsertim in oratione soluta. Nā Tragediæ quæ probantur à doctis vix videntur à Seneca scribi potuisse. B. Nū Valerius Maximus? N. Tā similis est Ciceroni, quàmulus homini, adeò vt vix credas vel Italum fuisse, qui scripsit, vel hoc ætatis quod præ se fert, vixisse, tā diuersum est totū dictionis genus. Afrum quempiam esse dicas, nec vllum carmen elaboratius. B. Quid Suetonius? N. Non paulo longius abest à Cicerone quàm Seneca, nec verbis, nec structurâ, nec perspicuitate, nec figurâ dictionis, nec vrbaneitate referens M. Tullium. B. T. Liuium hoc honore dignaris? N. Primùm historicus est, deinde incompositus, nonnullis etiam Patauinitatem quandam resipere dictus est, hoc est minùs Romanè dicere. B.

Iam Cornelium Tacitum conferre non audeo. N. Nec opus est. B. Fortasse Quintilianum recipies in hoc albū. N. Is affectauit etiam Ciceroni dissimilis esse, cuius vtinam extarēt Declamationes, nam quas habemus minimum habent Ciceronis. B. Sed habeo quem non contemnas Quintum Curtium. N. Historicus est. B. Est, sed in historijs extant aliquot orationes. N. Cæteris candidior est, *sed nihil*, vt aiunt, *ad Parmenonis suam*. Habet multas sermonis formulas à Ciceronis diuersas. B. Si hunc reijcis, non recipies opinor, Ælium Spartianum, Iulium Capitolinum, Ælium Lampridium, Vulcatium Gallicanum, Trebellium Pollionem, Flauium Vopiscum, Aurelium Victorem. N. In his vix est quod probes præter historiæ fidem, tantum abest vt eos Ciceroniani cognominis honore digner. Nam ægrè tuentur sermonis Latini castimoniam. B. En adest Probus Æmilius. N. Candidus est laudator omnium, quorum vitam describit, vt encomiasten dicas veriùs quàm historiographum. B. At Ammianum Marcellinum fortasse recipies. N. Difficilis in eloquendo, ac subinde compositio carmen moliri videtur quùm dicit, *vt captiuos redderet nostros*. Velleium Paterculum citius agnouerim, quanquam nec illum dignabor hoc honore. B. Minus opinor agnosces epitomographos, Florum, Eutropium, & Solinum. Agnoscam si quisquam eruditus illos agnoscit hoc fane nomine, referunt enim quos imitantur. B. Verùm retro mihi cursus flectendus est, duos Plinius prætermisimus. Maiorem scio non feres hîc nominari: Iuniorem fortassis admittes. N. Imò qui sunt huius causæ censores cum primis vetant contingi ab adolescentibus huius epistolas, ne pro Ciceronianis euadant Pliniani. B. At felicius scripsit orationem qua Traianum laudat. N. Felicissime, sed Ciceronem non exprimit. B. Poëtas sciens prætereo, facile diuinans quid sis responsurus, etiamsi clarissimos ac felicissimos omnium proposuero, Virgilium, Horatium, Ouidium, Lucanum & Martialem. N. In Horatio nullum Ciceronis vestigium: in Virgilio nonnullum, licet obscurum: Ouidius inter poëtas Cicero videri posset, Lucanus dictus est Oratori quàm poëtæ similior, sed alienissimus ab imagine Ciceronis, Martialis ad Nasonis felicitatem plurimum accedit, & aliquid Ciceronæ laudis illi poterat tribui, ni
in libros

in libros aliquot epistolis præfatus esset, Deum immortalem quam non Ciceronianis. B. Quid si proferam Lucretium? N. Eâdem operâ profer & Ennium & Lucilium. B. A. Gellij candidissimam phrasim mirantur eruditi. N. Nec argumentum conuenit, nec phrasis, primùm affectata, & verborum copia penè superfluens, rerum supellectile frugalis. B. En tibi Macrobius. N. Æsopicam corniculam mihi nominas, ex aliorum panis suos contexuit centones: itaque suâ linguâ non loquitur, & si quando loquitur, Græculum Latinè balbutire credas. Quod genus est illud ex Commentario in *Somnium Scipionis* secundo. Et hoc esse volunt quod Homerus, diuinarum omnium inuentionum fons & origo, sub poëtici nube figmenti, verum sapientibus intelligi dedit. B. At Symmachum in epistolis argutum admirantur quidam. N. Admirentur quibus studio est molestè potius quam benè dicere. B. Sed heus, Apuleius nobis præteritus est. N. Hunc Ciceroni conferam, quùm libebit graculum comparare lusciniæ. B. Sit fanè, in *Asino & Floridis*, at in *Apologijs* accedit. N. Minus quidem abest, sed immenso sequitur interuallo. Cæterùm & Martianum Capellam oblitus es, si tales lubet proferre. B. Quid si veniamus ad semichristianos. Quis tibi videbitur Boëtius. N. Egregius philosophus, poëta non pessimus, à Ciceronis dictione longè semotus. B. Quis Aufonius? N. Ingenium ac doctrinam tribuo, stilus aulæ delicias licentiâque resipit, quemadmodum & vita: Ciceronianus adeò non est, vt studio habuisse videatur aliter dicere quam dixit Cicero. Proinde qui Ciceroniani nomen illi velit adscribere, pro honore contumeliam irrogârit homini: non aliter ac si quis Germanum appellaret, qui studeret haberi Gallus, etiam si Germanus esset. Ne te longis ambagibus circumagam, veniamus si videtur ad Christianos, si quem fortè reperiamus, qui Ciceronianus dici mereatur. Inter hos opinor probabis Lactantium, qui Ciceronianæ eloquentiæ lacteo flumine manare dictus est. N. Dictus, sed ab eo qui Ciceronianus non erat. Verùm illud inficiari non potes, Lactantium Ciceronis eloquentiam affectâsse. Id declarat in tertium *Institutionum* librum præfatio, in qua defensurus Christianæ philosophiæ veritatem, optat eloquentiam, si non Tullianam, certè Tullianæ proximam.

N. Nec prorsus infeliciter affectauit, quanquam assequutus non est. B. Quî sic? N. Quoniam in primâ statim operis præfatione sic loquutus est. *Alioqui nihil inter Deum hominèmq; distaret, si consilia & dispositiones illius maiestatis aeternæ, cogitatio assequeretur humana.* Vbi Cicero dixit *dispositiones pro decretis*? B. Imò dum Ciceronianus esse studet, factus est Ciceroni dissimilis. Est enim hoc Ciceronis, rem eandem duabus vocibus idem aut propemodum idem significantibus inculcare. Hinc est illud *consilia & dispositiones*. Quî scis an & vocalium hiatum captârit, vt Ciceronianus esset in *consilia*: & rursus in, *cogitatio assequeretur*. Fortassis & compositionem affectauit, scizontis clausulâ carmina finiens, velut in *balneatore & archipirata*. Cuiusmodi clausulis frequenter vtitur in eadem præfatione: in primâ statim periodo *inherere*: & rursus, *instruere possimus*: ac mox, *apud Græcos*: atque iterû, *luce orationis ornata*: & *audis, au honesta suscepta*, mox & *honorasti*: nec multo post *nominis tradas*: iterum, *vt sequerentur hortarer*: item aliquanto post, *reliquerunt*. Hoc certè Tullianum habet, quod subinde ditrochæo finit, vt *contulerunt, conuocamus, sopiamus, inchoamus*: semel ponit in clausula, *quæsisse videatur*. Hæc indicant illum magno studio Ciceronis imaginem affectâsse. Verùm hoc nomine iustius reijceres Lactantium à titulo Tullianorum, quòd nec eruditionem, nec vim, nec pectus attulerit ad defensionē philosophiæ Christianæ, quæ M. Tullius attulit ad actionem causarum ciuiliū. B. E reliquorum numero quem primum aut vltimum proferam? Cyprianum? N. Christianè scripsit veriùs quàm Ciceronianè. B. Hilarium? N. Ohe, nihil simile. Difficilis est & obscurus in eloquendo, & *Gallico*, vt inquit ille, *cothurno attollitur*: verba quoque multa secum trahens, quæ non sunt Tullianæ puritatis. B. Sulpitius opinor, videbitur hoc honore dignus. N. Est ille quidem & mollior, & iucundior, & dilucidior, & illaboratior Hilario, sed phrasis Gallum fuisse declarat. Non deest pietas, sed abest vis & grauitas: & est floridum dicendi genus magis, quàm neruosum. B. Tertullianū igitur admittes? N. Irrides. Is prudens ac sciens obscurauit malis verbis bonas sententias, vel ipso durior Apuleio. B. Certe facundissimum illum simul & doctissimum Hieronymum non repelles. N. Agnosco virum

doctrina facundiâque præcellentem, Tullianum non agnosco, qui flagris ab imitatione Ciceronis depulsus est. B. Augustinum igitur? N. Is hoc habet Ciceronis, quod prælongo ambitu circumducit periodum, vt frequenter ergo reuocet à diuerticulo in viam. Verùm non æquè ac Cicero, prolixum orationis ductum membris & incisís distinguit, nec facilitatem in dicendo, nec felicitatem in tractando reddit. B. Paulinum? N. Vix umbram habet Ciceronis, nec sententijs, nec verbis admodum felix. B. Ambrosium igitur? N. Romanum Oratorem agnoscas, non Ciceronianum. Gaudet argutis allusionibus, acclamationibus, nec præter sententias quidquam loquitur: membris, incisís comparibus, numerosus ac modulatus, suum quoddam dicendi genus habet alijs inimitabile, sed à Tulliano genere diuersissimum. B. Saltem agnosce Romanum Gregorium, eius nominis inter Pont. primum. N. Agnosco virum pium, ea loquentem quæ sentit. Et hic propiùs accedit ad M. Tullium quàm Ambrosius, sed fuit lutulentus, & Isocraticæ structuræ quasi seruit oratio, quod est à Cicerone alienum. Sic enim puer in scholis affueuerat. B. At Tusci Leonis, qui fuit eius nominis primus Romanæ vrbs Pontifex, eloquentiam mirantur omnes. N. Est, fateor huius benè numerosa, fatísque perspicua dictio, nec ineptis sensibus, sed nihil ad Ciceronem. B. Quid si tibi Bernardum è Burgundionibus adducam? N. Agnosco virum bonum, quæ pars est oratoris, naturâ compositum ad urbanitatem & ad dictionis leporem, sed adeò non Ciceronianum, vt ex scriptis vix suboleat vnquam illi lectum Ciceronem. B. Posteaquàm hunc reijcis, non ausim tibi proponere Bedam, Remigium, Claudium, Hesychium, Anselmum, Isidorum. N. Desine mihi *κολῳβώτας* istos commemorare, quùm alienâ linguâ loquantur, deteriora faciunt quæ referunt: dum suâ promunt, vix loquuntur. In his ægrotabat eloquentia. B. At vereor ne mortuam dicas, si posteriores commemorauero. Prætermittam igitur Alexandrum Halensem, Petrum Gandauensem, & huius farinae scriptores innumeros: duos *κορυφαίους* proferam, Bonauenturam & Thomam. N. Bonauentura satis affluit verbis, sed qualibuscumque: Thomas Aristotelicus prorsus est, *ἀπαθής* in dicendo, tantùm hoc agens, vt doceat

lectorem. B. Verùm in quæstionibus : cæterùm vbi rhetorem aut poëtam agit , satis spirat Ciceronem. N. Quæ mihi narras poëmata ? Mihi verò nusquam videtur infantior , quàm quùm affectat oratoriæ dictionis fluxum : id quod facit in tractandâ materiâ de Eucharistiâ. Sed age , missos fac theologos istos Scholasticos , à quibus frustra requiras vllam eloquentiam , nedum Ciceronianam : alios profer , si quos habes. B. Age redibimus ad aliud scriptorum genus nostro seculo vicinius. Nam aliquot ætatibus videtur fuisse sepulta prorsus eloquentia , quæ non ita pridem reuiuiscere cœpit apud Italos , apud nos multò etiam seriùs. Itaque reflorescentis eloquentiæ princeps apud Italos videtur fuisse Franciscus Petrarcha , sua ætate celebris ac magnus , nunc vix est in manibus : ingenium ardens , magna rerum cognitio , nec mediocris eloquendi vis. N. Fateor. Atqui est vbi desideres in eo linguæ Latinæ peritiam , & tota dictio resipit seculi prioris horrorem. Quis autem illum dicat Ciceronianum , qui ne affectârit quidem ? B. Quid attinet igitur referre Blondum ac Boccacium , hoc inferiores , tum in dicendi viribus , tum in Romani sermonis proprietate ? Ne Ioannem quidem Tortellium audies. N. Non audiam in his quidem comitijs. B. Hunc sequutus est ingens proventus eruditorum certatim sese ad Ciceronis imitationem componentium. Ecquem ex hoc numero dignaberis istius cognominis honore ? Num Franciscum Philelphum ? N. Planè dignarer si tam placeret eruditis omnibus , quàm placuit sibi. Et affectauit quidem ille sedulò Ciceronis effigiem , sed parum feliciter. Nec vsquam illi dissimilior est , quàm vbi maxime oportuit esse similem , nimirum in *Orationibus*. Nam in *Epistolis* satis adumbrat M. Tullium. Neque hæc dixerim in cuiuspiam contumeliam. Agnosco viros æterna posteritatis memoriâ dignos , ac de studijs optimè meritos : sed diuinum quiddam est esse Ciceronianum. B. Leonardus Aretinus mihi videtur alter Cicero. N. Facilitate dictionis ac perspicuitate satis accedit ad Ciceronem , sed neruis aliisque virtutibus aliquot destituitur : alicubi vix tuetur Romani sermonis castimoniam , alioqui vir doctus iuxtà ac probus. B. Guarinum sat scio non recipies , nec Lapum , nec Accioialū , nec Antonium Becariā , nec Franciscum Barbatiū , nec Antonium Tudertinum , nec Leonardū Iustinia-

nū, nec Achillem Bochiū, & si qui sunt qui mihi nunc non succurrunt, maximè quòd horū pleriq; non alio monumento nobis innotuerunt, quàm vertendis Græcis, vbi nulla laus inuentionis, quæ præcipua pars est eloquentiæ. N. Istorum neminem contemno, neminem tamen dignabor Tulliani cognominis honore. B. Proferam itaque Pogium Florentinum, viuידæ cuiusdam eloquentiæ virum. N. Naturæ satis erat, artis & eruditionis non ita multum: interim impuro sermonis fluxu, si Laurentio Vallæ credimus. B. Vallam igitur in illius locum substituamus. N. Is propiùs accedit ad curam ac subtilitatem Quintiliani, quàm ad illaboratam Ciceronis facilitatem, quanquam cæteris elimatior puriorque. B. Multos prætereo sciens, quorum nomina fat scio non ferent aures tuæ: eximios tantum refero. Si quem alium, certè magnum illum Hermolaum Barbarum in huius cognominis honorem admittes. N. Verè magnum ac diuinum hominem protulisti, sed in dicendo Ciceroni dissimilimum, & ipso pene Fabio Plinioque elaboratiorem, cuius eloquentiæ nonnihil offecit philosophiæ studium. B. Quid Ioannem Picum Mirandulæ comitem? N. Indolem planè diuinam narras, ingenium ad omnia factum, sed huius quoque dictionem nonnihil vitiauit linguarum ac philosophiæ atque etiam Theologiæ cura. B. Nōsti gentilem huius Franciscum Mirandulanum. N. εὖ εἶπες, aiunt nimium philosophus ac theologus est, alioqui vir magnus. Cæterum quī conuenit, ut eum recenseas inter Ciceronianos, qui cum Petro Bembo disputans, damnat addictos exprimendo Ciceroni? B. Næ tu summam laudem illi tribuisti, si quis tamen omnino nimium theologus esse potest. N. Potest ad huius palmæ conditionem. B. Benè habet, vnum, ni fallor, reperi, quem non reijcies, Angelum Politianum. Nam Marsilium Ficinum proferre non audeo. N. Fateor Angelum prorsus angelicā fuisse mente, rarum naturæ miraculum, ad quodcunque scripti genus applicaret animum: sed nihil ad phrasim Ciceronis, diuersis virtutibus suspiciendus est. B. Si producam in hunc ordinem Codrum Vrceum, Georgium Trapezuntium, si Theodorum Gazam, Ianum Lascarem, Georgium Mærulam, M. Musurum, Marullum, propè diuino quid dicturus sis. Submouebis ab hoc certamine totum Græco-

rum genus, quibus inuifus est tuus amafius Cicero. Verùm nolim in his comitijs habere suffragium, iram, odium, aut amorem. N. Nec habebunt. De Iano, quoniam adhuc superest, dicendum est parcius. Morum comitate generis nobilitatem præ se fert, acri iudicio vir, multæ in Epigrammatibus argutiæ: poterat inter Ciceroniani cognominis candidatos numerari, ni crebræ legationes ac regum negotia reuocâssent hominem à Musis. Codro nec Latinæ linguæ facultas deerat, nec vrbanitas: verùm homo non dissentiens ab Epicuro, neglexit hanc laudem, vt non vulgarem, ita nec paruo parabilem. Georgium Trapezuntium fateor virum egregiè doctum, deque re literariâ pulchrè meritum, & hoc absolutiorem Theodorum Gazam, quorum ille se ad Ciceronis dictionem effingendam studio composuisse videtur: hic Aristotelem exprimere maluit, quoniam non alius felicius siue vertit Græca Latinè siue Latina Græcè: quum sua loquitur, duo quædam obstrepunt delicato lectori, philosophiæ studium, in quo totus erat, & illud *ῥήσιον* Græci sermonis, quod Latinè loquentes sequi solet, ac vix vnquam dediscitur. B. Quid vetat quo minus Græcus absoluat Romanam linguam, si Britannis ac Phrysonibus hoc contigit? præsertim quum sermo Græcus tum in verbis, tum in tropis plurimam habeat affinitatem cum Latino. N. Quid Britannis ac Phrysonibus contigerit, alijs æstimandum relinquo: mihi videtur affinitas sermonis obstare puritati. Citius enim purè Romanè loquetur Hybernus, quàm Gallus aut Hispanus. Quemadmodum citius Gallus discet Germanicè loqui purè, quàm Italicè aut Hispanicè. Sed pergam, Georgium Mærulam Alexandrinum esse scio, an Græcus fuerit nescio, vir in reddendis Græcis splendidus & elegans, vt cum veteribus multis conferri queat. Marulli pauca legi, tolerabilia, si minùs haberent paganismi. M. Musurum propius noui, virum insigniter eruditum in omni disciplinarum genere, in carmine subobscurum & affectatum, oratione profâ, præter vnâ alterâve præfationem nihil quod sciam reliquit. Mirabar hominem Græcum tantum scire Latinè. Et hunc fortuna retraxit à Musis dum Leonis fauore Romam aecitus incipit Archiepiscopus esse, fato præreptus est. B. Recipies igitur Pomponium Lætum. N. Is elegantia

Romani sermonis contentus, nihil affectauit ultra. B. Platinam igitur? N. In historia valiturus erat, si nactus fuisset argumentum felicius. In optimo Ciue & Panegyrico nonnihil accedit ad Ciceronis imaginem, sed tanto interuallo, vt hoc cognomen non promereatur eruditorum calculis, alioqui vir doctus, facundus, & ni fallor, bonus. B. Quid Philippum Beroaldum maiorem? Video, abnuis, id sciebam fore. N. Imo annuo, si mihi commendas hominem de litterarum studijs præclare meritum: sin postulas eum in Ciceronianorum ascribi catalogum, abnuo. Philippum Beroaldum iuniorem citius recepero, quanquam is perpauca misit in literas. B. Iam frustra tibi recenseam Georgium Vallam, Christophorum Landinum, Mancinellum, Petrum Marsum, Baptistam Pium, Cornelium Vitellium, Nicolaos Leonicensem & Leonicum, Bartholomeum Scalam, Paulum Cortesium, Petrum Crinitum, Iacobum Antiquarium. N. Vt tu farragine quadam confundis diuersos? Mancinellos, Vitellios, ac Marfos sile, quum agitur de eloquentia; Baptista Pius suo more loqui conatus est. Scala sibi videbatur Tullianus, Politiano ne Latinus quidem videtur, adeo vt ne sensum quidem communem illi tribuerit. De Paulo Cortesio post dicetur. Petrus Crinitus multum abest à charactere Ciceroniano, quanquam hominis eruditionem amplector. Leonicensis Medicus erat, non rhetor. Leonicus in adytis philosophiæ, præsertim Platoniciæ, semper religiosè versatus, ad Platonis ac Ciceronis Dialogos effingendos sese composuit, & præstat eloquentiæ tantum, quantum fas est hodie à tali philosopho requirere. Ciceronianus appellari nec ipse cupiat, ni fallor: adhuc enim superest, vir non minùs integris moribus, quàm eruditione reconditâ. B. Quid de Domitio Calderino? N. Bona spes erat, ni Romanæ deliciæ, mox præpropere mors intercepissent iuuenis benè cœptum in studijs cursum. B. Porro Scipionem Carteromachum. N. Agnosco virum citra ostentationem in vtraque literaturâ doctum, cæterum ex his quæ scripsit non apparet illum affectasse Tullianam eloquentiam. B. Non reijcies opinor Hieronymum Donatum patricium Venetum. N. Epistolæ, quod penè solum illius habemus, declarant illum quiduis præstare potuisse, si voluisset huc animum intendere, sed Reip. negotia

distraxerunt hominem ab otio literario. B. Agnoscis Antonium Sabellicum? N. Agnosco naturâ facundum, nec artis expertem. Nec infeliciter rhetoricatur interdum. In historiâ sat splendide versatus, sed in hac tantum, quæ suum dicendi genus desiderat. B. Haftenus de mortuis plerisque, nunc viuorum, ut aiunt, meminisse oportet, de quibus fortasse vereberis quid sentias proloqui. N. Minimè, quandoquidem fateor hoc laudis vix ulli mortalium adhuc contigisse. B. Nosti Paulum Æmilium? N. Hominis & reconditam eruditionem & diligentiam, & vitæ sanctitatem, & summam in historiâ fidem exosculor: Tullianam dictionem nec affectauit, nec habet. B. Profero Baptistam Egnatium. N. Virum non minùs probum & integrum quàm eruditum & eloquentem nominasti, sed cui Tulliani cognominis honorem negât doctorum suffragia. Doctè loqui maluit quàm Ciceronianè, & quod voluit assequutus est. B. En tibi Paulum Bombasium. N. Equidem exosculor Paulum Bombasium prorsus aurei pectoris hominem, quo vix alius vnquam vixit amico amicior, sed valetudini parcens, non admodum indulgit stillo. Mox ut erat animi minimè abiecti, sordidorum competitorum improbis contentionibus offensus, (Nam Bononiæ publico salario Græcè profitebatur,) ad Reip. negotia sese contulit: tandem accitus Romam, augere rem maluit, quàm literis inflescere. B. Fortassis æquior eris iunioribus. Quid censes de Andrea Alciato? N. Referam quid eruditi sentiant, qui propiùs hominem nouerant quàm ego. Quam laudem M. Tullius partitur inter Qu. Scæuolam & M. Crassum, quorum hic dictus est eloquentium iurisperitissimus, ille iurisperitorum eloquentissimus, totam in hunc vnum competere iudicant. Quid possit eloquentiâ, declarauit in præfatione, quam Cornelio Tacito præfixam legimus. Nam in Annotationibus docere proposuit, non rhetoricari. B. Ex Italis opinor non ita multos prætermisimus memorabiles. Sed heus, occurrit Hieronymus Aleander nuper fauore Clementis VII. Archiepiscopus Brundusinus, quem fortasse præteritum non oportuit in hac recensione. N. Quid is possit in hoc genere, non satis liquet ex his quæ scripsit. Nam & admodum pauca venerunt in lucem, in quibus ipsis non videtur hanc laudem ambisse, & iam pridem ciuilia, bellicaque

licaque negotia aliò rapuerunt hominem peritiâ linguarum eleganter instructum, ac prorsus indignum qui profanis negotijs seruiat. B. Equidem arbitror Albertum Carporum principem propiùs ad Tullianam phrasim accedere quàm Aleandrum. Nihil hic edidit hætenus, quod equidem sciam, vnicum duntaxat librum, aut si mauis prolixam epistolam, ab illo scriptam vidi, quâ respondet Erasmo: tametsi sunt qui ceu comperitum asseuerant, eius operis alterum esse fabrum. N. Accedit ille quidem, quisquis est, quatenus licuit homini in theologicis ac philosophicis literis ab adolescentia versato. B. Vides quàm multos celeberrimi nominis scriptores commemorârim. Nofopone, quorum nemini fateris Tulliani cognominis decus obrigisse. Fortasse nonnulli fallunt meam memoriam, tu suggere, si quos nôsti Hypologe. H. Duos Cælios, Rhodiginum & Caccagninum nescio an volens prætermiseris. B. Planè imprudens. N. Rhodiginus vir erat pius & variæ lectionis, in eloquentiæ certamen haud quaquam asciscendus: alter tum eruditione, tum eloquentiâ superior, stylus elegans & ornatus, sed nonnihil resipiens philosophiam scholasticam, quæ res hætenus officit, non vt non possit inter facundos numerari, sed ne inter Ciceronianos. B. Pauculos prætereo sciens, ad quorum commemorationem ipsa nos reducet oratio tempestiuus. Interim si placet, in Galliam & olim, & hodie studijs florentissimam aliquantis per migremus, ex ea duntaxat præcipuos relaturi, qui nuper scriptis in lucem editis, eloquentiæ laudem emeruerunt. Robertus Gaguinus non ita pridem habitus est magni nominis, dictione tamen quàm scriptis vendibilior. N. Verùm suo seculo, nunc vix inter latinè loquentes reciperetur. B. Quid commemorem duos fratres Ferdinandos? N. Non feram. B. Quid si Guidonem Iuuenalem? N. Multò minùs. B. Quid si Iodocum Badium. N. Istum citiùs admiserim in hoc laudis certamen, quàm Apuleium, nec infelicitè omninò cessit conatus Badio, adest illi facilitas non indocta, feliciùs tamen cessurus, nisi curæ domesticæ, reique parandæ studium interrupissent otium illud Musis amicum, huius laudis candidato necessarium. B. Fortassis huius honorem tituli tribues Galliarum decori Guilielmo Budæo. N. Quî tribuam quod ille nec ambit, nec agnos-

ceret si tribuero? Quanquam is alioqui eximijs variisq; dotibus suspiciendus est. B. Iacobus Faber habetur celebratissimus. N. Vir pius & doctus, sed qui Theologicè dicere maluerit, quàm Tullianè. B. Ioannem Pinum fortassis agnosces. N. Posset inter huius laudis competitores numerari, nisi & hunc negotiorum tumultus & ecclesiastica dignitas à studijs auulsissent. Olim certè præclarum sui specimen dedit, quàm Bononiæ Musarum sacra coleret. Nunc episcopum audio factum, quid accesserit eloquentiæ nescio. Fieri potest ut plus accesserit eruditionis quàm dignitatis. B. Agnoscis Nicolaum Beraldum. N. Agnosco dictionis illaborato fluxu Pino non dissimilem: verum is in hoc genus nunquam nervos intendit suos, dicendo quàm scripto felicior. Quid possit satis diuino, sed est magni laboris fugitanti. B. Franciscum Deloium non vererer obijcere, si se talem præstare potuisset in oratione libròve, qualem se præstitit in epistolis ex tempore scriptis ad amicos. Quod sanè prodigij simile videri possit in homine qui seculo non admodum felici totam penè ætatem in Accursijs, Bartholis ac Baldis contriuisset. In literis politioribus & senex & feliciter repubuerat. Hunc nuper mors terris eripuit, ipsi quidem matura: senex enim mortuus est, studijs verò quibus euehendis ornandisque vir optimus natus videbatur, præproperâ. Superest Lazarus Baysius, qui unico libello de *vestibus* eoque non magno magnam laudem meruit, summamque spem de se præbuit, si quo cœpit cursu pergat in literarum studio. Quanquam ad docendum appositus, argutus esse mauult, ut videtur & Atticus quàm Ciceronianus. B. Succurrit etiam nunc par vnum nequaquam, ut arbitror fastidiendum. Nôsti Claudium Cantunculam Metensem & Cornelium Scepperum. N. Vterque mihi, & è conuictu notus est. Cantuncula est ingenio festiuo, in quouis argumento tractando suauissimè canit, præsertim oratione prosa, quantum valeat carmine nescio: nec infeliciter properat ad exemplar Ciceronis. Fluxum, perspicuitatem, copiam, ac iucunditatem M. Tullij propemodum assequutus est, sed iampridem in principum legationibus fabulam agit motoriam, quàm hoc negotium altissimam quietem desideret, & tamen ita quotidie seipsum vincit, quasi per terras mariâque volitans,

Musas omnes secum ducat comites. Habet hoc eximium, quòd iurisprudentiam, ac philosophiæ cognitionem eloquentiæ conciliauit. Scepperus præterquàm quòd in omni disciplinarum genere versatus est, pari facultate & solutam orationem textit & carmen, quanquam & hic iamdiu fabulam agit motoriam. B. De Ruellio quid sentis? N. Quod peritissimo rei medicæ dignum est, in vertendis Græcis religiosæ fidei. Hoc laudis maluit, quàm haberi Tullianus. B. Sed vbi mihi ponendus est Petrus Mosellanus Treuir, inter Germanos an inter Gallos? N. Nihil refert ad id sanè quod nunc agitur. B. Agnoscis Ciceronianum? N. Admiror parem vtriusque linguæ peritiam, ingenium candidum, minimèque sordidum, industriam indefatigabilem, dictionem viuידam, floridam ac dilucidam. Nihil ab eo non erat expectandum, nisi iuuenem non ita pridem huius laudis agnomen ingressum præpropere mors, graui doctorum omnium mœrore, nec leui studiorum dispendio, sustulisset è medio. B. E Gallijs igitur si videtur iter flectamus in Angliam non infelicem ingeniorum altricem. Sed Germanum Brixium penè præterieram. Non ignoras virum pari dexteritate in vtraque linguâ, siue carmen pangere velit, siue prosam orationem condere: nec minùs felicem Græcis in linguam Latinam transferendis. Anne hunc quidem recipies inter Tullianos? N. Ille quidem adhuc in cursu est, copiam & lucem assequutus est, in nonnullis tamen M. Tullio dissimilis, sed ita vt bonam de se spem præbeat, si vt facit, totum se huic studio dederit. Interim lubet gnauiter currenti applaudere. B. Nunc igitur in Britanniam, quæ cùm multos habeat Tullianæ dictionis candidatos, tantùm eos nominabo, qui scriptis innotescere voluerunt. Si Guilelmum Grocinum proferam, respondebis nihil illius extare præter vnicam epistolam, elaboratam sanè & argutam, ac benè latinam. Maluit enim nihil scribere, quàm nihil videre homo naturâ lusciosus. Ad epistolarem argutiam appositus, Laconismum amabat, & sermonis proprietatem: diceret Atticum in hoc sanè genere, nec aliud affectauit: Ciceronis copiam ferre non potuit, si quando legeret illius libros. Nec scripto solùm, sed & dicendo Laconizabat. De hoc igitur non contendam. Sed Thomam Linacrum non verebor propo-

nere. N. Noui virum vndiquaque doctissimum, sed sic affectum
 erga Ciceronem, vt etiamsi potuisset vtrumlibet, prius ha-
 buisset esse Quintiliano similis quàm Ciceroni, non ita multo
 in hunc æquior, quàm est Græcorum vulgus. Urbanitatem
 nusquam affectat, ab affectibus abstinet religiosiùs quàm vllus
 Atticus, breuiloquentiam & elegantiam amat, ad docendum
 intentus. Aristotelem & Quintilianum studuit exprimere.
 Huic igitur viro per me quantum voles laudum tribuas, lice-
 bit, Tullianus dici non potest, qui studuerit Tullio esse dissimi-
 lis. B. Restat Ricardus Paceus. N. Is quidem inter Tullianæ fa-
 cundiaë candidatos censeretur poterat, nisi nimium illi placuisset
 extemporalis illa scribendi celeritas, & nisi mox iuuenem è
 medio studiorum cursu Pontificum ac Regum negotia pro-
 fanis curis propemodum obruissent. B. Ab Anglia migrabo,
 si tibi Thomam Morum produxero. N. Fateor ingenium feli-
 cissimè natum, & quod nihil non potuisset efficere, si totum his
 studijs vacare licuisset. Cæterum illo puero vix tenuis odor li-
 teraturæ melioris demigrarat in Angliam. Deinde parentum
 auctoritas ad leges eius gentis discendas, quibus nihil illitera-
 tius, adegit: mox in causis agendis exercitatus, hinc ad reipub.
 munia vocatus: vix succisuiis horis respicere potuit ad eloquen-
 tiæ studia. Tandem in regiam pertractus, & regni regionum-
 que negotiorum vndis immerfus, magis amare potest studia
 quàm colere. Et tamen dicendi genus quod assequutus est,
 magis vergit ad Isocraticam structuram ac dialecticam subtili-
 tatem, quàm ad fuscum illud Ciceronianæ dictionis flumen,
 quanquam urbanitate nihilo M. Tullio inferior est. Quoniam
 autem adolescens diu versatus est in poëmatibus scribendis,
 poëtam agnoscas & in oratione prosa. B. Angliam igitur re-
 linquamus: neque enim nominabo Guilelmum Latamerum,
 aut Reginaldum Polum, quorum prior vir pius Theologiam
 absolueret maluit quàm Ciceronianam eloquentiam: alter Ci-
 ceronis admirator summus, & æmulator non infelix, nihil ad-
 huc suo nomine voluit in lucem prodire. Quanquam in epi-
 stolis familiaribus satis declarat quid valeat, sed non traducam
 ea, quibus ipse lucem nondum tribuit. Alioqui habet innume-
 ros ea insula summæ spei iuuenes: sed interim cenforem agi-

mus non diuinum. Quid autem mirum illic efflorescere iuuentutem, vbi rex ipse non solum præmijs excitat benè nata ingenia, verum etiam exemplo suo quamlibet pigris subdit calcaria, duobus iam libellis testatus, quantum & faueat pietati, & ingenio facundiæque polleat. N. Ego sanè libellos istos maiorem in modum admiratus sum, non abhorrentes à dictione Tulliana, nisi quòd argumentum & regia dignitas suum quoddam eloquendi genus desiderare videtur. B. Quid superest igitur, nisi vt hinc nauigemus in Hollandiam. N. Prius in Scotiam cenfeo. B. Non grauarer, si quem illic nòsssem, quem te laturum existimem. In Daniam malo, quæ nobis dedit Saxonem grammaticum, qui suæ gentis historiam splendidè magnificèque contexuit. N. Probo viuudum & ardens ingenium, orationem nusquam remissam aut dormitantem, tum miram verborum copiam, sententias crebras, & figurarum admirabilem varietatem, vt satis admirari non queam, vnde illa ætate homini Dano tãta vis eloquendi suppetiuerit, sed vix vlla in eo Ciceronis lineamenta reperiās. B. Igitur in Hollandiam. N. Imò prius in Zelandiam, ne quem prætereas. B. Alit & illa regio quædam dextra ingenia, sed pleraque luxu obruuntur. Hinc sanè tibi profero Adrianum Barlandum, in cuius scriptis agnoscas candorem ac felicitatem Tullianæ dictionis. N. Accedit hac sanè parte, sed totum Ciceronem non exprimit. B. E Zelandiâ facilis cursus est in Hollandiam haud infæcundam bonorum ingeniorum parentem: sed illic nec honos habetur eloquentiæ, & voluptates non temerè sinunt indolem maturescere. Hinc tibi proferam Erasum Roterodamum, si pateris. N. Professus es te de scriptoribus dicturum: istum verò ne inter scriptores quidem pono, tantùm abest vt Ciceronianis annumerem. B. Quid ego audio? Atqui videbatur & inter *πολυγράφες* censeri posse. N. Potest, si *πολυγράφος* est, qui multum chartarum obliniit atramento. Alia res est scribere de quo nos agimus, & aliud scriptorum genus. Alioqui qui manu describendis libris quæstum faciunt, scriptores dicentur, quùm hos eruditi malint librarios dicere. At hoc est nobis scribere, quod agro fructum producere, hoc nobis lectio, quod agro sterco ratio: hoc nobis concoctio & emendatio, quod in agris occatio, pastinatio, pu-

tatio, zizaniorum euulsio, ac reliquæ operæ, sine quibus aut non emergit sementis, aut non adolescit exorta. B. Quid igitur ille? N. Abijcit ac præcipitat omnia, nec parit sed abortit. Interdum iustum volumen scribit stans pede in vno, nec vnquam potest imperare animo suo, vt vel semel relegat quod scripsit, nec aliud quàm scribit, quàm post diutinam lectionem demum ad calamum sit veniendum, idque rarò. Quid quòd ne affectat quidem Tulliano more dicere, non abstinens à vocibus Theologicis, interim ne à sordidis quidem? B. Tersior erat Guilelmus Gaudanus. N. Atticus erat in epistolis, in carmine bonus, sed ô scelerate luxus, quantum feliciū ingeniorum, vel corrumpis vel abrumpis? B. Nōsti Ægidium Delphum? N. Virum eruditionis variæ, versificatorem non malum, si facilitati neruos addidisset. B. Nuper decessit Martinus Dorpius. N. Ingenium felix & ad quiduis versatile, nec infestium, sed alienis iudicijs quàm suo duci maluit. Tandem Theologiæ studium retraxit hominem à Musis. B. Quis tibi videtur Iacobus Ceratinus? N. Præclaram de se spem dedit, à Ciceroniano multum abest. B. Hinc igitur si videtur in Phrysiā commigremus. Alit enim ea regio prorsus *alba*, quod dici solet, *ingenia*: sed malè conuenit Como cum Musis. Langios igitur & Canterios omittam. Rodolphus Agricola sufficit vnus pro multis. N. Agnosco virum diuini pectoris, eruditionis reconditæ, stilo minimè vulgari, solidum, neruosum, elaboratum, compositum, sed qui nonnihil resipiat & Quintilianum in eloquendo, & Isocratem in orationis structura, vtroque tamen sublimior, Quintiliano enim fusior ac dilucidior. Quod voluit præstitit, nec dubito quin Ciceronis figuram potuisset effingere, si huc vertisset animi studium. Et huic tamen ad summam laudem quàm alia quædam obstitere, tum præcipuè regionis ac temporum infelicitas, quibus vix quidquam honoris habeatur literis politioribus, & nationis parum frugalis vita. In Italiā summus esse poterat nisi Germaniam prætulisset. B. Superest Hayo Hermanus gentis eiusdem. N. Agnosco iuuenem diuinæ cuiusdam indolis, cuius tamen nullum extat in literis specimen præterquam in epistolis aliquot quibus nihil purius, sanius, aut suauius. Is fortasse palmam hanc tulerit, si naturæ

felicissimæ par accesserit industria. B. Haud transeundam censeo Vuesphaliam, quæ nobis dedit Alexandrum Hegium. N. Virum eruditum, sanctum ac facundum nominas, sed qui gloriæ contemptu nihil magni molitus sit. B. Dedit & Hermannum Buscium. N. In carmine pangendo felicem, in oratione solutâ magna vis adest ingenij, lectio varia, iudicium acre, nervorum satis, sed compositio Quintiliano propior quàm Ciceroni. B. Conradum Goclenium, opinor non nôsti. N. Num illum dicis qui apud Brabantos iampridem ornat non modo collegium Busleidanum, quod quidam *Trilingue* vocant, sed totam etiam illam Academiam, licet alioqui florentissimam? B. Istum ipsum. N. Mihi quidem *ὁ ὄνομα* notus est. B. Nunquid in illo desideras, quo minùs habeatur inter Ciceronianos? N. Opinor illud ingenium posse quidquid seriò voluerit: verùm mauult obesus esse quàm polygraphus. H. Vnum in illo noui, quo Ciceroni multum est dissimilis. B. Quidnam? H. Ciceronem accepimus prælongo & exili fuisse collo. Goclenius & pulchrè obeso, & adeò non longo, vt mentum pectori penè contiguum sit. B. Non hic de collo, sed de stilo disputamus. Cæterùm vt à Vuesphalia recedamus, habet Saxonia iuuenes summæ spei, nihil mediocre de se pollicentes, quorum est & Christophorus Carlebitzius, imaginibus maiorum ornatissimus, sed literis ac moribus compositissimis ornatio. Verùm horum commemoratione te non fatigabo, quorum indoles adhuc subolescit, & vt ita loquar, in herbâ est. Pergam ad reliquos Germanos, quorum princeps fuit Capnion. N. Vir magnus, sed oratio redolebat suum seculum adhuc horridius impolitiùsque Qualis & Iacobus Vuimphelingus, & si qui sunt huius similes, quorum opera tamen non parum utilitatis accessit Germaniæ studijs. Quanquam hic in nepote suo quodammodo repubuit Iacobo Spiegellio. B. Capnionis ergo discipulum agnoscis Philippum Malanchthonem. N. Nihil hoc ingenio felicius si totum vacâset Musis. Nunc hanc laudem leuiter affectauit, ac naturæ felicitate contentus, nec artis, nec curæ permultum ad scribendum adhibuit, & haud scio an affectantem nerui fuerint defecturi. Extemporali dictioni natus videtur, nunc alijs intentus, eloquentiæ studium magna ex parte videtur abiecis-
se.

B. En igitur tibi Vlricum Huttenum. N. Sat splendoris & copiae praestat in oratione soluta, in carmine felicius erat, ceterum à Ciceronis imagine procul aberat. B. Bilibaldum prius commemorasse oportuit, quo duce primum efflorescere coepit apud Germanos eloquentia, quam & morum pietate, & fortunae splendore illustravit. N. An ille sequatur nescio, certe non assequitur, nec tam obstat ingenium quam reipub. negotia, parumque prospera valetudo, quum non alius sit prosperrima dignior. Tamen ex tempore scribens adeo feliciter, abunde declarat, quantum praestare valeret si nervos intenderet suos. B. Vlrico Zasio plurimum laudis tribuit vniuersa Germania. N. Minus tamen quam vir ille promeritus est, praeter exactam iuris, quod proficetur scientiam: felicissima quaedam adest vel ex tempore scribendi, dicendique facultas. Diceres orationem bonis electisque verbis simul ac sententijs, ex vberissimo quodam manare fonte, adeo nec resistit usquam, nec haeret, nec interflescit, tum adest etiam in scriptis alacritas iuuenilis, ac ut ita dicam, vita: negares senis esse quod legis: attamen Politianum propius exprimit quam Ciceronem. B. Age, sed ex proximo tibi profero Brunonem Amerbachium Rauracum, quo viro nihil unquam natura finxit candidius. N. Quatenus licet ex gustu cognoscere, magnus erat futurus, ni festinata mors iuuenem studijs eripuisset. B. Henricum Glareanum agnoscis Helvetium? N. Is maluit in philosophia ac Mathematicis disciplinis consenescere, quam aemulari phrasim Ciceronianam, cui vix conuenit cum subtilitatibus Mathematicorum. B. Vnus superest, quem si non recipis, migrabimus in Pannoniam. N. Quis? B. Vrsinus Velius. N. In carmine felix, nec infelix in oratione soluta, spirituum & urbanitatis habet affatim, ubi prodierit historia quam de rebus à Pannonia, Bohemiaeque rege Ferdinando gestis texere dicitur, certius pronuntiabimus. B. Mihi certa spes est illum & principis sui claritati, & rerum magnitudini facundiae viribus responsurum. Huius commemoratio nos deduxit in Pannoniam, nam illic nunc agit, ubi neminem noui praeter Iacobum Pisonem, studiosum eloquentiae Tullianae candidatum: sed primum aula, deinde calamitas, nuper etiam mors hominem nobis abripuit. N. Audiui & dolui. B. Habet & Sarmatia quos

quos non possis contemnere, sed non commemorabo, nisi qui libellis in lucem datis, sui specimen dederunt. Horum princeps est Andreas Critius, Episcopus Plocensis, qui prorsus *ingenium habet*, ut ait ille, *in numerato*, carmina pangit feliciter, felicior etiam in oratione solutâ, præsto est ex tempore scribenti docta facilitas, sermo perpetuâ quadam orationis festiuitate iucundus. N. Paucula quædam illius degustavi, quæ mihi sanè spem egregiam præbent, nisi legationibus, tum regni simul & ecclesiæ negotijs cogatur à Musarum otio recedere. B. Iam Hispania, quæ non ita pridem cœpit ad pristinam ingeniorum gloriam refluere, doctos & eloquentes viros permultos, qui scriptis innotuerunt non ita multos habet, in his Antonium Nebrissensem virum eruditionis variæ, sed cuius mentionem laturus non sis in catalogo Ciceronianorum. N. Rem diuinasti. B. Ne Lopidem quidem, opinor aut Sanctium. N. Hic Theologus est, nec affectauit hanc laudem, ille multo infelicior est in laudando, quàm in reprehendendo: nec hic, nec ille Ciceronianus. B. Demirabor, si Ioannem Ludouicum Viuem ab hoc honore submouebis. N. Equidem nec ingenium, nec eruditionem, nec memoriam in illo desidero, adest illi parata sententiarum ac verborum copia, quumque fuerit initio duriusculus, in dies magis ac magis in illo maturescit eloquentia, quem si nec vita, nec studium destituerit, bona spes est fore ut inter Ciceronianos numeretur. Sunt enim quibus scribendi conatus, *iuxta Mandrabuli morem*, ut habet prouerbium, succedat. Hic quotidie vincit seipsum, Et habet ingenium ad quiduis versatile, eoque ad declamandi facultatem vnicè compositus. Aliquot tamen M. Tullij virtutes nondum absoluit, præcipuè iucunditatem dictionis ac mollitudinem. B. Et Lusitanos aliquot eruditos noui, qui vulgârint ingenij sui specimen, neminem noui præter Hermicum quendam in Epigrammatibus felicem, in oratione soluta promptum ac facilem, ad argutandum dexterrimæ dicacitatis: & Genesium, qui nuper edito Romæ libello, præclaram de se spem præbuit. Vide quot regiones peragrauerimus, Nosopone, dum vnum quærimus Ciceronianum, nec quisquam adhuc repertus est, quem digneris huius cognominis honore, cuius amor te macerat. Quot

priscos commemorauimus, quot seculorum posteriorum, quot nostræ memoriæ, quot nostræ ætatis recensuimus, in quibus ut sint nonnulli, quos fastidiosus censor possit contemnere, quàm multi sunt qui suum quisque seculum, suam patriam, qui Ecclesiam, qui rem literariam doctrinâ facundiâque suâ ornârunt, illustrârunt, nobilitârunt, nec vllum tamen adhuc inuenimus Ciceronianum. Quid reliquum est, nisi ut proficiscamur in insulas fortunatorum, inde petituri quem donemus hoc nomine? Moderatius perpetimur mala nobis cum plerisque communia. Non mœret Hispanus si non habet flauam cæsariem: non Indus quòd colore sit lurido, non Æthiops quòd atro, quòd simis naribus: & tu discrucias animum tuum, nec concoquere potes conuitium, quòd non es Ciceronianus? Hoc an malum sit nescio: sed si esset malum, non tu æquo animo ferres incommodum tibi cum tot talibûsque viris commune? N. Atqui hoc laudis assequutus est Christophorus Longolius, homo Brabantus, tum apud Gallos educatus. Huic vni Cisalpinorum palmam hanc tribuunt Itali, cæteros omnes ut barbaros submouent. B. Plurimum sanè laudis tulit Longolius, sed nimio emptum. Diu tortus est, tandem & immortuus est certamini nondum peracto, non leui profectò studiorum iacturâ, quibus magno vsui futurus erat, nisi totum animum omnesque ingenij vires ad inanis tituli studium contulisset. Quanquam ille non vni Tullio assidebat, sed per omne autorum genus sese voluerat, disciplinas liberales omnes diligenter edidicerat, ultra iuris peritiam, nec erat contentus exprimere lineamenta Ciceronis, sed in inuentione rerum peracutus fuisse videtur & copiosus, in tractandis argumentis dexter ac felix, nusquam non præbens admirandæ cuiusdam indolis specimen. Nihil est igitur quòd isti Ciceronis simij nobis Longolium obijciant, alijs dotibus ille magnus erat, etiam si Ciceronianus non fuisset, & hæc ipsa vanissimi tituli ambitio fructum propemodum studiorum illius corrupit, vitam abruptit. Quanquam multum etiam abfuit à Cicerone, cui materia defuit exercendæ mirabilis illius eloquentiæ, quam in serijs grauibûsque causis Cicero præstitit. Longolius edidit epistolas, sanè quàm eleganter & feliciter elaboratas, fateor, sed multas argumento perquam

humili, plures affectato, quod genus videntur aliquot epistolæ Plinij Iunioris. Atqui tales non arbitror in epistolarum numero ponendas. Quid enim habent epistolæ Senecæ, quod epistolæ congruat præter titulum? At in Ciceronis epistolis nihil est accersitum. Aut de grauibus seriisque negotijs scribit ea quæ coram exponeret si licuisset, aut cum amicis absentibus de familiaribus colloquitur rebus, aut de studijs confabulatur, quemadmodum solent amici præsentēs inter se miscere sermonem. Quid quod Cicero non edidit epistolas suas, & quasdam videtur scripsisse neglectius quàm solitus erat. Vnde bona pars earum quas Tiro Ciceronis libertus collegerat, intercidit, haud opinor peritura, si docti eas iudicassent immortalitate dignas. Primum igitur illa simplicitas & gratia sermonis in affectati, deinde veritas abest in epistolis Longolij plerisque. Ad hæc quoniam nec eadem fuit fortuna Longolij quæ Ciceronis, nec eadem negotia, sit vt interdum inepta sit ac frigeat imitatio. Quod genus sit. M. Tullius senator & vir consularis scribit ad suæ dignitatis homines, quid moliantur duces in provincijs, quàm instructæ sint legiones, ostendit periculum, diuinat rerum exitum: quum ad imitationem Ciceronis similia scribit ad eruditos amicos & in otio viuentes Longolius, veluti sollicitus de summa rerum, nonne friget affectatio? Quid quod ipse in Museum abditus interdum literis mandat vanissimos rumores, quales vulgò circumuolitant, indigni qui vel sermone cordati hominis commemorentur. Sed in orationibus, inquires, quas duas reliquit, velut in Capitolio habitas, Ciceronem præstitit. Eas ego sanè magna cum animi tum admiratione, tum voluptate legi, fateor. Effecerunt enim, vt de illius ingenio longè quàm antè magnificentius sentirem. Adeò, quum de illo præclaram concepissem existimationem, vicit multis partibus expectationem meam. Videtur enim in has deprompsisse quidquid vel suo potuit ingenio, vel è Ciceronis orationibus hauserat. Eæ tamen tot annis elaboratæ, toties sub incudem reuocatæ, toties Criticorum censuram perpessæ, quantulum habent Ciceronis? non quidem Longolij culpa, sed temporum. Aptissimè dicebat Cicero, vix aptè Longolius, quandoquidem Romæ, nec Patres Conscripti sunt hodie, nec

Senatus, nec populi auctoritas, nec tribuum suffragia, nec magistratus qui solent esse, nec leges, nec comitia, nec actionum forma, nec prouinciæ, nec municipia, socij, ciues: Postremò Roma Roma non est, nihil habens præter ruinas ruderáque priscae calamitatis, cicatrices ac vestigia. Tolle Pontificem, Cardinales, Episcopos, Curiam, & huius officarios, deinde legatos principum, Ecclesiarum, Collegiorum & Abbatiarum, tum colluuiem hominum partim qui viuunt ex hisce nundinis, partim qui vel libertatis amore, vel fortunam aucupantes eò confluunt, quid erit Roma? Dicit aliquis, Põtificum regnum à Christo traditum augustius esse, quàm fuerat olim Senatus, populique Romani, aut etiam si libet Octauij Cæsaris: mea nihil refert, modo fatearis diuersum regni genus esse. Quo fit, vt nec oratio congruat eadem: si putamus Ciceronianum esse, sermonem ad rem præsentem accommodare. At ille præclarus iuuenis orationem attemperauit, ad hominum affectus, qui veterem *Romam, rerum dominam gentemque togatam*, adhuc somniant, quemadmodum Iudæi nondum desinunt suum Mosen ac templum Hierosolymitanum somniare. Iam Christophorus iuuenis, nec magistratu, nec rebus gestis, nec vlllo alio nomine magnus erat quam ingenio, quod ego sanè pulchrius esse duco, quàm si regno polluisset. Sed hæc persona nihil ad Ciceronem. Nunc argumentum accipe. Inciderat illi contentio cum Italo quodam adolescente, in hoc opinor subornato, vt Ciceronianam eloquentiam à barbaris vindicaret. Et est, vt audio, nunc Romæ sodalitas quædam eorum, qui plus habent literaturæ quam pietatis: docti vocantur, & apud multos habentur in pretio. Per hos otiosos hoc certamen, studijs hinc atque hinc efferuescentibus accensum est, vt ea ciuitas vndique captat voluptatis materiam. Interim Longolij causam grauabat Lutheri causa, cuius gratia apud Romanos malè audiebat quidquid erat affine Germaniæ, ne dicam Cisalpini omnes. Iámque Christophoro tametsi natione barbaro: nam huiusmodi vocabulis adhuc vtuntur illi, quasi facies rerum non tota sit immutata: tamen ob admirandam sermonis elegantiam visum est candidioribus aliquot, honoris gratiâ decernere ciuis Romani titulum. Fiebat hoc olim, & erat munus non minùs

utile quàm honorificum. Nunc autem quid est esse ciuem Romanum? Profecto minus aliquanto quàm esse ciuem Basiliensem, si contemptis verborum fumis, rem æstimare libeat. Atque hinc in barbaram Longolium competitoris ipsique fauentium inuidia. Tandem quæsitæ est illa voluptas otiosis, vt in Capitolio (sic enim vocant curiam quandam non admodum magnificam, in quâ solent agi per pueros exercitandi ingenij gratiâ fabulæ) causam diceret Longolius. Subornatus adolescens audaculus, qui accusationem quam ab alio compositam edidicerat, recitaret. Accusationis hæc erant capita: Primùm quòd Christophorus Longolius olim puer, dum ingenij periclitandi gratia laudat Galliam in quâ tum viuebat, in nonnullis ausus sit eam æquare Italiæ; deinde quòd in eâ laudâisset tribus verbis Erasmus & Budæum barbarus barbaros: præterea quòd diceretur ab his subornatus ac delegatus in Italiam, vt optimos quosque libros deportaret ad Barbaros, quòd possent cum Italis de principatu eruditionis contendere. Postremò quòd homo barbarus & obscuræ familiæ, minimè dignus videretur honore tanti cognominis, vt ciuis Romanus appellaretur. Habes præclarum argumentum, in quo neruos intendas eloquentiæ Tullianæ. Atqui hoc planè ludicrum ille plusquam seriò agit, mirifico sanè verborum apparatu, magna ingenij significatione, summâ vehementiâ, multa interdum vrbaniitate, non aliter alludens ad ætatem Ciceronis, quàm is qui scripsit *Batrachomyomachiam*, allusit ad Homerica Iliadem, ranis ac muribus rebusque ridiculis ac friuolis, deorum, deârû, heroum splendida verba factaque accommodans: ita Longolius exaggerat capitis discrimen, armatas cohortes, gladiatorum manum, quorum violentiâ autoritas amplissimi Ordinis, ac secundùm leges agendi libertas fuerit impedita. Fingit priscam illam Romam orbis reginam, & huius præsidem ac tutorem Romulum cum suis Quiritibus: somniat P.C. & augustissimum Ordinem regnorum dominum, populum in suos ordines ac tribus distinctum, prætorum ius, tribunorum intercessionem: somniat provincias, colonias, municipia & socios vrbis septicolle: recitatur senatusconsultum, citantur leges, miror non meminisse clepsydram, quæ reo solent infundi nouem opinor. Hîc excitantur

illa *πρόθυ*, appellantur veteres illi Romanæ ciuitatis principes, æque monumentis excitantur, quid nō? Perquàm faceta res est. Equidem fateor hunc ludum videri posse non inelegantem, si ad eum modum exerceretur iuuentus in scholis declamatorijs, etiamsi non frustra præcepit Quintilianus, vt declamationis simulacrum quàm proxime accedat ad veras actiones: nimirum quòd quidam declamandi themata petere soleant è poëtarum fabulis, nec veris, nec verisimilibus. Nam habent in adolescentibus & illa progymnasmata fructum haud quaquam poenitendum, quùm argumento ex historiâ sumpto, verba sententiæque ad illorum temporum conditionem accommodantur: sed tamen instructior erit ad veras causas agendas, qui quæstionem tractat, præsentis temporis inuolutam circumstantijs. Veluti si quis tractet, num expediat Reipub. vt principes filias aut sorores suas in procul semotas regiones eloquent: an sit in rem Christianæ pietatis, procures Ecclesiasticos onerari ditio- ne profanâ: vtrum consultius sit iuuenem euoluendis auctori- bus, an peragrandis longinquis regionibus periclitandisque re- bus, multarum rerum cognitionem colligere: num expediat puerum imperio destinatum, aut natum, multum temporis in literis, ac liberalibus disciplinis consumere. Cæterùm argumẽ- tum quòd tractat Longolius, quùm nec sit ex historia petatum, vt saltem per fictionem suo temporis congruere possit, nec eiuf- modi tamen, vt verè suo temporis suisque personis conueniat, quî fieri potuit, vt hic totum exprimeret Ciceronem, qui de- pulsis armis Antonij, sublatoque mortis metu, liberè dixit apud Senatum populúmque Romanum? In hac tamen materia tanto studio, tantâque ingenij dexteritate rem gessit egregius iuuenis vt hodie neminem nôrim, vel apud Italos, cum pace omnium dixerim, quem existimem idem præstare posse, tantum abest vt Longolij laudibus aliquid studeam detrahare. Talibus enim ingenijs non queam non fauere, etiam si mihi malè vellent. Hæc eò tantum dicuntur, vt adolescentiæ studijs prospiciã, ne se superstitiosè discrucient affectatione Ciceronianæ similitu- dinis, sic vt hac intentione ab utilioribus, magisque necessarijs studijs auellantur. Rem habes, Nosopone, orationes supersunt, quæ me coarguant si quid mentior. Nunc mihi rationem ineas

velim, sitne operæpretium ingenia felicissimè nata in has *ὀψις* tantum ætatis & operæ consumere, ne dicam immori talibus curis. Quantum vtilitatis vel religioni Christianæ, vel studijs, vel patriæ laturus erat, si vigilias quas actionibus illis ludicris impendit, in res serias collocasset. N. Profecto miseret me Longolij, & vix habeo quod respondeam. B. Ad hæc testatur se scripsisse orationes quinque in laudem vrbis Romæ, ô pulchrè collocatam operam? Quanto rectius eam collocasset, si ciuitatem illam, atque eos præcipuè qui bonas literas ibi profitentur, orationibus aliquot elaboratis ad Christi cultum ac pietatis amorem inflammare studuisset. Intelligis, Nosce pone, quid dicam, imò potius quid non dicam. At quibus tandem vigiliarum tantum datum est? Senatui? Senatus, si quis omnino Romæ est, Latinè nescit. Populo? Barbarè loquitur, tantum abest, vt dictione Tulliana capiatur. Sed valeant hæc *ὀψις*. Aduersus Martinum Lutherum rem agit & seriam, & grauem. Vbi quî potuit esse Tullianus de rebus differens, quas M. Tullius prorsus ignorauit? At oratio non potest esse Tulliana, id est optima, quæ nec tempori, nec personis, nec rebus congruit. Satis quidem Tullianè conuitiatur. Vbi tandem ventum ad errorum capita recensenda, suboscuro est, & vix ab illis intelligitur qui Lutheri dogmata tenent. Atqui hîc res summam orationis perspicuitatem desiderabat, si voluisset esse Ciceronianus. Iam ex ipsâ rerum propositione non difficile fuerit coniectare, qualis futurus fuerit in refellendis dogmatibus aduersarij, suisque confirmandis. Sedulò quidem vitat voces nostræ religionis, nunquam vsurpans *fidei* vocabulum, sed in eius locum substituens *persuasionem*, aliâque permulta quæ prius attigimus, semel tamen atque iterum vtitur nomine *Christiani*, per imprudentiam opinor. Nam ea dictio nusquam extat in libris M. Tullij. Quanquam & hic multa felicissimè dixit, nec aliâ re magis peccauit, quàm quòd nimis anxie studuit esse Ciceronianus, cui maluit orationem congruere quàm causæ. N. Attamen istis dictu mirum quàm nunc applaudant Itali quidam. B. Confiteor, laudant illa, sed ista legunt. Bataui oratoris nœnias, quæ *Colloquia* vocantur, quanto plures terunt manibus quàm Longolij scripta, quamlibet elaborata, quamlibet expolita, quam-

libet Tulliana, & vt Græcè dicam, melius *νεκρομυθία*. Quid in causa? Quid? nisi quod illic res ipsa capit, moraturque lector qualicumque sermone tractata: ad hæc, quoniam theatra sunt, & vita carent, dormitat lector stertitque. Vtilitas commendat etiam mediocrem eloquentiam. Quæ tantum adferunt voluptatem, eadem diu placere non possunt, præsertim ijs qui literas in hoc discunt, non solum vt politius dicant, verum etiam vt rectius viuant. In summâ, qui iuuenem illum ad huius laudis ambitum inflammârunt, non optimè meriti sunt, vel de se ipso, vel de re literaria. Sed de Longolio fortasse nimis multa. N. Prætercurristi Iacobum Sadoletum ac Petrum Bembum, prudens opinor. B. Ne prudens viros eximios, rarâque horum temporum exempla nolui miscere turbæ. Petri Bembi nihil extat quod sciam præter aliquot epistolas, in quibus exofcutor non modò dilucidum quoddam, sanum, & vt ita dicam, Atticum dicendi genus, sed probitatem ac humanitatem ac singularem ingenij candorem in oratione velut in speculo refulcentem: nec aliâ re vel fortunatiorem, vel ornatiorum iudico Longolium, quam talium virorum amicitia. At Iacobus Sadoletus cætera ferè æqualis Bembo, in Commentario quem elegantissimum edidit in *Psalum L.* non adeò affectat haberi Ciceronianus, vt non personæ decorum tueatur, est enim Episcopus Carpentoractensis, vt non materiæ seruiat, ne in epistolis quidem abhorrens à vocibus quibusdam Ecclesiasticis. Quid igitur? Non dixit Tulliano more? Non dixit: imò dixit potius, qui eo modo dixit, quo probabile est ijsdem de rebus, si viueret, dicturum esse Ciceronem, hoc est, de Christianis Christianè. Huiusmodi Ciceronianos ferre possum, qui summo præditi ingenio, disciplinis omnibus absoluti, tum iudicio, prudentiâque singulari, siue vnum Tullium in dicendo sibi proposuerunt, siue paucos eximios, siue doctos omnes, non possunt optimè dicere. N. Multum suffragijs eruditorum tributum est Baptistæ Cassellio. B. Oratio de *Lege Agraria*, quam paulò ante mortem edidit, declarat illum summo nisu Tullianæ dictionis affectasse lineamenta, & hætenus propemodum assequutus est quod voluit: lucis habet plurimum, verba nitida, compositionem suauem. Cæterum immane quantum est quod desideratur,

tur, si ad Ciceronem conferas. N. Certè Pontanum vno ore prædicant omnes, huic Ciceronianæ dictionis palmam tribuunt eruditorum centuriæ. B. Non sum vel tam hebes, vel tam inuidus, vt non fatear Pontanum multis egregiis ingenij dotibus virum fuisse summum. Ac me quoque rapit placido quodam orationis lapsu: verborum dulce quiddam resonantium amœno tinnitu demulcet aures: demum splendore quodam perstringit dignitas ac maiestas orationis. N. Quid igitur obstat, quo minus illum fateare Ciceronianum? B. Ex meo iudicio nihil illius laudi vel accesserit, vel decesserit. Quædam illius degustavi. Tractat materias profanas, quasque locos communes, de fortitudine, de obedientia, de splendore, quæ tractata facillimè nitescunt, atque ex se facillè suppeditant sententiarum copiam, easque sic tractat, vt ægrè possis agnoscere Christianus fuerit necne. Similiter temperat stilum in libello de *Principe*. Præterea non memini me quidquam illius legisse præter aliquot Dialogos ad Lucianum effictos. At ego non agnoscam Tullianum, nisi qui res nostras Ciceroniana tractet felicitate. In *Epigrammatibus* plus tulisset laudis, si vitasset obscænitatem, quod nec in *Dialogis* satis cauet. In *Meteoris* & *Vrania*, quæsiuit materiam quæ facile splendescit, & rem sanè felicem feliciter tractauit, nec illic requiro Christianam dictionem. In cæteris interdum desidero decorum & aptum, & aculeos quos M. Tullius in animo relinquit etiam posito codice. Certè ad istā legem quam tu nobis præscripseras, Ciceronianus non erit, in cuius scriptis sexcentas voces possem ostendere, quæ nusquam sunt apud Ciceronem. Postremò vides, quàm infrequens sit in manibus Pontanus, vir extra controuersiam in literis inter præcipuos numerandus. N. Pontano successit Accius Syncerus, qui partum Virginis matris mirè felici carmine descripsit, cui supra modum applausum est à Romano theatro. B. Testantur hoc abundè Leonis & Clementis Breuia, sic enim hodie vocant, tum Ægidij Cardinalis addita præfatio, ne cæteros cōmemorem, nec sine causa tantopere placuit. Mihi certè magnā cum animi voluptate perlectum est opus vtrumque. Nam & *Eclogas* scripsit piscatorias. Quis autem talem indolem in iuvene patricio non exosculetur? Hoc nomine præferendus est

Pontano, quòd rem sacram tractare non piguit, quòd nec dormitanter eam, nec inamænè tractauit, sed meo quidem suffragio plus laudis erat laturus, si materiam sacram tractâisset aliquanto sacratius: quâ quidem in re leuius peccauit Baptista Mantuanus, quanquam & aliàs in huiusmodi argumentis vberior. Nunc quorsum attinebat hic toties inuocare Musas & Phœbum? Quid quòd Virginem fingit intentam præcipuè Sibyllinis versibus, quòd non aptè Proteum inducit de Christo vaticinantem, quòd Nympharum, Hamadryadum, ac Nereidum plena facit omnia? Quàm durè respondet Christianis auribus versus ille, qui, ni fallor, Virgini matri dicitur. *Túque adeò spes fida hominum, spes fida Deorum.* Scio deorum metri gratia positum loco *diuorum*. Me quidem leuiter offendit in tot virtutibus, quòd Synalœphæ frequentes hiulcam reddunt compositionem. Ne multis: si carmen hoc proferas vt specimen adolescentis poëticen meditantis, exosculabor: si vt carmen à viro serio scriptum ad pietatem, longè præferam vnicum hymnum Prudentianum de natali Iesu, tribus libellis Accij Synceri, tantum abest vt hoc carmen sufficiat & ad prosternendum fundâ Goliam ecclesiæ minitantem, & ad placandum citharâ Saulem furentem, quam laudem illi tribuunt præfationes. Atque haud scio, vtrum sit magis reprehendendum, si Christianus profana tractet profanè, Christianum se esse dissimulans, an si materias Christianas tractet paganicè: Siquidem Christi mysteria non solùm eruditè, verùm etiam religiosè tractanda sunt. Nec satis est temporariâ delectatiunculâ delinire lectoris animum: excitandi sunt affectus Deo digni. Quod fieri non potest, ni penitus cognitum habeas argumentum quod versas: neque enim hîc inflammabis, si frigeas ipse: nec ad amorem rerum cælestium accendes lectorem, si tibi talium vel leuis admodum, vel nulla cura est. Hic si præsto sunt, vel vltro, nec accersita, vel non magno constantia dictionis ornamenta, figurarum illecebræ, quibus fastidiosum lectorem allicimus, allectumque remoramur, non arbitror reiicienda, modò primas teneant ea quæ præcipua sunt. Quale porrò sit, materiam piam ob hoc ipsum putere nobis, quòd piè tractata sit? At piè tractari quî

potest, si nunquam dimoueas oculos à Virgilijs, Horatijs, ac Nasonibus: Nisi fortè quorundam studium approbas, qui fragmentis Homericorum aut Virgilianorum versuum vndique decerptis, & in centonem confarcinatis, Christi vitam descriperunt. Operosum fanè scribendi genus: sed cui vnquam ista lacrymulam extuderunt? Quem ad pietatem commouerunt? Quem ab impurâ vitâ reuocârunt? Atqui non ita multum dissimilis est istorum conatus, qui verbis, sententiolis, figuris ac numeris ex Cicerone congestis, conuestiunt argumentum Christianum. Quid enim laudis fert ille rhapsodus? Nempe quod accuratè versatus est in Homero siue Virgilio. Quid fructus adfert hîc Ciceronianus? Applauditur diligenter in M. Tullij scriptis versato, sed tantùm ab ijs, qui & ipsi in iisdem versati, quid vnde decerptum sit agnoscunt. Habet ea res voluptatem planè quandam, fateor, sed quùm apud perpaucos, tum eius generis, vt facile vertatur in satietatem: postremò quæ nihil aliud sit quàm voluptas. Cæterùm illud sine quo Fabius negat esse mirabilem eloquentiam, quod in concitandis affectibus situm est, prorsus abest. Et tamen nobis interim videmur Marones ac Cicerones. Dic mihi, Nosopone, si quis argumentum rapti Ganymedis eleganter constructum opere Musaico dissoluat, & iisdem tessellis aliter concinnatis exprimere conetur, Gabrielem cælestis nuncium adferentem Virgini Nazarenæ, nōne durum parùmque felix opus nascetur, ex optimis quidem tessellis, sed minus argumento congruentibus? N. Poëtas excusat à priscis concessa licentia. B. Audies hîc illud Horatianum: *At non vt placidis coeant immitia, non vt serpentes auibz gementur, tigribz agni.* Minus, opinor, conuenit Musis, Apollini, reliquisque dijs poëticis, cum Christianæ pietatis mysterijs, quàm serpentibus cum auibz, aut tigribz cum agnis, præsertim in argumento serio. Alioqui si quid obiter per iocum aspergatur ex veterum fabulis, ferendum arbitror magis quàm probandum. Oportebat enim omnem Christianorum orationem resipere Christum, sine quo nec suaue, nec splendidum est quidquam, nec vtile, nec honestum, nec elegans, nec facundum, nec eruditum. Liceat fanè præludere ad seria pueris. In veris, in serijs, quòdque grauius est, in pijs materijs, quis

ferat ista paganica progymnasmata : N. Quod igitur tuum est consilium, ut Ciceronem abijciam è manibus? B. Imò ut semper in sinu sit potiùs adolescenti eloquentiæ candidato, sed quorundam morositas fastidiúmque prorsus abijciendum est, qui scriptum alioqui doctum & elegans reiicere solēt & indignum lectu iudicare non ob aliud, nisi quòd ad Ciceronis imitationē non sit elaboratum. Primùm enim non quibuslibet ingenijs congruit Tulliana phrasis, ut malè cessura sit affectatio: deinde si defunt naturæ vires, ut inimitabilem dicendi felicitatem assequaris, quid stultius, quàm in eo discruciarì, quod non potest contingere? Ad hæc nec materiæ cuius, nec personis omnibus congruit Tulliana phrasis, & si congrueret, quædam negligere præstat, quàm nimio parare. Si Marco Tullio tanti constitisset sua facundia quanti nobis, aliqua ni fallor ex parte neglexisset orationis ornamenta. Nimio verò paratur, quod tanto ætatis, valetudinis ac vitæ etiam dispendio emitur. Nimio paratur, quod pietatis iactura emitur. Si ideò discitur eloquentia, ut delectemur otiosos, quid attinet rem scenicam tot vigilijs perdere? Sin ut persuadeamus quæ sunt honesta, efficacius dixit Phocion Atheniensis quàm Demosthenes. Sæpius persuasit Cato Uticensis quàm M. Tullius. Iam si in hoc paratur eloquentia, ut scripta nostra terantur manibus hominum, etsi citra studium contingeret Ciceronianæ dictionis similitudo, tamen arte varietas esset affectanda, quæ lectoris nauseanti stomacho mederetur. Tantam vim habet in rebus humanis varietas, ut nec optimis semper expediat uti. Nec usquam non verum est illud Græcorum prouerbio iactatum, μέγιστον πάντων γλυκύ. Nec alio nomine magis commendatur Homerus & Horatius, quàm quòd rerum ac figurarum admirabili varietate non sinunt oboriri tædium lectionis. Ad hanc nos natura quodammodo finxit, suum cuique tribuens ingenium, ut vix duos reperias, qui eadem vel possint vel ament. Iam quùm nihil sit humano stomacho delicatius aut fastidiosius, tum ad eruditionem parandam tātum voluminum nobis sit deuorandum, quis posset in perpetua lectione perdurare, si cunctorum esset idem stilius ac similis dictio? Præstat igitur ut in epulis, ita & in scriptis esse quædam deteriora, quàm per omnia similia. Qualis

autem esset ille conuiuator, qui quum plurimos acciperet, inter quos vix duo palati iudicio consentiunt, cibos apponeret omnes eodem more conditos, etiamsi delicias Apitianas apponeret? Nunc dum alius alio dicendi genere capitur, fit vt nihil non legatur. Vt ne repetam, quod ipsa quoque natura repugnat isti affectationi, quæ voluit orationem esse speculum animi. Porro quum tanta sit ingeniorum dissimilitudo, quanta vix est formarum aut vocum, mendax erit speculum nisi natiuam mentis imaginem referat, & hoc ipsum est, quod in primis delectat lectorem, ex oratione scriptoris affectus, indolem, sensum ingeniumque cognoscere, nihilo minus quam si complures annos cum illo consuetudinem egeris. Et hinc diuersorum tam diuersa erga librorum scriptores studia, prout quenque genius cognatus aut alienus, vel cõciliat vel abducit: haud aliter quam in formis corporum alia species alium delectat offenditque. Dicam quid mihi contigerit. Adolescens amabam poëtas omnes: verum simul atque sum Horatio factus familiarior, præ hoc omnes cæteri putere cæperunt, alioqui per se mirabiles. Quid existimas in causa fuisse, nisi geniorum arcanam quandam affinitatem, quæ in mutis illis literis agnoscitur? Hoc genuinum ac natiuum non spirat in oratione nihil nisi Ciceronem exprimentium. Quid quod probi viri, quanquam parum felici formâ nati sunt, nolint tament appositâ personâ formosissimi cuiuspiam mentiri speciem, ac ne pingi quidem aliâ formâ sustineant quàm dedit natura, quod turpe sit mentitâ facie imponere cuiquam, & ridicula res sit mendax speculum, aut assentatrix imago. At turpius mendacium sit, si quum sim Bulephorus velim haberi Nosoponus, aut alius quilibet. Annon igitur ab eruditis meritò ridentur improbi quidam, qui viros alioqui doctos & eloquentes ac nominis immortalitate dignos, non alio nomine reiiciunt ac velut è bibliothecis submouent, nisi quod seipsos stilo maluerint exprimere quàm Ciceronem: quum imposturæ genus sit teipsum non exprimere, sed alienæ formæ præstigium oculis hominum obijcere. Et haud scio an si liceat, ita permittente deo, inuenturi simus, qui totam corporis sui speciem velint cum alienâ commutare, multò pauciores arbitror fore, qui mentem & ingenium totum cum alterius in-

ingenio sint permutaturi. Primum quod nemo velit alius esse quam est, deinde quod suis quisque dotibus sic temperatus est naturæ providentiâ, ut etiam si quid adsit vitij, virtutibus adiunctis paria faciat. Habet animus faciem quandam suam in oratione velut in speculo relucens, quâ à nativâ specie in diversum refingere, quid aliud est quam in publicum venire personatum? N. Vide ne, quod aiunt, septa tua transfiliat oratio, quæ mihi videtur eò proeecta, ut damnet omnem imitationem, quum rhetorica tribus potissimum constet, præceptis, imitatione, & usu, nisi fortè qui M. Tullium imitantur, faciem alienam assumunt: qui cæteros, suam habent. B. Amplector imitationem, sed quæ adiuvet naturam, non violet: quæ corrigat illius dotes, non obruat: probo imitationem, sed ad exemplum ingenio tuo congruens, aut certè non repugnans, ne videare cum Gigantibus *ἑοικαμένοι*. Rursus imitationem probo non vni additam præscripto, à cuius lineis non ausit discedere, sed ex omnibus auctoribus, aut certè præstantissimis quod in quoque præcellit maximè, tuoque congruit ingenio decerpentem, nec statim attexentem orationi quidquid occurrit bellum, sed in ipsum animum velut in stomachum traicientem, ut transfusum in venas, ex ingenio tuo natum non aliunde emendicatum esse videatur, ac mentis naturæque tuæ vigorem & indolem spiret, ut qui legit non agnoscat emblemata Ciceroni detractum, sed factum è tuo natum cerebro, quemadmodum Palladem aiunt è cerebro Iovis, viam parentis imaginem referentem: nec oratio tua cento quispiam videatur aut opus Musæicum, sed spirans imago tui pectoris, aut amnis è fonte cordis tui promanans. Sit autem prima præcipuâque cura penitus cognoscendæ rei quam tractandam suscipis. Ea tibi suppeditabit orationis copiam, suppeditabit affectus veros ac nativos. Ita demum fiet, ut tua viuat, spiret, agat, moueat & rapiat oratio, teque totum exprimat. Nec statim adulterinum est, quod accedit ex imitatione. Est aliquis cultus qui nec virum dedecet, & nativam formam commendat, veluti lotio, vultus moderatio, sed in primis cura bonæ valetudinis. Iam si tuam faciem velis ad eius speciem componere, qui tibi dissimillimus est, nihil agas. Cæterum si videris in quopiam tui non admodum

diffimili, effusiore risu immodicâque rictus diductione dehoneſtari formam, aut adductione ſuperciliorum, corrugatione frontis, ſubductione naſi, reductione labiorum, aut improbâ oculorum ſublatione, aliisſque ſimilibus minùs decentem reddi faciem. Potes his vitatis tuam formam reddere meliorem, nec tamen vultum ſumes alienum, ſed tuum compones. Item vides alterum parum decere cæſariem impexam, aut æquo promiſſiorem, tuam licebit corrigere. Rurſum ſi conſpexeris in alio quantum addat gratiæ, frontis hilaritas modeſta, oculorum verecundia, totuſque vultus habitus ad probitatem compoſitus, vt nec toruum quidquam aut inſolens, nec leue, aut incompoſitum præ ſe ferat, non erit præſtigium, ſi tuum vultum ad huius imitationem formâris. Siquidem in te ſitum eſt, vt & animus vultui reſpondeat. Quoniam autem varia eſt formarum gratia, ne ſtatim exiſtymes deterius, quod diffimile eſt illi, cuius formam miraris. Nam quemadmodum diximus, fieri poteſt, vt qui inter ſe diffimillimi ſunt, æquales tamen ſint. Nec quidquam vetat, quin Ciceroni diffimillimus, potior ſit eo, qui Ciceronis lineamenta propiùs exprimit. Age ponamus aliquantiſper noſtros amores, ex iudicio rationis, non ex affectu feramus ſententiam: ſi tibi tua Pitho det optionem, vtrum pro Noſopono Quintilianus eſſe malis, an is qui de *Rhetoricis* ſcripſit ad *Herenium*, vtrum eliges? N. Equidem malim eſſe Quintilianus. B. Et tamen alter quanto Ciceroni eſt ſimilior? Vtrum malles eſſe Saluſtius, an Q. Curtius? N. Malim eſſe Saluſtius. B. At Q. Curtius propiùs accedit ad Ciceronem. B. Vtrum malis eſſe Leonardus Aretinus, an Laurentius Valla? N. Mallem Valla. B. Leonardus tamen Ciceroni vicinior eſt? Vtrum malles eſſe Hermolaus Barbarus, an Chriſtophorus Landinus? N. Barbarus. B. At alter ille propinquior eſt M. Tullio. Vtrum malles eſſe Politianus an Paul. Cortefius? N. Politianus. B. At alter videri poſtulat Ciceronianus. Iam vtrum malles eſſe Tertullianus, hæreſim excipio, an Beda? N. Tertullianus. B. At Beda plus habet phraſeos Ciceronianæ. Vtrum malles eſſe Hieronymus an Lactantius? N. Hieronymus. B. At alter

quantus est Ciceronis simius? Vides igitur non continuo melius dicere eum qui propius accedit ad Ciceronē, nec peius qui dissimilior est. Denique quemadmodum plures esse possunt Attici, qui tamē inter se dissimiles sunt: ita nihil vetat, quominus plures dicantur Ciceroniani, qui dicendi virtutibus pares sunt, quū inter se dissimiles non sint. At quis ferat sciolos quosdam miro supercilio reiicientes quidquid non referat lineamenta Tullianæ phræseos, quam verbulis duntaxat, figuris & numeris expendunt? Frigidè sectatur Tullianam phrasim, qui non multorum autorum lectione, multarum disciplinarum scientiā, multarum cognitione rerum instructus accedit, ne repetam quod dictum est de vi naturæ & prudentiā. Feram tamen hanc ineptam gloriolam in adolescente, feram in doctis, qui hunc nævum multis egregijs dotibus pensant, quis ferat fenes qui nihil aliud captant, quā ut sint Ciceroniani, qui viros ipsis & eruditiores & eloquentiores eradunt ex albo scriptorum, quod ausint à Ciceronis lineamentis alicubi recedere, quum ipsi ferè adeo Ciceroniani non sint, ut subinde destituantur grammaticæ præsidij? Non exprimam quorundam nomina, quibus fortasse in votis sit vel sic innotescere. De Bartholomeo Scala dicam, cui Hermolaus & Politianus visi sunt parum Ciceroniani, ipse sibi Tullianus est visus, utcunque dissimulat. At ego malim somnia Politiani, quā quæ Scala sobrius summoque studio elaboravit. Paulus Cortesius non dissimulat huius affectationis studium, sed Deum immortalem, quanto longius illius epistola discrepat ab imagine Ciceronis, quā Politianica cui respondet. Sed non aliā re mihi videtur Ciceroni dissimilior Cortesius, quā quod toto ferè sermone aberrat à scopo. Sic enim agit causam, quasi Politianus deterreat ab imitatione Ciceronis, tum quasi nolit eum qui scribit, vllum scriptorem sibi imitandum proponere: quū eos taxet, qui nulla lectione bonorum auctorum, nullā eruditione, nullo usu instructi, tantū hoc moliuntur ut Ciceronis exprimant lineamenta, quos ob id *simios* appellat *Ciceronis*. Taxat eos qui ex Cicerone verba frustulatim mendicant, qui semper alienis ingrediuntur vestigijs, quū nihil ex se gignant, qui nihil aliud quā imitantur, & verbula duntaxat imitantur. Hos negat se
ferre

ferre posse, qui quàm nihil minùs sint quàm Ciceroniani, tamen Ciceronis titulo se venditantes, non verentur de summis viris pronunciare. Proinde monet amicum, vt posteaquam Ciceronem primum at non solum, sed cum alijs multis eximijs scriptoribus diutinâ lectione contriuisset, edidicisset, concoxisset, tum demum si quando pararet aliquid scribere, poneret morosam illam & anxiam sollicitudinem imitandi tantùm Ciceronem, nunquam à lineamentis illius oculos deflectens, quòd hæc anxietas efficiat vt minùs hoc ipsum assequaris quod sequeris. An hoc est detertere ab imitatione Ciceronis? Num hoc est docere, neminem omnino imitandum esse? An is qui variâ lectione instructus, atque vt ita dicam, saginatus, dum scripturienti, quod in quoque legit optimum, venit in mentem, non imitatur aliquem, etiamsi non illis seruit nec assidet, sed suos affectus ac rem, de quâ parat dicere, adhibet in consilium? At Cortesius negat sibi placere simios Ciceronis: *similem*, inquit, *volo mi Politiane, non vt simiam hominis, sed vt filium parentis*, eadem loquens quæ dixerat Politianus. Id multis verbis prosequutus, tandem velut immemor sui, fatetur se malle esse simium Ciceronis, quàm aliorum filium. Si vox hæc, *aliorum*, complectitur Sallustium, Liuium, Quintilianum, Senecam, quis non malit se esse similem illis, quemadmodum filius similis est patri, quàm sic esse similis M. Tullio, quemadmodum simia similis est homini? Post hæc multa congerit in eos qui sese ingurgitant variâ lectione, nec ea quæ legunt concoquunt. Horum orationem existere scabram, inconditam & asperam. Sed quid hæc ad epistolam Politiani? Si sentit cum illo, cur ita respondet quasi dissentiat? Si dissentit, quæ Politianus probat erant refellenda. Nam illud vel maximè Ciceronianum est, dispicere quid sit in controuersiâ, quid conueniat cum aduersario, & in quo sit causæ status, neque quidquam extra causam dicere. Proinde prolixam epistolam elaborauit Cortesius, magis quàm Ciceronianam, cui velut aliena loquenti, nihil respondit Politianus. At Politianus qui audiebat non Ciceronianus, quanto melius Ciceronem exprimit, breuiore licet epistola, non tantùm sententiarum argutiâ,

verumetiam verbis aptis, elegantibus, ac significantibus: etiam si me non fugit huius viri meritis famam apud eruditos Italiæ, malignius respondisse, quamobrem nescio. Neque verò mihi dicuntur hæc in suggillationem Cortesij: nec enim contumeliosum est postponi vix cuiquam imitabili Politiano, sed ut adolescentibus exemplo commonstretur, quid sit verè Ciceronem exprimere. H. Tot ambagibus nos circumagis Bulephore, ut parum absit quin ex Hypologo fiam Hyponofus. Quin tu simpliciter explana quid de Cicerone, quidque de hoc imitando sentias. N. Hoc ipsum & ego peruelim: nam eò propemodum tua me perduxit oratio, ut statuerim tuis obtemperare consilijs. B. Nihil arbitror restare, nisi ut quæ sparsim disserta sunt hætenus, in compendium contrahamus. N. Quis tibi videtur M. Tullius? B. Dicendi artifex optimus, atque etiam, ut inter Ethnicos, vir bonus, quem arbitror si Christianam philosophiam didicisset, in eorum numero censendum fuisse, qui nunc ob vitam innocenter piæque transactam pro diuis honorantur. Artem & usum in illo plurimum valuisse fateor: sed multo maximam eloquentiæ suæ partem debuit naturæ, quam nemo sibi dare potest. Nec alium è Latinis scriptoribus arbitror magis habendum in sinu pueris & adolescentibus, qui in eloquentiæ laudem educantur. Poëtarum tamen lectionem Latinorum duntaxat volo priorem esse, quod hoc Musæ genus magis conuenit ætati teneræ. Nec quenquam ad Ciceronis accuratam imitationem vocari volo, nisi prius cognitis artis rhetoricæ præceptis. Post hæc adesse volo commonstratorem artis, veluti solent pictores discipulis in tabula quapiam insigni demonstrare, quid ex arte factum sit, quid contra. Rursus M. Tullium in parte studiorum, præcipuum ac primum esse volo, non solum, nec sequendum tantum puto, sed imitandum potius atque æmulandum etiam. Etenim qui sequitur, alienis ingreditur vestigijs, & seruit præscripto. Porro vere dictum est, cum non posse benè ambulare qui pedem semper ponit in alieno vestigio: nec unquam benè natare, qui non audet abijcere suber. Imitator autem non tam eadem dicere studet quàm similia, imò ne similia quidem interdum, sed paria magis. Æmulator verò

contendit etiam meliùs dicere si possit. Nullus autem fuit vnquam tam absolutus artifex in cuius opere non aliquid deprehendas, quod meliùs reddi possit. Ad hæc nolim hanc imitationem nimis anxiam ac superstitiosam esse. Nam hoc ipsum obstat, quo minus efficiamus quod volumus. Nec ita cenſeo M. Tullium adamandum, vt à cæteris omnibus abhorreas, sed optimos quosque primum legendos, & ex optimis, quod in quoque est optimum excerpendum: neque enim est necesse, vt quenquam totum imiteris. Nec illos aspernandos cenſeo, qui dictionem quidem non multùm iuuant, sed tamen rerum copiam suppeditant, velut Aristoteles, Theophrastus & Plinius. Ad hæc nolim quenquam sic addictum esse Ciceroni imitando vt à suo recedat genio, & valetudinis vitæque dispendio confectetur, quod repugnante Minerva non possit assequi: vel nimio constaturum sit, si tandem assequatur. Præterea nolim hoc solùm agi, nec ita laudem Ciceronianæ dictionis ambiendam arbitror, vt liberales disciplinas, cum primis necessarias, negligas. Ab istis verò, velut à peste cauendum, qui clament esse nefas vti voce, quæ non reperiatur in libris Tullianis. Posteaquam enim ius Latini sermonis desijt esse penes vulgarem consuetudinem, quidquid vocabulorum deprehenditur apud idoneos scriptores, vsurpemus nostro iure, quùm opus est, & si durius obsoletumque videtur, quod à paucis sit vsitatum, nos in lucem proferamus, crebrâque ac tempestiuâ vsurpatione molliamus. Quæ tandem inuidia sit, quùm veteres Græcorum voces mutuò sumpserint, quoties Latinæ vel deerant, vel minus significantes habebantur, nos vbi res postulat à dictionibus, quas apud probatos auctores comperimus temperare? Nec minore studio fugiendi videntur & illi, qui reiiciendum & omnino lectu indignum vociferari solent, quidquid verbis, formulis & numeris non effectum sit ad Ciceronis imitationem, quùm liceat diuersis virtutibus, si non similes, certè pares esse Ciceroni. Absit à nobis hæc fastidiosa morositas, quin potius quod Naso ludens narrat sibi accidisse in puellarum amoribus, id nos serio præstemus in auctorum lectione. Illi proceram commendabat puellam, quod Heroïna videretur, brevis placebat ob commoditatem, primam ætatem flos

ipse commendabat, grandiore rerum usus, in illiteratâ delectabat simplicitas, in eruditâ ingenium, in candidâ coloris gratiam amabat, in fuscâ nescio quid latentis gratiæ sibi fingeat. Eodem candore si nos ex singulis scriptoribus excerpimus quod habent probandum, nullum fastidimus, sed ex omnibus aliquid delibabimus, quod nostram condiat orationem. Cæterum illud ante omnia providendum ne simplex ac rudis ætas Ciceroniani cognominis præstigio decepta, pro Ciceronianâ fiat pagana. Videmus enim eiusmodi pestes nondum prorsus extinctas, subinde meditari repullulascentiam, sub hoc fucō veteres hæreses, sub alio Iudaismum, sub alio paganitatem. Sic antè complures annos factiones oriri cæperant apud Italos Platoniorum & Peripateticorum. Faceffant hæc dissidiorum cognomina, ea potius inculcemus, quæ & in studijs & in religione, & in omni vita concilient alantque mutuam benevolentiam. Proinde de rebus sacris primum ea combibenda est persuasio quæ verè Christiano digna sit. Id si fiat, nihil videbitur ornatius cælesti philosophiâ, nihil suavius Iesu Christi nomine, nihil venustius vocabulis, quibus Ecclesiæ lumina res arcanas tractârunt. Nec videbitur vilius sermo venustus, qui non congruit personæ, nec rebus est accommodatus: monstrosus etiam qui res pietatis tractat verbis impiorum, quique materiam Christianam Paganicis nugis contaminat. Quod si quid hic veniæ datur adolescentiæ, ne sibi sumat idem iuris ætas prouectior. Qui sic est Ciceronianus, ut parum sit Christianus, is ne Ciceronianus quidem est, quod non dicit aptè, non penitus intelligit ea de quibus loquitur, non afficitur his ex animo de quibus verba facit. Postremò non eodem ornatu tractat res suæ professionis, quibus Cicero tractauit argumenta suorum temporum. Huc discuntur disciplinæ, huc philosophia, huc eloquentia, ut Christum intelligamus, ut Christi gloriam celebremus. Hic est totius eruditionis & eloquentiæ scopus. Admonendi sumus & illud, ut quod in Cicerone præcipuum est imitemur. Id non in verbis, aut orationis superficie, sed in rebus ac sententijs, in ingenio consilioque fitum est. Quid enim refert, si filius parentem oris lineamentis referat, quum ingenio moribusque sit dissimilis? Postremò si non continger

nobis, vt istorum suffragijs Ciceroniani dicamur, moderatè ferendum est, quod nobis cum tot egregijs viris, quos antè recensuimus, commune est. Stultum est sequi quod assequi non possis. Delicatum est ob id miserè discrucari, quod tot eximij scriptores æquo tulerunt animo: Indecorum est affectare, quæ nobis non congruunt: Ineptum est aliter velle dicere, quàm res postulat: Infanum est tantis vigilijs emere, quod vix vnquam sit vsui futurum. Huiusmodi fermè pharmacis medicus ille morbo liberauit, quæ si non grauabimini deuorare, spero futurum vt & te Nosopone, & te Hypologe, febris ista relinquat. H. Ego sanè iam dudum morbo leuatus sum. N. Et ipse prope modum, nisi quod mali diu familiaris etiamnum reliquias aliquas sentio. B. Istæ paulatim elabentur, & si quid opus erit, denuo τὸ λῶρον medicum accersemus.

F I N I S

 Errata Typographica sic corrigito.

Pag. 3. l. vlt. scribere. p. 6. l. 25. *Ciceronem*. p. 10. l. 1. *quod*. p. 14. l. 5. *num*.
 p. 16. l. 1. *antecellat*. p. 32. l. 11. *euocasse*. p. 33. l. vlt. *capiens*. p. 44. l. 34. *dele*
ser. p. 53. l. 2. *Smaragdus*. p. 64. l. 22. post *Solinum*, repone. N. l. vlt.
Ciceroniana.

Scaliger, Julius Caesar, 1484-1558

<<Jul. Caes. Scaligeri>> Adversus Desid. Erasmus orationes duae,
eloquentiae Romanae vindices

Bd.: [1]. (1621). - 12 Bl., 101 S. - Enth.: Erasmus, Desiderius: Dialogus c
ui titulus Ciceronianus, sive,

Tolosa 1621

4 A.lat.b. 243 m-1/4

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10217763-2